

REPUBLIKA

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, UMJETNOST I DRUŠTVO

SUVREMENA HRVATSKA KNJIŽEVNOST

Alojz **Majetić**: Kvantna noga

Božica **Jelušić**: Povlačim crte

Goran **Rem**: O najtužnijoj radostsreći,
umjesto zapisnika i priče

Zorica **Radaković**: Svjedok samoubojstva?

NOVA IMENA

Edi **Grubor**: Pjesme

ESEJ

Mario **Kolar**: Hrvatska književna 2022.
u nagradama, mali pregled

MEDIOTEKA

Saša **Stanić**: Pasolini: život i djelo u sjeni
smrti

NAGRADE DHK-a

Ludwig **Bauer**

Miroslav **Kirin**

Božidar **Petrač**

Ljerka **Car Matutinović**

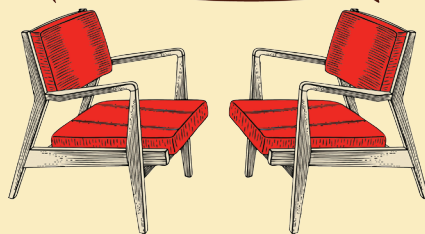
Julijana **Matanović**

Tomislav **Šovagović**

ZAGREBAČKI
**43. KNJIŽEVNI
RAZGOVORI**

5. - 8. LISTOPADA 2022.

TEMA
**SREDNJA EUROPA:
KULTUROLOŠKI
ILI GEOGRAFSKI
POJAM?**

Zlatko **Krilić**,

Dubravko **Jelačić Bužimski**,

Dubravka **Brezak Stamać**,

Fulvio **Senardi**, Florian **Neuner**,

Helena **Sablić Tomić**, Matija **Štahan**,

Zrinka **Stričević-Kovačević**,

Damir **Agičić**, Jiří **Hrabal**,

Sašo **Ognenovski**, Andrea **Grill**,

Maciej **Czerwiński**,

Daria **Lisenko**, Andy **Jelčić**

REPUBLIKA

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST, UMJETNOST I DRUŠTVO

Godište 78, broj 11-12, Zagreb, studeni – prosinac 2022.

Nakladnik: Društvo hrvatskih književnika

Za nakladnika: Zlatko Krilić

Uređuju: Julijana Matanović i Mario Kolar

Adresa uredništva:

Društvo hrvatskih književnika

Trg bana Josipa Jelačića 7/1, 10000 Zagreb

Tel. 01 4816 931, 4883 580

E-mail: republika@dhk.hr

Tajnica uredništva: Vladimira Poljanec

Lektura: Jakov Lovrić

Dizajn: Jasna Goreta

Prijelom: Neven Osojnik

Tisak: web2tisak, Sv. Nedjelja

Časopis je objavljen uz
potporu Grada Zagreba

Časopis je objavljen uz potporu
Ministarstva kulture i medija RH

Cijena pojedinačnog dvobroja je 10 €, izvan Hrvatske u zemljama EU-a 15 €, izvan EU-a 20 €.

Godišnja pretplata je 50 €, izvan Hrvatske u zemljama EU-a 100 €, izvan EU-a 120 €.

Godišnja pretplata za članove DHK-a je 30 €, izvan Hrvatske u zemljama EU-a 50 €, izvan EU-a 70 €.

U sve cijene uključena je poštarina.

Uplate u Hrvatskoj vrše se na žiroračun Društva hrvatskih književnika, IBAN: HR5223600001101361393 (Zagrebačka banka d.d., Zagreb), poziv na broj: 0105-2023, opis plaćanja: Republika 2023.

Uplate iz inozemstva: Croatian Writers' Association, Zagrebačka banka d. d., Savska 60, Zagreb, Croatia, IBAN: HR5223600001101361393, SWIFT banke ZBAHR2X.

Časopis *Republika* u kontinuitetu izlazi od 1945. godine do danas.

Društvo hrvatskih književnika njegov je nakladnik od 1981. godine.

KAZALO

43. ZAGREBAČKI KNJIŽEVNI RAZGOVORI

Srednja Europa: kulturološki ili geografski pojam?

- Zlatko Krilić: *Dobro došli na 43. Zagrebačke književne razgovore* / 5
Dubravko Jelačić Bužimski: *Pozdravni govor na 43. Zagrebačkim književnim razgovorima* / 7
Dubravka Brezjak Stamać: *Treba li danas srednju Europu približiti Europljanima?* / 13
Fulvio Senardi: *Srednja Europa: kulturološki ili zemljopisni pojam?* / 21
Florian Neuner: *U magli: ogleđ o srednjoj Europi* / 27
Helena Sablić Tomić: *Dunav: kreativna energija Srednje Europe* / 35
Matija Štahan: *Između Balkana i Srednje Europe* / 40
Zrinka Stričević-Kovačević: *Srednja Europa kao kulturološki pojam na primjeru hrvatsko-slovačkih kazališnih veza* / 46
Damir Agičić: *Što nam znači Srednja Europa?* / 53
Jiří Hrabal: *Čitanje Srednje Europe kao romana* / 61
Sašo Ognjenovski: *Kulturološki koncept žene u komadima „Lulu“ Franka Wedekinda i „U krug“ Arthura Schnitzlera* / 68
Andrea Grill: *Mogući zemljopis kose* / 77
Maciej Czerwiński: *Labirint, karta, pero: imaginarna geografija Srednje Europe* / 81
Daria Lisenko: *Hrvatski i ukrajinski književni huligani* / 90
Andy Jelčić: *Jurko Prochasko* / 107

SUVREMENA HRVATSKA KNJIŽEVNOST

- Alojz Majetić: *Kvantna noga* / 113
Božica Jelušić: *Povlačim crte* / 126
Goran Rem: *O najtužnijoj radosti, umjesto zapisnika i priče* / 137
Zorica Radaković: *Svjedok samoubojstva?* / 146

NOVA IMENA

- Edi Grubor: *Pjesme* / 165

ESEJ

- Mario Kolar: *Hrvatska književna 2022. u nagradama, mali pregled* / 173

MEDIOTEKA

Saša Stanić: *Pasolini: život i djelo u sjeni smrti* / 197

NAGRADE DHK-a

Julijana Matanović: *Obrazloženje Nagrade „Ksaver Šandor Gjalski“
Ludwigu Baueru za „Dvostruki život Eve Braun“* / 211

Mario Kolar: *Obrazloženje Nagrade „Fran Galović“ Miroslavu Kirinu za
„Babaniju“* / 214

Antun Pavešković: *Obrazloženje Nagrade „Zvane Črnja“ Božidaru Petraču
za „Čitanje tradicije“* / 217

Nikola Đuretić: *Obrazloženje Nagrade „Visoka žuta žita“
Ljerki Car Matutinović* / 220

Dubravka Brezak Stamać: *Obrazloženje Nagrade „Josip i Ivan Kozarac“
za životno djelo Julijani Matanović* / 224

Zlatko Krilić: *Obrazloženje Nagrade „Josip i Ivan Kozarac“
Tomislavu Šovagoviću za „Rudnik Čvaraka 2“* / 226

Maja Kolman Maksimiljanović: *Kronika DHK-a* / 229

Vladimira Poljanec: *Izdavaštvo i festivali DHK-a u 2022.* / 238

SLIKOVNI PRILOZI

Ivan Andrašić: ilustracije na str. 34, 60, 112, 172, 228, 237

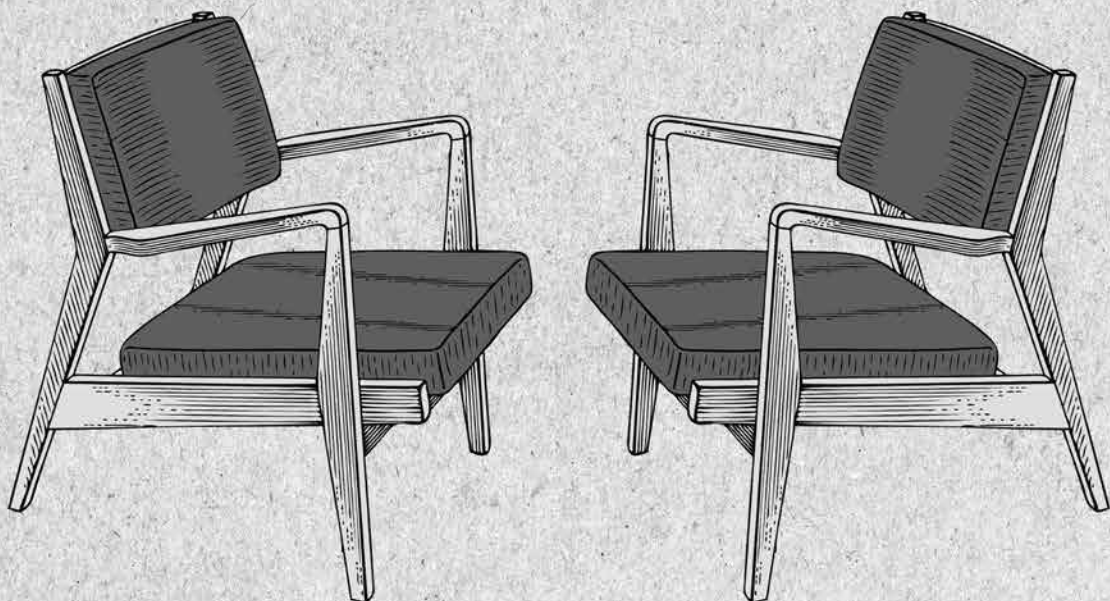

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

**ZAGREBAČKI
43. KNJIŽEVNI
RAZGOVORI**

5. - 8. LISTOPADA 2022.

**TEMA
SREDNJA EUROPA:
KULTUROLOŠKI
ILI GEOGRAFSKI
POJAM?**

43. Zagrebački književni razgovori

SREDNJA EUROPA: KULTUROLOŠKI ILI GEOGRAFSKI POJAM?

Zagreb, 5. - 8. listopada 2022.

Organizator

Društvo hrvatskih književnika

Povjerenstvo za Zagrebačke književne razgovore

Dubravko Jelačić Bužimski (predsjednik)

Miro Gavran

Jasna Horvat

Mladen Machiedo

Dino Milinović

Antun Pavešković

Cvijeta Pavlović

Koordinacija projekta

Maja Kolman Maksimiljanović

Marko Gregur

Projekt je ostvaren uz financijsku potporu

austrijski | kulturni forum^{zag}

43. ZAGREBAČKI KNJIŽEVNI RAZGOVORI

Srednja Europa: kulturološki ili geografski pojam?

Zlatko Krilić

Društvo hrvatskih književnika, Zagreb

Dobro došli na 43. Zagrebačke književne razgovore

Dobro došli u Hrvatsku, u Zagreb, u Društvo hrvatskih književnika, u ovaj dom hrvatske književnosti, kako volim tumačiti skraćenicu DHK.

Poštovane kolegice, poštovani kolege, dragi gosti, uvaženi sudionici 43. Zagrebačkih književnih razgovora, radostan sam što smo se opet okupili da razgovaramo o zanimljivoj temi i da se družimo. Posebno me raduje što ove godine imamo velik broj gostiju iz inozemstva, a dodatno sam radostan što su nas ove godine svojim dolaskom počastili ministrica kulture i medija, gospođa Nina Obuljen Koržinek, izaslanica predsjednika Hrvatskoga sabora, gospođa Vesna Bedeković i izaslanica gradonačelnika Grada Zagreba, gospođa Maja Petrić. Hvala vam što ste svojim dolaskom pridonijeli dignitetu Zagrebačkih književnih razgovora, što oni i zaslužuju ne samo kao najznačajnija manifestacija DHK-a, nego i kao jedini međunarodnih skup u Hrvatskoj na kojem se književno i znanstveno, interdisciplinarno i esejistički promišljaju teme značajne za književnost, ali i za umjetnost općenito. ZKR uz izrazito visoku razinu izlaganja krasi i zanimljivi i plodonosni razgovori (formalni i neformalni), druženje kolega, međusobno upoznavanje, jačanje kolegijalnih veza iz kojih se rađaju suradnje. Dugovječnost je još jedna od vrlina ZKR-a.

U Društvu hrvatskih književnika ponosni smo na Zagrebačke književne razgovore, a vjerujem da bi i Slavko Mihalić bio oduševljen kada bi vidio u što je izrasla njegova ideja o druženju kolega u tadašnjem Klubu književni-

ka. Kad već spominjem klub, moram reći da on već jako dugo ne postoji, ali vjerujem da će uskoro opet početi s radom i da ćemo na 44. Zagrebačkim književnim razgovorima biti u mogućnosti vratiti i tu dimenziju ideje pokretača.

Pripremajući se za Razgovore čitao sam sažetke ovogodišnjih izlaganja, ali i izlaganja prijašnjih Razgovora, pa i svoje govore. Konstatirao sam da uvijek hvalim povjerenstvo zbog briljantnog odabira teme. *Književnost i pamćenje* ili *Disidentska književnost ili književnost zaborava* bile su silno inspirativne teme. Da se ne ponavljam, ove sam godine želio izbjeći pohvaljivanje teme, ali ne mogu ne spomenuti da sam opet ovogodišnjom temom ponovno oduševljen i ne mogu ne čestitati članovima povjerenstva. *Srednja Europa: kulturološki ili geografski pojam* izvrsna je tema i sjajan poziv na razgovor, zato s nestrpljenjem čekam vaša izlaganja i diskusije nakon izlaganja, kao i naknadno objavljivanje u *Republici*.

Pojam Srednje Europe ima posebno značenje za Hrvate, poglavito za moju generaciju koja je u formativnim godinama odrastanja imala osjećaj pripadanja, ali i odbačenosti od te iste Srednje Europe. Osjećali smo se izgurani na Balkan kojemu nismo pripadali ni mentalitetno, ni povijesno. Iako polovica Hrvatske zemljopisno jest na Balkanu, ni jedan njen dio tamo kulturološki nikada nije pripadao. Bašćanska ploča, dijela Marka Marulića i Marina Držića, kao i još mnogo toga nastalo zemljopisno na Balkanu, svjedoče da to kulturološki nije Balkan, nego su u tom smislu i u svom vremenu bili samo središte Srednje Europe.

Osjećaj odbačenosti iz Srednje Europe nestao je ulaskom Hrvatske u Europsku uniju i zamijenila ga je radost povratka doma.

Govorim to u pohvalu ovogodišnje teme ZKR-a, kojoj se može pristupiti i s ove emocionalne perspektive, a iz sažetaka ovogodišnjih izlaganja vidim da nas sljedećih dana častite različitim, odreda zanimljivim pristupima i zbog toga se radujem izlaganjima i diskusijama.

Svim sudionicima želim uspješan rad i ugodna druženja, a gostima uz to još i lijepu uspomenu na boravak u Hrvatskoj, u Zagrebu, u Društvu hrvatskih književnika i u društvu hrvatskih književnika.

Dubravko Jelačić Bužimski

Društvo hrvatskih književnika, Zagreb

Pozdravni govor na otvorenju 43. Zagrebačkih književnih razgovora

Premda ću u pozdravnom govoru ponoviti neke činjenice vezane za ZKR kao jednoj od najstarijih i najznačajnijih književnih manifestacija u Republici Hrvatskoj, o kojima većina vas ima dovoljno saznanja, držim njihovo apostrofiranje neophodnim. Pokrenuti davne 1968. na inicijativu našega pjesničkog barda Slavka Mihalića, Zagrebački književni razgovori sve do današnjih dana bili su susreti na kojima je uvijek dominirala književnost. Književnost u svom značenju, vrijednostima, povijesnim mijenama i budućnosti novih spoznaja, istražujući žanrove i kontekste u kojima je nastajala, tumačila se i proučavala.

Ako to prenesemo u egzaktne brojeve, to je u proteklom polustoljetnom razdoblju značilo prisutnost i sudjelovanje više od tisuću sudionika, među kojima su bila ugledna imena pisaca, profesora, filologa, književnih kritičara, prevoditelja i povjesničara književnosti iz zemlje i inozemstva. To je ta neprocjenjiva vrijednost manifestacije sadržana u tekstovima, referatima i živim ponekad i vrlo polemičnim sučeljavanjima. Sve to se, naravno, nije izgubilo, nego je ostalo trajno zabilježeno u našoj književnoj periodici, časopisima *Most* i *Republika*, potvrđujući na taj način neizbrisiv trag u vrijednost i smisao tog okupljanja.

Spomenut ću samo neke od tema koje su nas zaokupljale tijekom godina: *Rat u književnosti – književnost u ratu*, *Godina 1914. i posljedice za europsku književnost*, *Položaj književnika u suvremenoj Europi*, *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*, *Jezik književnost i nacionalni identitet*, *Književnost i pamćenje*, *Disidentska književnost ili književnost zaborava...* dalo bi se nabrajati. Ono što je osobito indikativno za navedene teme jest činjenica što one na stanovit način implicite dodiruju i temu naših predstojećih 43. Zagrebačkih književnih razgovora: *Srednja Europa – regionalni ili kulturološki pojam*.

Pada mi na pamet jedna opservacija kada sam krstarenje iščezlom srednjoeuropskom mapom na potezu Budimpešta, Bratislava, Prag, Krakov, Beč, Graz, Ljubljana, Trst, Zagreb opisao i doživio kao rasap kulturne i civilizacijske sredine. Duhovno tkivo koje je povezivalo te gradove uvijek sam doživljavao kao osobni sentimentalni gubitak, premda je to u ona *južnobalkanska* vremena nekom dežurnom policajcu duha moglo zazvučati kao argument da mi pripiše čežnju za Austro-Ugarskom Monarhijom. Bečki neurolog i otac psihoanalize iz tog izgubljenog prostora i vremena, Sigmund Freud, vjerojatno bi mu dao za pravo.

Danas u svjetlu brutalne, terorističke ruske agresije na Ukrajinu, žao mi je što sam izostavio još jedan grad, pa ga naknadno dodajem. Lavov – Lemberg – Lviv. Još jedan autentičan primjer pripadnosti kulturološkoj povijesti Srednje Europe. Tijekom 770 godina trajanja tog grada, koji je 1250. ustoličio galičko-volinjski knez Danil, njegova kulturološka nit s tim prostorom nije prestajala ni tijekom 14. stoljeća kad je pripao Poljskoj pod Kazimirom Velikim, kao ni u razdoblju od 1772. do 1918. kad je bio pod Austrijom. To svojstvo nije izgubljeno čak ni u samo mjesec dana ukrajinske vladavine, da bi od kraja Prvoga svjetskog rata do 1939. bio opet poljski grad. Tek je 1945. priključenjem u satrapiju Sovjetskog Saveza iščupana njegova ne samo kulturološka nego i teritorijalna pripadnost Srednjoj Europi.

Kako onda objasniti pojam Srednje Europe u svjetlu ove dileme naznačene u naslovu ovogodišnjih Zagrebačkih književnih razgovora? Možda prije svega treba ustvrditi kako taj pojam nikad nije bio savršeno definiran, izazivao je kontroverzije, ali karakterizirala ga je ideja da se identitet nacije temelji na zajedničkom naslijeđu zapadnog svijeta. Taj stav osobito je došao do izražaja u čuvenom eseju Milana Kundere iz 1984. *Tragedija Srednje Europe*, koji je prilično jasno odredio njezine teritorijalne granice opisavši ga *kao nesigurno područje između Rusije i Njemačke*. S obzirom na vrijeme kad je nastao taj tekst, u njemu je snažno došla do izražaja politička nada tih nacija. Pojam Srednje Europe poslužio je i kao politički instrument, što je poslije Claudio Magris nazvao *intelektualnom metaforom* prosvjeda protiv sovjetske vlasti.

No još jedan sjajni sudionik diskursa o Srednjoj Europi, Czesław Miłosz, iskustvo kulturnog habitusa Srednje Europe odredio je dvjema važnim karakteristikama. Prva se sastoji u potrebi stalnog korištenja poviješću pri objašnjavanju sadašnjosti, jednom riječju najbliže je pojmu historicizma. To bi značilo da je povijest interpret u kontekstu novog vremena, odnosno

surogat za samu sadašnjost. Druga je odrednica ironija koju on tumači kao kompenzaciju nacionalnog osramoćenja, tj. smatra da ironijsko mišljenje igra vrlo važnu ulogu u srednjoeuropskom kulturnom miljeu. To bi značilo da je ironija snažan duhovni alat koji pomaže da se određena zajednica suoči sa stvarnošću nad kojom nema kontrole. No i taj je esej iz sredine osamdesetih godina prošloga stoljeća, kad je još postojala blokovska podjela na demokratski i neslobodni svijet, pa je ironija možda izgubila snagu u kontekstu novog liberalnog poretka. *Sloboda* koju određuju moćnici svjetskog kapitala, banke i divovske korporacije, jednom riječju globalni lihvari koji su, ovaj put bez ideologije, ali jednako perfidnim sredstvima financijski pokorili malog čovjeka, nisu previše osjetljivi na ironiju. Neoliberalizam je također gadljiv i odbojan sustav, usta punih tolerancije, ali je u mnogim aspektima uništio tradicionalne vrijednosti i ponizio ljudsko dostojanstvo. Ako ne promijeni svoj odnos prema pohlepi i zgrtanju kapitala, neminovno će završiti na smetištu povijesti kao i komunizam.

Dalo bi se navesti puno velikih imena utkanih u duhovnu strukturu tog prostora, od Roberta Musila, autora veličanstvenog, premda nedovršenog remek-djela *Čovjek bez osobina*, Franza Kafke, nezaobilaznog autora ne samo tog nego svjetskog literarnog prostora, Brune Schulza, pripovjedača halucinantnih biografskih zapisa s dominantnim likom oca u *Dučanima cimetne boje* i *Sanatoriju pod klepsidrom*, što zaokružuje taj zagasito-onirički svijet maštarija, Gerhardta Hauptmanna, Karla Krausa, čija je zanimljiva karijera počela s pozicije liberalnog novinara koncem 19. stoljeća, da bi se stubokom promijenila kroz djelovanje vlastitog časopisa *Die Fackel*, radikalnim stavom tzv. *antikorupcionizma*, upravo prema liberalnoj inteligenciji i njihovim glasilima, Arthura Schnitzlera, čiji je književni stil jako odredilo njegovo zvanje liječnika i psihologa unoseći melankolične erotske tonove u drame, dramatičara Franza Grillparzera, boemskog genijalca Jaroslava Haška, čiji nedovršeni četverodijelni roman *Doživljaji dobrog vojaka Švejka* ostaje zauvijek kao remek-djelo humoristično gorke kronike Prvog svjetskog rata. Zatim Ferenz Molnar, pisac uvjerenog austrougarskog pedigrea, Oden von Horvath, Hugo von Hofmannstahl, čiji amblematski *Jedermann* ili naški rečeno *Svatković*, do dana današnjeg otvara Salzburški festival, Hermann Broch, čija su djela, trodijelni *Mjesečari* (Pasenow, Esch, Huguenuau) i *Vergilijeva smrt*, ostala pohranjena u najvećim svjetskim romanesknim dostignućima. Svoja filozofska razmišljanja o duhovnom prostoru

Dubravka Brezak Stamać

Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb

Treba li danas srednju Europu približiti Europljanima?

Predmet esejskoga razmatranja prvotno će biti geografski pojam za koji je vezana hrvatska kultura, u geopolitičkom i povijesnom određenju bila je imenovana i kao *Mitteleuropa*. Zašto polazim od geografskoga određenja? Upravo zato jer je geografsko određenje Srednje Europe uvelike odredilo hrvatsku kulturu u njezinom odnosu prema drugim susjednim kulturama i njihovim prijestolnicama. Hrvatski pisci i umjetnici prethodna dva stoljeća odlazili su na sveučilišta u Beč, Budimpeštu, Prag, Berlin. Upravo su Austrija, Mađarska, Češka, Njemačka zemlje Srednje Europe. Otvorenost hrvatskih intelektualaca prema jezicima europskih susjeda, kao i prihvaćanje uljudene srednjoeuropske kulture, bila je i jest velika prednost. Upravo su infiltracija i prožimanje jezika, umjetnosti, običaja, zakona kao i čvrsta administracija (pravna i zakonodavna uređenost institucija države u organizacijskom smislu) stvorile srednjoeuropski oblikovan prostor građanske kulture.

Tražimo li enciklopedijsku natuknica pojma Srednja Europa, nećemo pronaći opširnije tumačenje. *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (polivalentna hrvatska inačica *Webster's Dictionary*) donosi tumačenje: „područje koje se geografski različito definira, **a.** prostor od Jadrana do Baltika (od Hrvatske do Poljske) **b. pov.** prostor nekadašnje Austro-Ugarske.“ Iako prostor Srednje Europe nema precizno geografsko određenje, danas je uobičajeno poimanje da je ova europska regija slabo definiranih granica prostor između Zapadne, Istočne i Južne Europe. Na zemljovidu Europe to su: Njemačka, Poljska, Češka, Slovačka, Švicarska, Austrija, Mađarska, Lihtenštajn, sjeveroistočna Italija, Slovenija, Hrvatska, sjeverni dio Srbije (Vojvodina), te sjeveroistočni dio Rumunjske.

Je li Srednja Europa danas, trideset godina nakon propasti komunizma i ukidanja „željezne zavjese“ između Istoka i Zapada, kao i novoga azijskog i afričkog stanovništva koje je hrlilo u države Europe unije za velike migracij-

ske krize 2015. godine, iznova uporište i sidrište? Jesu li krucijalne globalne promjene na prostoru Europske unije dovoljan razlog da intelektualne i umjetničke elite iznova „oživljavaju“ i promoviraju srednjoeuropsku kulturu ili je to potpuno nepotrebno asimilacijom ratnih izbjeglica i radnih migranata koji nose svoju jezičnu, kulturološku i vjersku pripadnost matici iz koje dolaze (govorimo o prvim generaciji useljenika u Europsku uniju) te (ne) prihvaćaju stečevine kulturnoga nasljeđa Europljana, odgovorit će vjerojatno sudionici ovogodišnjih Zagrebačkih književnih razgovora.

Postaje li Srednja Europa geografski jasniji, čitaj precizniji pojam, svojim „odlaskom u povijest“ predmet je analize Tihomira Cipeka u članku „Mitteleuropa. Prilog povijesti germanskih ideja Srednje Europe do 1919.“ Politolog Cipek prati razliku između germanskoga i slavenskoga poimanja Srednje Europe iz povijesnoga rakursa. Dok jedni vide uljuđenu Srednju Europu kao federaciju ili konfederaciju pod utjecajem povijesti i snage carske Austro-Ugarske, drugi je vide kao političku zajednicu samostalnih država malih naroda u otporu prema njemačkom imperijalizmu i prijetnji ruske dominaciji, temeljito preuređenih nakon raspada 1918., kakvu je primjerice zamišljao hrvatski publicist i političar Stjepan Radić.

Francuski filozof i kulturolog Edgar Morin tvrdi: „Europa je postala zemljopisnim pojmom samo zato što je postala historijski pojam“ (E. Morin, *Misliti Europu*, Zagreb, 1995., str. 65.). Srednjoeuropski prostor novih nacija, formiranih raspadom Austro-Ugarske, stvara nove države na zemljovidu Europe. Kada započinje pitanje Europe i europskoga identiteta, utemeljenoga u kolijevci europske civilizacije, u antičkoj Grčkoj? Jesu li to rimsko pravo, kršćanstvo, znanstveno-tehnički razvoj, umjetnost i pitanje ljudskih prava, krucijalne europske identitetske stečevine, pita se Morin.

Odumiranjem Austro-Ugarske krajem Prvoga svjetskog rata odumire li i duh dekadentne Srednje Europe kakvu nam nude dramski i romaneskni Krležini likovi, vokalno-instrumentalne i klavirske skladbe violinistice i skladateljice grofice Dore Pejačević? Dovoljno je otići južnije od Zagreba, samo dva sata vožnje prema Opatiji, otmjenom ljetovalištu Habsburga, ili u dvorce Eugena Savojskoga, skrivene u bujnim šumama i vinogradima Baranje, da doživimo *Mitteleuropu* srednjoeuropske aristokracija i otmjenoga građanstva na kakvom ladanju ili ljetovanju. Turizam, danas najprofitnija gospodarska grana u Hrvatskoj, upravo nudi takvu sliku stare otmjene Srednje Europe, poželjne destinacije za bogatije građane Europe i svijeta.

Fulvio Senardi

Trst, Italija

Srednja Europa: kulturološki ili zemljopisni pojam?

Fragmenti drevnoga dijalekta. Kulturni univerzum Srednje Europe iz tršćanskoga očišta

Iako je Trst na Jadranu, teško je pobiti povijesne, zemljopisne i kulturološke dokaze da se grad nalazi na rubu srednjoeuropske topografije, čijim je kulturama i narodima dugo predstavljao važno raskrižje. Ovdje, u ranoj fazi mojega izlaganja, možemo uspostaviti aksiom: Trst je kao grad predstavljao ulaz i izlaz prema Istoku i Jugu sve vrijeme svojega dugog habsburškog života. Zahvaljujući nekoj vrsti atipične dvostruke veze, bio je istodobno dio Srednje Europe i postranik u odnosu na nju, utjelovljujući šarmantnu južnu drukčijost u očima putnika sa sjevera i dezorijentirajuću različitost za Talijane koji su smjesta prepoznali latinske korijene prevladavajućega dijalekta, no osjećali su se nelagodno u kozmopolitskome okruženju njegovih ulica i građevina, neoklasicističkih stilom i kao takvih potpuno drukčijih od onih bilo gdje drugdje u Italiji.

Monarhija je Trstu i njegovoj pokrajini (Venezia Giulia, Austrijsko primorje, Österreichisches Küstenland) dala veliku upravnu autonomiju. Tijekom stoljeća po nastanku slobodne luke 1719. (područja slobodne trgovine), široki slojevi stanovništva grada počeli su iskazivati identitet u skladu s govornim jezikom. Tršćani koji su govorili talijanski smatrali su se pripadnicima talijanskoga naroda, dok su poslije oni koji su govorili slovenski stvorili jednak odnos prema Sloveniji. Razdoblje nacionalizma počelo je grančiti s fanatizmom. U pogledu toga prijelaza zanimljivo je navesti aforizam austrijskoga pjesnika Franza Grillparzera: „uz pomoć nacionalizma od humanosti do zvjerstva“. To je nesumnjivo duh prosvjetiteljstva, tako raširen u jozefinsko doba kad su vladara Josipa II. smatrali idealiziranim

očinskim likom. U svakome slučaju, dva svjetska rata tijekom sljedećega stoljeća Grillparzerovoj su napomeni pridala određenu istinitost.

Može biti korisno prisjetiti se tršćanske povijesti kad je se gleda iz očista europskoga projekta. Tijekom prošlosti u sklopu Monarhije grad je poprimio neku vrstu multikulturalnoga duha koji je bio dio nasljedstva njegove srednjoeuropske integracije. No mnogi birački okruzi unutar grada, i talijanski i slovenski, tu su multikulturalnost smatrali mrljom koju valja izbrisati. Zbog toga se mnogi kulturni događaji iz novije povijesti grada mogu smatrati borbom dvaju suprotstavljenih načela: prevladavajućega nacionalizma iz posljednjih dvaju stoljeća s jedne strane, a s druge strane multikulturalne otvorenosti koja nije samo nasljeđe *ancien régimea*, nego psihološki i kulturološki rezultat posebnog zemljopisnog položaja Trsta i nasljeđe njegove povijesti: mješavine jezika i suživota razlika na područjima obrazovanja, novinarstva, birokracije, društvenosti, a i u drugim sferama.

Tijekom najživlje faze tršćanskoga nacionalizma – početkom 20. stoljeća – mala skupina mladih, nekonformistički nastrojenih intelektualaca napustila je rodna mjesta i okupila se oko firentinskoga časopisa *La voce* u kojemu je tršćanski pisac Scipio Slataper postao jedan od najutjecajnijih članova izdavačkoga odbora. Njihov razvijen smisao za kulturna pitanja i humanistički pristup životu i povijesti naveo je te mlade ljude da vrednuju proizvode onoga književnog duha po cijeloj Europi, koji nije ovisio o sustavima što su se izražavali nacionalističkom retorikom. To nije značilo *a priori* kozmopolitsko uvjerenje, gluho na sirene nacionalizma i sposobno za reakciju na nacionalističke podjele. Kao rezultat njihovih nepokolebljivih predrasuda prema istoku i postojanih uvjerenja u superiornost talijanske civilizacije bili su u velikoj mjeri nesvjesni, primjerice, sve veće važnosti i trajne vrijednosti slovenske kulture i književnosti za Trst, kao i njezinih hrvatskih parnjaka u Istri. U ime isključive nacionalne svijesti, ti pojedinci nisu zahtijevali stapanje kultura i jezika, kao ni hibridnu kompoziciju razlika. No ipak je sjeme nenacionalnoga i međunarodnog načina razmišljanja proključalo u njima čak i u ratno doba kad su uglavnom služili u talijanskoj vojsci, iako bez mržnje ili prijezira prema neprijatelju. Taj će se pristup, međutim, pojačati u poslijeratnome razdoblju čije su značajke bile netolerancija i političko nasilje koji su naposljetku eskalirali u diktaturu.

Književne strategije tih pisaca i intelektualaca preklapaju se s unutarnjim patnjama Trsta i Austrijskoga primorja. Iako nisu prepoznavali Trst

Florian Neuner

Berlin, Njemačka

U magli

Ogled o srednjoj Europi

Europa se sastoji od raspadanja. Raspada se u pojedine doline. Brjegovi su granice. Jedan brijeg protiv drugoga, svatko protiv svakog. I stara dama onda izgleda grozno.

Zsuzsanna Gahse

Pojam Srednje Europe nabijen je asocijacijama, poviješću, politikom, književnošću i s mnogo nostalgije, zapravo svim mogućim. Vjerojatno svakome padne na pamet nešto uz pojam Srednje Europe. Pa i meni. On nudi prostor za mnogo toga, previše. Pogodan je za prazno lupetanje i feljto-ne. No inače baš i ne za mnogo toga, jer pojam je Srednje Europe mutan. Onaj dio Europe koji bi njime trebalo označiti u svakome slučaju nema jasne granice. Dakle nepogodan je biti zemljopisni pojam. Tko može naći Srednju Europu na zemljopisnoj karti? Engleski izraz *Central Europe* samo zvuči točnije. Doduše, stvari gledane iz mojega trenutačnog zemljopisnog očišta – ova razmatranja pišem u Štajerskoj – isprva djeluju jasno: Austrija u svakome slučaju pripada Srednjoj Europi, neko drugo tumačenje ovoga pojma nikako mi nije poznato – a to vrijedi i za Mađarsku, Slovačku, Poljsku i barem neke dijelove Njemačke. No mogu li se i baltičke države pridodati Srednjoj Europi? I koji dijelovi takozvanoga postsovjetskog prostora? Trst u svakome slučaju, ali i Ljubljana i Zagreb? Kuda se protežu granice prema Sjevernoj i Zapadnoj Europi, prema Južnoj, Istočnoj i Jugoistočnoj Europi? Je li nam „Srednja Europa“ uopće potrebna kao zemljopisna oznaka? U svakome slučaju, nerijetko se razgovara tako kao da Istočna i Zapadna Europa neposredno graniče jedna s drugom, a stare granice prema zemljama tadašnjega Varšavskog pakta i dalje postoje – „stara“ i „nova“ Europa kako se običavao izraziti jedan američki ratni huškač u nakani da izazove podjelu. U Berlinu još danas mogu lako raspoznati kuda je prolazila granica unutar grada, iako je nekadašnji trag zida jedva vidljiv. Tko tek danas upoznaje

Berlin, to više neće moći ili se mora poslužiti starim planovima. Granice postaju suvišnima ili pak djeluju i dalje, ponekad oboje istodobno. Pomiču li se granice Srednje Europe stalno ili pak uopće ne postoje? Usporedne definicije u leksikonima obuhvaćaju ili samo Njemačku, Poljsku, Austriju, Švicarsku, Slovačku, Češku, Mađarsku i Sloveniju, ili pak tome pridodaju i Rumunjsku, Sjevernu Italiju i sjever Hrvatske, ponekad i države Beneluxa. Takozvani Program za Srednju Europu Europske unije usmjeren je pak na cijelu Hrvatsku, ali zato samo na istočne i južne njemačke pokrajine. Vlada velika zbunjenost. Prednost toga je što „Srednja Europa“ može poslužiti kao gotovo proizvoljna projekcijska podloga, a nedostatak što nikada posve točno ne znamo o čemu govorimo kad upotrebljavamo taj pojam – što književnosti može biti od koristi, no još ne bih posve odustao od pokušaja njegovog razjašnjenja.

Kad „Srednja Europa“ ne može poslužiti kao zemljopisni pojam, odnosno u konačnici više doprinosi zamagljenju nego orijentaciji, tada značenje možda prije treba tražiti u kulturno-političkoj sferi. U svakome slučaju, politika se služila i služi se pojmom „Srednje Europe“. On je veliku popularnost doživio osamdesetih godina. U doba hladnoga rata Austrija je – tada još uvjerljivo neutralna – pod tim naslovom provela vlastitu inačicu meke politike prema Istoku kao kulturne politike, imajući pritom na umu ponajprije teritorij Austro-Ugarske Monarhije – za koju se u slučajevima dvojbe još uvijek osjeća nadležnom, pa i onda kada je riječ samo o prodiru na tamošnja tržišta. Nerijetko se u tome kontekstu pojavljuje i pojam „Podunavlja“ – područja barem određiva bez teškoća! To austrijsko shvaćanje Srednje Europe po svemu sudeći više ili manje podudara se s pojmom Istočno-srednje Europe, ustaljenim u njemačkoj historiografiji. Ako je „željezna zavjesa“ dugo bila teško svladiva granica kojoj se suprotstavljao pojam „Srednje Europe“ kako bi se istaknule zajedničke značajke prostora s ove i one strane te granice i time ih se dovelo u pitanje, s druge je strane (Istočno-)Srednja Europa također uspijevala dobiti obrise jedino povlačenjem granica – primjerice onih između središta i periferije koje, prema tumačenju Milke Car, opisuje Miroslav Krleža:

„Uz klasičnu Zapadnu, muzejsku i grandioznu, povijesnu i patetičnu Europu, postoji još jedna, skromna, zgurana u kut i već stoljećima ope-
tovano podjarmljivana rubna Europa istočnih i jugoistočnih europskih
naroda. To su narodi Baltika, Podunavlja, karpatskoga prostora i Balkana

Ivan Andrašić rođen je 21. prosinca 1959. u Molvama, gdje je pohađao osnovnu školu, dok je gimnaziju završio u Đurđevcu. Diplomirao je 1983. na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U Koprivnici živi i djeluje od 1988. Kao samouk počinje slikati vrlo rano u maniri hrvatske naive, a prvu samostalnu izložbu priređuje već 1971. Poslije je sudjelovao na više stotina skupnih izložbi diljem svijeta, dok samostalno izlaže na stotinjak izložbi. U početku mu je osnovni izražajni medij slikanje na staklu i crtež solidne grafičke čistoće. Tijekom vremena pitomi pejzaži molvarske okolice pročišćuju se do nadrealne čistoće, u kojoj meki krajolik Podravine poprima putene obline žena, a ženski se likovi spajaju s blagim i erotiziranim tлом Podravine. Otkrivanje stanovite mekoće i paučinaste prozračnosti kao izuzetno snažnog izražajnog sredstva Andrašića je neminovno vodilo otkriću i prihvaćanju akvarela kao tehnike kojom je ostvaren spontani odmak od prepoznatljive podravske manire k pejzažnom slikarstvu, u kojem ugođaj oscilira od akademski korektnih bilježaka do duboko osobnih impresija. Izradio je nekoliko grafičkih mapa te djelovao kao ilustrator knjiga i zbirki pjesama uglavnom podravskih pisaca. Član je DNLUH-a i ZSUH-a.

Helena Sablić Tomić

Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Dunav: kreativna energija Srednje Europe

Dunav je rijeka koja teče od zapada prema istoku, dužina joj se mjeri od ušća prema izvoru, polazna joj je točka svjetionik Sulina u Crnome moru, izvire u Schwarzwald, crnoj šumi u pokrajini Baden-Württemberg, na jugozapadu Njemačke, u jednoj fontani iz 19. stoljeća, u parku dvorca imena „Donauquelle”, voda u nju dolazi spajanjem rječica Brigacha i Brega u mjestu Donaueschingenu, njegovi se stanovnici nadmeću sa susjednim Furtwangenom u svojatanju prava na dunavski izvor.

Prolazi on kroz deset zemalja (Njemačka, Austrija, Slovačka, Mađarska, Hrvatska, Srbija, Bugarska, Rumunjska, Moldavija, Ukrajina), da bi nakon 2857 km okončao u petokilometarskoj delti Crnoga mora, s potpisom svjetske baštine UNESCO-a.

Sivo-moćnu snagu i ultramarin nježnost, rimski riječni bog Danubius, njemački Donau, hrvatski, srpski i bugarski Dunav, mađarski Duna, slovački Dunaj, rumunjski Dunărea, ukrajinskom i ruskom Дунай, engleski i francuski Danube, turski Tuma, pretvara u fantazmagoričnu sliku obnavljanja, u prostor stalne uzajamnosti, povratnosti u opažanje i djelovanje, u mjesto koje osigurava mogućnost bliskosti.

Ime mu je možda iranskoga ili keltskog podrijetla, na perzijskom *dānu* označava rijeku ili struju. Dunav neki smatraju metaforom civilizacijske granice, preobrazbe identiteta i duhovnog portreta Europe, sve to ide još od legendi po kojoj su njime plovili Argonauti u potrazi za zlatnim runom, preko kulture linearne keramike, brončanog doba s prvim kalendarima iz vučedolskog Oriona, Vinčanske kulture i Lepenskoga vira, pa sve do vremena kada se njime označavala sudbina odnosa Istoka i Zapada.

Bio je limes Rimskoga Carstva sa sjevernim narodima, njegovom dolinom tijekom velikih seoba naroda, Vandali, Vizigoti, Huni, Avari i Slaveni ulazili su u Europu, riječnim se brodovima prevozila vojska, oprema i hrana

u vrijeme turskog osvajanja jugoistočne Europe. Dunav je car među rijekama, davno je govorio Napoleon, postavši jedan od mnogih koji su ga slavili.

Tijekom prvog posjeta Hrvatskoj, 1994., papa Ivan Pavao II. apostrofirao je Dunav kao rijeku koja povezuje balkanske narode, na sastanku u Beču 2004. odlučeno je da će se 29. lipnja obilježavati kao Dan Dunava.

Mnogi pisci i putnici bili su nadahnuti Dunavom, od Ovidija preko Julesa Vernea, Algernona Blackwooda i Claudija Magrisa, do Pavla Pavličića (*Dunav*, 1983.), Pétera Esterházyja (*Pogled grofice Hahn-Hahn. Dunavom nizvodno* (Hahn-Hahn grófnő pillantása. Lefélé a Dunán, 1991.) i brojnih drugih.

Vrba (2016.; *The Willows*, 1907.), kratka je horor-priča Algernona Blackwooda čija se radnja odvija na putovanju Dunavom, u kojoj se dva mladića dive krajoliku, šumama, planinama, riječnoj neobuzdanoj snazi. Nakon što prolaze Beč, odlučuju se prenoćiti na jednom pješčanom otočiću, primjećujući kako su vrbe oko njih poprimile neke nadnaravne osobine. Nakon što sam u *Gordoganu* čitala tekst Nenada Ivića o “Dunavskom peljaru” (1990.; „Le Pilote du Danube“, 1908.), kriminalističkom romanu Julesa Vernea, u kojemu se dunavski pilot Sergej Ladko upleće u pripremanje ustanka tijekom političkih zbivanja druge polovice 19. stoljeća, u doba kada balkanske zemlje ključaju u pobunama i međusobnim neprijateljstvima, postalo mi je jasno da nisam dobro razumjela u kakvom su odnosu dva muška lika koja se međusobno nadmeću za žensku naklonost, dok budimpeštanski detektiv Karl Dragoch, šef Dunavske policije, pokušava ući u trag opasnim razbojnicima.

Mislim da još uvijek u knjizi *Dunav – biografija jedne rijeke* Claudija Magrisa ima onih mjesta kojima bih se željela iznova vratiti, jer istraživanje povijesti Srednje Europe, kroz opis četverogodišnje plovidbe Dunavom, od njegova izvora do ušća, nikada nije isto i čini mi se da uvijek u njemu otkrijem nešto novo. Zdravko Zima je u svojoj kritici apostrofirao ove njegove rečenice koje sam i ja u knjizi podvukla: „Danas šest glavnih grupa što zajednički žive u jugoslavenskoj Vojvodini, u mirnom zajedničkom življenju koje je potvrdio Ustav iz 1974., jesu Srbi, Mađari, Hrvati, Slovaci, Rumunji i Rusini, ali ima i brojčano manjih naroda, kao što su Nijemci, Bugari i Romi; ima također Bunjevaca i Šokaca, koji su prije nekoliko stoljeća stigli iz južne Dalmacije, Bosne ili Hercegovine, a svojatani, kao čudni Srbi katoličke vjere, i od Srba i od Hrvata, dok su oni međutim bili skloni

Matija Štahan

Zagreb

Između Balkana i Srednje Europe

Kada je srpski zemljopisac i samozvani *balkanolog* Jovan Cvijić u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću zagovarao pojam „Balkansko poluostrvo“ – odnosno, poluotok – neizrečena implikacija bila je jasna: u Europi postoje tri poluotoka – Pirenejski, Apeninski i Balkanski – a svakim od njih dominira jedan narod: Pirenejskim Španjolci, Apeninskim Talijani, a Balkanskim Srbi. Činjenica da se ono što se u geografskom, političkom i geopolitičkom kontekstu naziva Balkanom ni po kojem kriteriju zemljopisne znanosti, kako god mu odredili granice, ne može nazvati poluotokom, nije smetala da sintagma o Balkanskom poluotoku zaživi, a različite inkarnacije srpske dominacije na meridijanima i paralelama koji obuhvaćaju te predjele, danas kolokvijalno okršteno „ovim prostorima“ ili „regijom“, postane provodnim motivom 20. stoljeća, od Balkanskih ratova (1912. – 1913.) kao uvodom u Prvi svjetski rat, kojim je stoljeće simbolički otpočelo, pa do „balkanskih ratova“ kojima je – kao svojevrsnim *post scriptum* Drugoga svjetskog rata – završilo.

Unatoč svemu, Balkanski poluotok danas je žilava sintagma – iako su se federacije i asocijacije oblikovane oko ideje južnoslavenskog ujedinjenja u 20. stoljeću višekratno raspadale na sastavne dijelove, do duboko u 21. stoljeće ipak nas progone sablasti toga pojma, od već spomenute „regije“, preko famoznog koncepta „jugosfere“ pa do politički korektnog te u srednjoj struji hrvatske politike i medija općeprihvaćenog „Zapadnog Balkana“, čijim bi preostalim zemljama, laskavim žargonom eurobirokracije, Republika Hrvatska trebala biti zvijezdom vodiljom. Čak i Google, kao tvrtka čiji digitalni entitet radi prozaične potrebe za oplodnjom kapitala oko ovakvih pitanja stremi neutralnosti, kada se u njegovu tražilicu upiše riječ „Hrvatska“, u zaglavlje toga pojma s Wikipedije, kao precizniju odrednicu, preuzima navod: „Država, Balkanski poluotok“. Pitanje koje se samo od sebe nameće glasi: zašto pored pojma „Hrvatska“ ne stoji, primjerice, „Država, Mediteran“ ili „Država, Srednja Europa“?

Odgovor se može sažeti u nekoliko jednostavnih sintagmi. „Politika je nizvodno od kulture“, ustvrdio je Andrew Breitbart, a mi bismo pri promišljanju hrvatske pripadnosti različitim unutareuropskim zajednicama tu formulaciju mogli obogatiti: „Politika je nizvodno od kulture, a geografija nizvodno od politike.“ U praksi to, dakako, ne znači da zemljopisne zakonitosti podliježu politici i kulturi, nego samo da politika i kultura oblikuju koncepte iz kojih proizlaze i zemljopisne razdjelnice, od konkretnih granica suverenih država, sve do apstraktnih granica konceptata fluidnih poput Balkana ili Srednje Europe. Na tom tragu, suvremenu hrvatsku državu danas se ne bi moglo uvriježeno ubrajati pod Balkan – bilo onaj Zapadni, bilo tobožnji „poluotok“ – da takvom naziranju političkih i zemljopisnih razgraničenja nije prethodilo ono što je Antonio Gramsci prozvao „kulturnom hegemonijom“, to jest ostvarenje institucionalne prevlasti zagovornika takvog pogleda; prvo u kulturi, kao ishodištu samopercepcije svake zajednice, a potom i u politici, kao bojišnici za ideale proizišle iz onih kultura što ih kulture u danom trenutku kultiviraju, zvali se ti „kultovi“ monarhizam, komunizam, liberalizam, nacionalizam – posve svejedno.

Kao pojam širi od umjetnosti, koji u osnovi obuhvaća cjelokupni, riječima Georgea Busha ml. i Baracka Obame, „način života“ određene zajednice, kultura u svojim umjetničkim i svakodnevnim pojavnostima promiče glavnu vrijednost na kojoj se zajednica temelji, time je uvijek iznova potvrđujući, a katkada i dovodeći u pitanje (dovoljno je sjetiti se „kulturne revolucije“ koju je kineskom društvu priuštio drug Mao!). U hrvatski „način života“ tako je, također svojevrsnom „kulturnom revolucijom“, utkana ideja o hrvatskoj pripadnosti Balkanu i Balkanu kao nekakvoj više ili manje kompaktnoj cjelini čijim bi dijelom Hrvatska trebala biti. Pojednostavljeno: kad se kultura i politika slože, i kopno poluotokom biti može. Ima li jačeg dokaza o prevlasti, primarno kulture, nad zemljopisom i njegovim zakonitostima?

Vezujući sami sebe za balkanski nadidentitet, Hrvati su sami krivi što ih strani entiteti – od Europske unije do Googlea – poimaju Balkancima. Naša se stvarnost svodi na inverziju Žižekove pošalice o „pomičnim“ granicama Balkana: Austrijanci ih postavljaju na granicu sa Slovenijom, Slovenci ih pomiču na vlastitu granicu s Hrvatskom, Hrvati na granicu sa Srbijom, Srbi pak na granicu s Bosnom i Hercegovinom... žižekovski rečeno: i tako dalje, i tako dalje. Istina je, čini se, suprotna – izuzmemo li one s kojima niz

Zrinka Stričević-Kovačević

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Srednja Europa kao kulturološki pojam na primjeru hrvatsko-slovačkih kazališnih veza

Pojam Srednja Europa može se iščitavati na različite načine: politički, geografski, kulturološki, u povijesnom ili, naravno, suvremenom kontekstu. Osobno Srednju Europu percipiram kao neupitan kulturološki pojam, što argumentiraju i povijesne veze između Slovačke i Hrvatske. Hrvatsko-slovačke veze brojne su, u nekim razdobljima posebno intenzivne. Značajem se ističu bogate veze na polju crkvene, obrazovne i kulturne povijesti, primjerice Academia Istropolitana u 15. stoljeću ili Trnavsko sveučilište u 17. stoljeću. Riječ je o ključnim sveučilišnim institucijama i moćnim duhovnim i kulturnim žarištima svoga vremena upravo za Srednju Europu. Academia Istropolitana osnovana je u Bratislavi, a njezino pokretanje povjereno je hrvatskim humanistima Ivanu Vitezu i Ivanu Česmičkom Pannoniusu. Na njoj su studirali Slovaci, ali i Hrvati te pripadnici drugih naroda iz Ugarske, a predavanja su držali istaknuti profesori iz srednjoeuropskih zemalja. I na Trnavskom sveučilištu predavali su i studirali mnogobrojni Hrvati. Spomenimo samo studente Nikolu i Petra Zrinskog te profesora Jurja Habelića. Možemo govoriti o velikom broju političkih, crkvenih, obrazovnih, književnih i drugih veza, no ovaj osvrt posvetit ću kazališnim vezama, koje su uglavnom na marginama pregleda hrvatsko-slovačkih veza i odnosa. Ako se i govori o kazališnim vezama, one se ograničavaju na doprinose dramske književnosti, odnosno književnika i prevoditelja. U ovom osvrtu pozornost želim usmjeriti na brojne druge kazališne umjetnike, koji su, kao pripadnici hrvatskog kazališnog miljea, svojim talentom i iskustvom potpomogli u osnivanju i umjetničkom sazrijevanju mladog slovačkog profesionalnog kazališta.

Povijest slovačkog profesionalnog kazališta počinje tek 1920. godine, kada je u Bratislavi osnovano Slovačko narodno kazalište, koje se sasto-

jalo od triju ansambala: dramskog, opernog i baletnog. Tadašnji koncept umjetne jedinstvene čehoslovačke nacije utjecao je na odabir lokacije slovačkog nacionalnog kazališta, a samim tim i na prve godine rada Slovačkoga narodnog kazališta. Naime, u duhu *čehoslovačkog jedinstva* tradicionalna infrastruktura slovačkog amaterskog kazališta bila je zanemarena i, premda su Turčiansky Sv. Martin ili Liptovský Sv. Mikuláš kao onodobna središta slovačkog kulturnog života bili logičan izbor, kazalište je smješteno u grad Bratislavu. Taj grad na južnoj granici Slovačke u to je vrijeme imao manjinsko slovačko stanovništvo, a većina stanovništva bili su Mađari i Nijemci te češke pridošlice iz državne administracije, policije i vojske. Budući da amaterskih glumaca u tom trenutku u Bratislavi gotovo i nije bilo, čehoslovačka je administracija pozvala u Bratislavu češki teatar, kao temelj Slovačkom narodnom kazalištu, a putem održanih audicija u ansambl je primljeno samo petero Slovačka. I tako su se prvih godina postojanja u Slovačkom narodnom kazalištu predstave izvodile na češkom jeziku te su prva dva desetljeća, dakle dvadesete i tridesete godine prošloga stoljeća, bila obilježena naporima da se Slovačko narodno kazalište učini slovačkim, odnosno da postane mjesto na kojem će se razvijati slovačka kazališna kultura. Upravo tim nastojanjima, kao i daljnjem razvoju slovačkog profesionalnog kazališta, doprinos su dali hrvatski dramski autori i hrvatski kazališni umjetnici, kao i umjetnici koji su u slovačko kazalište stigli nakon angažmana u zagrebačkom kazalištu.

Prvo uprizorenje neke hrvatske drame na slovačkoj profesionalnoj pozornici na slovačkom jeziku dogodilo se 1927. godine. Riječ je o izvedbi drame *Božji čovjek* Milana Begovića. S obzirom na to da su se predstave Slovačkoga narodnog kazališta, od njegova osnutka 1920. godine te sljedećih desetak godina, izvodile na češkom jeziku, premijera Begovićeve *Božjeg čovjeka* na slovačkom jeziku u izvedbi slovačke postave bila je neupitan dio nastojanja Slovačka da se slovački nacionalni teatar obilježi slovačkim karakterom. No, hrvatska je drama zauzela značajno mjesto i u prvim izvedbama Slovačkoga narodnog kazališta uopće, dakle u izvedbi češkog ansambla, na češkom jeziku. Naime, Vojnovićeva *Smrt majke Jugovića*, premijerno odigrana u ožujku 1920. godine, bila je peta inscenacija prve kazališne sezone. Dakle, hrvatska drama postavljena je na samom početku postojanja Slovačkoga narodnog kazališta i taj će *повлашteni* položaj zadržati jer će se izvoditi i u desetljećima koja slijede, uz bok domaćim autorima i autorima tzv. velikih književno-

Damir Agičić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Što nam znači Srednja Europa?

Kulturološki i povijesno, Srednja Europa različito se definira u pojedinim zemljama, napose u onima koji toj regiji pripadaju ili žele pripadati, odnosno onima koje se ne smatraju njezinim dijelom. Taj pojam različito znači velikim narodima, a različito malima. Različito znači u njemačkom (i austrijskom) kulturnom krugu, odnosno onima koji nisu njemački: poljskom, češkom, mađarskom, hrvatskom i dr. Diskusija o Srednjoj Europi aktualizirala se, a njezina definicija mijenjala tijekom vremena, od 19. stoljeća do danas. Napose se to događalo u doba kriza i ratova, primjerice u međuraću u doba uspona nacističkog režima ili pak osamdesetih godina dvadesetog stoljeća kad su u duboku krizu upali SSSR i njemu podređene europske zemlje te se konačno 1989. urušio komunistički sustav u Europi.

U hrvatskim enciklopedijama i leksikonima nema zasebnog određenja pojma Srednja Europa. Primjerice, u *Hrvatskoj enciklopediji* taj se pojam spominje u natuknici o Friedrichu Naumannu, njemačkom liberalnom političaru i publicistu, autoru znamenite knjige *Mitteleuropa* iz 1915. godine, koja je nedavno prevedena i objavljena i kod nas. Spominje se i u enciklopedijskoj natuknici o Njemačkoj kao o zemlji u Srednjoj Europi. To je geografsko određenje. Iz kulturno-povijesne perspektive zapravo bi bilo bolje kazati da se Njemačka nalazi u središnjem dijelu Europe ili u sredini europskog kontinenta, a ne u Srednjoj Europi.

Na Wikipediji na hrvatskom jeziku stoji definicija da je Srednja Europa „europska regija slabo definiranih granica, između Zapadne, Istočne i Južne Europe“, kao i da se „obično smatra“ da toj regiji pripadaju Njemačka, Poljska, Češka, Slovačka, Švicarska, Austrija, Mađarska, sjeveroistočna Italija, Slovenija i Hrvatska. Slična je, ako ne i posve ista, i definicija na Wikipediji na srpskom i slovenskom, samo što tamo u popisu nema Hrvatske! Kad se pogleda na karte koje prate tekst o Srednjoj Europi na Wikipediji, u hrvatskom se primjeru na karti opet nalazi i Hrvatska, dok se na kartama u

većini drugih jezičnih inačica Wikipedije Hrvatska ne smješta među srednjoeuropske zemlje.

U geografskom smislu definicija kakva je iskazana i prikazana u ovim primjerima s Wikipedije možda i može funkcionirati, ali u povijesnom i kulturološkom smislu to nikako ne stoji. Povijesno i kulturološki Srednju Europu trebalo bi, kako to ističu neki autori, definirati prije svega kao „Europu između“, odnosno kao onaj dio našeg kontinenta koji se nalazi između njemačkog i ruskog govornog područja. Dodao bih – i sfere nekadašnjeg osmanskog utjecaja na Balkanu. To je zapravo dio Europe koji se nalazi između Baltičkog i Jadranskog mora i Balkanskog poluotoka, dakle između Njemačke i Rusije. Posljednjih smo mjeseci svjedoci kako se Ukrajina za svoju pripadnost (Srednjoj) Europi bori u teškom i krvavom ratu. Tako široko shvaćena regija Srednje Europe ima svoju jezgru i periferiju – u središtu se nalaze Poljska, Češka, Slovačka i Mađarska. Na njezinim su rubovima Slovenija i Hrvatska, Vojvodina i veći dio Rumunjske, dio Ukrajine te baltičke zemlje. Na većini je tih područja u moderno doba, negdje od prve polovice devetnaestog stoljeća proveden nacionalno-integracijski proces uvelike po sličnim načelima koja je opisao Miroslav Hroch, a za hrvatski slučaj prva primijenila Mirjana Gross. Na tim je teritorijima stoljećima postojao i sličan razvoj na polju umjetnosti i kulture.

Nakon Drugoga svjetskog rata srednjoeuropske su zemlje došle pod snažan utjecaj i ovisnost o Sovjetskom Savezu ili su postale njegovim sastavnim dijelom, pa se u doba hladnog rata o njima govorilo kao o „Istočnoj Europi“. Jugoslavija se iz čeličnog zagrljaja prve zemlje socijalizma uspjela izvući nakon sukoba Tita i Staljina 1948. Krenula je svojim putem u izgradnji (samoupravnog) socijalizma i potom nesvrstanog svijeta. Stege komunističkog sustava bile su ipak nešto blaže nego u ostalim socijalističkim zemljama, napose nego u SSSR-u. Unatoč federativnom uređenju države, centralizam je bio prilično snažan, republičke i pokrajinske, a zapravo nacionalne partijske i državne strukture brzo su se počele međusobno sukobljavati i svaka vući na svoju stranu.

Na kulturnom se polju među prvima dvostranoj koncepciji poslijeratne Europe, podjeli na Zapadnu i Istočnu, suprotstavio Oskar Halecki, poljski povjesničar koji se uoči rata našao u Sjedinjenim Američkim Državama i ostao ondje kao politički emigrant. Kao Poljak (majka mu je bila Hrvatica, što je u nas malo poznato!) i konzervativni katolik, nije bio sretan zbog

Jiří Hrabal

Filozofski fakultet Sveučilišta Palackog u Olomoucu, Češka

Čitanje Srednje Europe kao romana

Mnogo je toga rečeno i napisano o tome što Srednja Europa jest, a što nije. Gdje počinje, a gdje završava, koja je država dio nje, a koja nije, kada je nastala i postoji li još uvijek. Nedavno sam bio u jednoj kavani negdje usred Europe, u Olomoucu, sa svojom dragom kolegicom, profesoricom germanisticom Ingeborg Fialovom-Fürst, i spomenuo sam da trebam napisati esej o Srednjoj Europi. Rekla je: jasno mi je, svi smo u životu napisali barem jedan esej o Srednjoj Europi.

Kad sam već spomenuo kolegicu, mogla bi se ispričati jedna vrlo dobra i ilustrativna priča o Srednjoj Europi od 60-ih godina prošloga stoljeća do danas posredstvom njezine životne sudbine: vuče podrijetlo od čeških Nijemaca, odgajio ju je očuh – evangelički pastor, u djetinjstvu je bila entuzijastična čehoslovačka pionirka, 80-ih je godina prošloga stoljeća emigrantica u Njemačkoj, nakon 1989. postaje profesorica na Sveučilištu Palackog u Olomoucu, a također i suosnivačica Centra za istraživanje moravske njemačke književnosti i Centra za judaističke studije. Jedna prilično egzemplarna životna sudbina jednog Srednjoeuroljanina u ovom povijesnom razdoblju.

Mogu zamisliti da su u isto vrijeme kad i mi i neki drugi ljudi sjedili u nekim drugim kavanama na sasvim drugim mjestima u Europi i također su se osjećali kao da su usred Europe.

Uz malo pretjerivanja možda bismo mogli reći da je Srednja Europa nastala iz govora, točnije rečeno iz mnogoglasja. Govorimo o njoj i zato je ovdje, a ne zato što jest ovdje. Razlog postojanja pojmova koji izgledaju kao zemljopisni pojmovi katkada nije taj što označavaju određeni prostor, nego što služe nekim namjerama i koriste se za postizanje nekih ciljeva ili učinaka.

Svakako, postoje pojmovi poput „srednjoeuropsko vrijeme“, „klima u srednjoj Europi“ u meteorologiji ili neke zemljopisne definicije koje imaju odredive granice označenog prostora, ali te se definicije razumljivo ne preklapaju s pojmom Srednje Europe kojim se koristimo kada govorimo

o povijesti, bilo kulturnoj, političkoj ili o povijesti svakodnevnog života. Uostalom, takozvano srednjoeuropsko vrijeme otkucava i u Francuskoj, Španjolskoj, Norveškoj ili Švedskoj.

Nije moguće definirati sve pojmove kojim se obično koristimo, njihovi nužni i dovoljni uvjeti ne mogu se odrediti. Takav je pojam, primjerice, pojam romana. Nije moguće uspostaviti skup definirajućih uvjeta koje tekst mora zadovoljiti da bi bio roman. Iako ne možemo točno definirati što je roman, imamo određeno iskustvo s tekstovima koji se već nekoliko stoljeća označavaju kao romani i to oblikuje naša očekivanja, to iskustvo predodređuje način našeg čitanja teksta kao romana. Naravno, takvi tekstovi imaju neka zajednička svojstva ili zajedničke osobine. Međutim, nemaju svi romani isti skup istih značajki, iste definirajuće uvjete.

Slično je i s pojmom Srednja Europa. Ne postoji oduvijek. Dolazi s poviješću. Granice pojma Srednja Europa mijenjaju se kako prema povijesnim okolnostima tako i prema svrsi u koju se upotrebljava. U potrazi za srednjoeuropskim prostorom obično je bilo bitno gdje završava Zapad (na Rajni ili možda na češko-njemačkoj granici?) i gdje počinje Istok (iza Košica ili možda iza Dnjepra?), a također i gdje je već Jug (kad sam prije točno 20 godina bio prvi put poslovno u Zagrebu, hrvatski bohemist Predrag Jirsak rekao mi je sa svojom uobičajenom nonšalantnošću da ako sa zagrebačkog Glavnog kolodvora krenem na jug, idem na Balkan, a ako krenem na sjever, ulazim u srednju Europu). Na primjer u češkim putopisnim tekstovima nastalim još u 19. stoljeću na putovanjima po Europi uopće ne nailazimo na pojam Srednja Europa ili na ideju srednjoeuropskosti.

Naslov moga rada „Čitanje Srednje Europe kao romana“ stoga ima za cilj isticanje prije svega dvaju aspekata pojma Srednja Europa: s jedne strane njegovu nužnu temporalnost i povijesnost, možemo reći pripovjednost (narativnost), a s druge strane njegovu neodredivost koja proizlazi upravo iz spomenute temporalnosti, ali i iz polifoničnosti Srednje Europe. Pojam Srednja Europa ne može se shvatiti sinkronijski i ahistorijski (možda samo kao jedan od nekada zamišljenih, a neostvarenih projekata) i ne može se definirati zemljopisnim granicama. To je dijakroničan i nestabilan pojam. Srednja Europa u tom je smislu oduvijek više bila prostor neizvjesnosti i nedokučivosti, prostor beskrajne igre razlika, prostor čežnje ili sna, nego pojam jednom zauvijek odrediv i dokučljiv kao nepromjenjiva zemljopisna lokacija. Srednja Europa može se pripovijedati i ta pripovijedanja mogu se

Sašo Ognenovski

Bitolj, Sjeverna Makedonija

Kulturološki koncept žene u komadima *Lulu* Franka Wedekinda i *U krug* Arthura Schnitzlera

1. Uvod s kraja ili ireverzibilni navodi

Sama pomisao na žensku kulturološku matricu izravno me vodi k Simone de Beauvoir i njezin duboko osporavan i neutješno voljeni *Drugi spol*. Temat žene u tom zamašnom djelu podijeljen je na dva područja: kao tijelo i kao spol, ili s druge strane kao socijalno biće u odnosu s muškim principom. Ovdje, razbacujući se terminima „princip“ i „matrica“, želim diverzificirati koncept ženskog utjecaja na kojemu ustraje supruga velikog egzistencijalista, posebice ističući aspekt „drugosti“. „Drugi spol“ u „drugoj polovini“ 20. stoljeća iznimno je simptomatičan kut društvenog entiteta ženskog postojanja, ali i pronicljivosti. Njezina fenomenološka pozicioniranost na filozofskom je planu vrlo jednostavna, ali je samo na toj razini: „Emancipirati ženu znači odbiti ograničiti je na odnose koje ima s muškarcem, a ne uskratiti ih. Svojim neovisnim postojanjem, ona će ipak nastaviti postojati i za njega: uzajamno priznajući jedno drugo kao subjekt, svatko će ipak ostati drugo za drugog. Reciprocitet njihovih odnosa neće ukinuti čuda – želju, posjedovanje, ljubav, san, avanturu – nastala podjelom ljudskih bića na dvije odvojene kategorije, a riječi koje nas pokreću – davanje, osvajanje, ujedinenje – neće izgubiti smisao. Naprotiv, kada ukinemo ropstvo polovine čovječanstva, zajedno s cijelim sustavom licemjerja koji ono podrazumijeva, tada će ‘podjela’ čovječanstva otkriti svoj pravi značaj i ljudski par će naći svoj pravi oblik“ (Beauvoir, 2009.). Ono što znači prakticiranje manipulativnosti kao društvenog sivila i podzemnog djelovanja u ženskoj konstituciji zvuči vrlo zastrašujuće. Naravno, ovo nije šovinistička tvrdnja, ovo je samo budnost u kontekstualiziranju društvene i socijalne kombinatorike koje pisci prije i poslije de Beauvoir uspijevaju na neki način zabilježiti i analizirati.

Kada govorimo o drugosti, imamo u vidu da de Beauvoir počinje iz početka i savršeno minuciozno odvaja ženu od muškarca „faktima i mitovima“, ali i delegitimiziranjem suptilnog ženskog dominantanta. Prije i poslije Simone de Beauvoir stvari su krenule u posve drugom smjeru, tako da se zanimanjem pisaca i (u krajnjem smislu) njihovim ustrajanjem na njezinoj seksualnosti otvaraju potpuno drukčija područja mračne puti ženskog socijalnog „utilitarizma“. Ovdje ću opet podsjetiti da ovo nije maskulinistički aspekt, naprotiv, ovdje govorimo o ekstenzivnosti ontološke upotrebljivosti ženske „drugosti“. Naravno, de Beauvoir uvijek govori o organskoj različitosti koja se u to vrijeme vrlo neukusno ugnijezdila između decidiranog poštovanja tijela koje donosi na svijet drugo tijelo, kao i o nečemu što ona drži „privilegiranim Drugim“, da je Drugi definiran na „način na koji Jedno bira postaviti se“ (Beauvoir, 2009.). Ali, kulturološka postojbina ženskog principa daleko je kompleksnije prirode i u tom se filozofskom procjepu rađa ontološki vrlo imaginativna ženska dominantanta na koju nas ne upozoravaju samo u naslovu spomenuti Schnitzler i Wedekind, nego i u ovom grešnom 21. stoljeću Elfriede Jelinek i famozni #MeToo.

Ipak, kada pokušavamo analizirati ženski princip suptilne socijalne hipokrizije, uvijek imamo na umu da je to svojevrsna jeka osvete prema muškoj opresivnosti koja ima daleko dulji staž i daleko veću destruktivnu snagu. Žena Simone de Beauvoir ne gnuša se braka, ali ga smatra perverznom institucijom koja muči i muža i ženu. Zapravo, ona nesvjesno pokušava redefinirati impresionističke književne motive njemačke i austrijske dramaturgije koja je obilježila život gotovo tri desetljeća prije nje. Naime, ženski socijalni utjecaj nije samo njezina visoko dignuta glava naspram muškog pokroviteljstva. Principom socijalne metabolizacije uspijeva metamorfizirati svoje prave razloge da otvori „drugost“ koju otkriva u Drugom spolu. Ono što je *prima vista* moderno i istodobno tradicionalističkim religioznim i društvenim regimentama odvratno jest njezin kut gledanja na homoseksualnost. De Beauvoir drži da „homoseksualnost nije više namjerna perverzija, nego kobna kletva“ (Beauvoir, 2009.). Svakako, ono što se u ovom stoljeću naziva „orijentacijom“, to se u njezinu oponašanju filozofske progresivnosti naziva „apologijom heteroseksualne filozofkinje“.

Ovaj će nas uvod uvesti u nešto što se zove kulturološki koncept jedne žene koja nije samo moderna nego je i relevantna upravo svojim grijesima i manipulacijom. Wedekind i Schnitzler govore o uzajamnom pulsiranju

Andrea Grill

Beč – Amsterdam, Austrija – Nizozemska

Mogući zemljopis kose

I.

Je li vam frizura važna? Provjerite li tjeme prije izlaska? Upotrebljavate li pomadu, sprej ili ulje? Navlažite li možda dva prsta jezikom da biste neposlušni pramen zalijepili na željeno mjesto? Izdajete li više novca za frizera nego za zubara? Ako je tako, naši ste.

Nama je frizura važnija od zdravlja. Ili: da nam je sve važno poput kose, svijet bi bio bolji. Tu sam rečenicu pročitala pred šesnaest godina negdje u bolonjskome Palazzu dell'Archiginnasio. Točnih se riječi više ne mogu sjetiti. Bio je to urezani natpis ili samo njegova slika na latinskome ili talijanskom, iz doba kad je zgrada podignuta u šesnaestome stoljeću. Ili je možda rečenica bila otprije i samo je unesena u palaču. U sjećanju mi je povezana s Teatrom Anatomicom, dvoranom izgrađenom 1637., obloženom jelovinom i namijenjenom isključivo pogledu u ljudsku nutrinu, njezinu rasijecanju, otklapanju kože ustranu, prepipavanju organa i povlačenju srčanih zalistaka. Ta je dvorana ponos palače, a palača je bila prvo dugoročno sjedište sveučilišta koje postoji od 11. stoljeća i slovi kao najstarije na svijetu. Ta me je rečenica pogodila, iako mi se u međuvremenu u sjećanju raspala u fragmente. Tada, prije šesnaest godina, u Palazzu dell'Archiginnasio, osjećala sam se razotkrivenom. I ja sam bila sklona posvećivati mnogo vremena izgledu vlastite kose, a iznenada sam naslutila što smo sve mogli stvoriti na svijetu da nam je frizura bila nevažna!

Četiri tisuće godina prije naše ere ljudski stanovnici Zemlje bili su nam u određenim pogledima vrlo slični: Egipćani i Egipćanke bojili su kosu u plavo, zeleno ili crveno, ili bi to činili prahom od čistoga zlata. Htjela bih zelenu kosu poput Egipćanke. (Hoću reći, kolike sam eseje i knjige mogla napisati u vremenu utrošenu na traženje boje za kosu koja bi mi je učinila zelenom poput trave?)

Čula sam da o meni govore kako imam *srednjoeuropsku* frizuru kad sam svojedobno godinu i pol živjela izvan Europe, u New Jerseyju na istočnoj

obali Amerike. U ono doba kosa mi nije bila zelena poput trave. Bila mi je do ramena, ošišana malo na stepenice, sprijeda duž lica, da bi onda prema gore postajala kraćom. Nikakva neobična frizura, no proglasili su je srednjoeuropskom. Je li frizura više od mojega naglaska odavala odakle sam? Trebala sam pitati što je na njoj srednjoeuropsko – iz očista onih koji žive na golemu kontinentu i na udaljenosti od tisuća kilometara mogu komunicirati istim jezikom, gdje žive divlje životinje kakve su kod nas u Srednjoj Europi odavno izumrle jednostavno zbog nedostatka prostora. Je li stepenasto oblikovanje bilo ono srednjoeuropsko na mojoj frizuri? Ono kako brižno tako i slučajno počesljano onako kao da je nastalo zapuhom vjetra? To što je kosa bila nebojena?

II.

U filmu Erica Rohmera *Quatre aventures de Reinette et Mirabelle* iz 1987. postoji jedna po momu mišljenju vrlo srednjoeuropska scena. U njoj se pojavljuju dvije prijateljice, a upoznale su se tako što je jedna drugoj zakrpala gumu na biciklu. (Jedna inače ima svijetlu, a druga tamnu kosu.) Jedna je Parižanka, a druga živi na selu u ruševini, zna mnogo o životinjama, slikarstvu i *L'heure bleu*, praskozorju, trenutku između tame i svitanja kad noćne ptice već šute, a danje još nisu počele cvrkutati, što je za Reinette nešto sasvim posebno. Htjela bi ženi iz grada predočiti taj trenutak, pa je budi prije zore. Njih dvije stoje na otvorenom i slušaju zvukove prirode. Gledatelj(ce) osjećaju da taj trenutak dolazi, apsolutna tišina praskozorja. Traje jedva trenutak, kaže Reinette. Prolazi neko vozilo. Reinette se rasplače, neutješna je. Uništen je trenutak praskozorja što ga je htjela pokazati Mirabelle. Kako bi je umirila, Mirabelle obećava da će ostati još jednu noć. I tako postaju prijateljicama.

No prizor koji imam na umu jest jedan drugi.

Nekoliko mjeseci poslije, Reinette se iz *campagne* preselila k Mirabelle u Pariz: studira slikarstvo, a njih dvije dijele stan. Reinette (na hrvatskome Kraljica) smatra da bi svim prosjacima i prosjakinjama trebalo davati novac. Mirabelle je drukčijega mišljenja: ako uopće, onda samo onima simpatičnim. Jednoga dana Mirabelle u samoposluživanju gleda mladu ženu kako krade različite delikatese, ali i to kako je promatraju zaštitari trgovine. Iznenada joj spontano odlučuje pomoći. Sama krade platnenu torbu

Maciej Czerwiński

Institut za slavensku filologiju Jagielonskog sveučilišta u Krakovu, Poljska

Labirint, karta, pero

Imaginarna geografija Srednje Europe

Da je posrijedi čista geografija, termin Srednja Europa možda ne bi postojao. Stoga ga treba razmatrati kao kulturni konstrukt, više vezan za imaginarnu nego za običnu kartografiju, više za vrijednosti nego za prostorne odrednice.

Osnovne prostorne odrednice u geografiji su ravnopravne, ali u imaginarnoj nisu. One imaju svoja kulturno determinirana značenja. Kad gledamo zemljovid Europe, jasno je da su danas za razumijevanje fenomena Starog kontinenta bitnije odrednice Zapad – Istok nego Sjever – Jug jer nisu čisto prostorne kategorije, nego i civilizacijske (i zato ih treba pisati velikim slovom). Kad se rađala Europa kao civilizacijska tekovina (ali ne još kao osviješten konstrukt), dakle u antici, tada je glavna odrednica bila Jug – Sjever. Jug, kao razvijen, bio je u mogućnosti definirati prostor oko sebe, nametnuti svoje imaginarne karte. Iz perspektive Juga na Sjeveru su bili *barbari*, dakle ljudi čiji je jezik bio nerazumljiv civiliziranom, to jest helenskom, a onda rimskom svijetu. A ako *barbari* nisu govorili razumljivo, jednako nisu imali sposobnost za definiranje svijeta ni za spoznavanje samih sebe. Dakle, moralo ih se definirati, nametnuti im spoznajne okvire. U to doba nastali su nazivi za raznorazna *barbarska* plemena koja su dolazila u antički svijet sa sjevera, najčešće preko limesa na Dunavu. Huni, Goti, Anti, Avari, Slaveni. Do dana današnjeg nismo posve sigurni otkud su ta imena – jesu li preuzeta od samih *barbara* ili su izmišljena od promatrača, onih koji su crtali karte. Izgleda da su ti nazivi služili za osvješćivanje društvenih promjena u kasnoj Antici i u ranom srednjem vijeku. Civilizirani svijet zamislilo je Slavene – a i druga plemena – kako bi razumio same sebe. Sigurno je da su ti nazivi nastali kao izraz neravnopravnog, asimetričnog odnosa snaga. Oni su odraz superiornosti centra, dakle Juga. Jer, karakteristika je centra da stvara predodžbe (imaginacije) o svijetu, da organizira sustav znanja, da

stvara standarde i da ima autoritet za to (nije čudno da riječ autoritet u nekim zapadnoeuropskim jezicima ima značenje vlasti, fr. *autorité*).

Slabljenje dominantne paradigme Jug – Sjever dolazi do izražaja u trenutku kada Jug zapada u krizu i prestaje biti plodan, kada se centar imaginacije seli na drugo mjesto. Barok je zadnja epoha kulturne dominacije Juga. Pretjerana raskoš u umjetnosti i književnosti znakovi su tog propadanja. Nije stoga čudo što će arhitektonski model baroka, pogotovo u sakralnoj arhitekturi i pogotovo u zapostavljenijim dijelovima Europe, trajati cijelo 18. stoljeće, a čak i dobar dio 19. stoljeća. Reproduciranjem slavne prošlosti zavarava se sadašnjost.

Centar imaginacije – mjesto gdje se organizira sustav znanja i gdje nastaju standardi – premješta se na Zapad. To je zapečaćeno u 18. stoljeću, iako su se preduvjeti za to gradili već ranije. To je naravno povezano s ekonomskim i političkim razvojem, ali kulturna dimenzija ovdje je važnija. Sada Zapad postaje centar svijeta jer tu prvo nastaju moderni fenomeni koji dinamiziraju svijet. Na Zapadu nastaju moderna nacija (i njezina pretpostavka – pad feudalizma), građanski sloj (nositelj moderniteta), industrijska revolucija, znanost. Legitimiziraju ih racionalizam, empirizam, egalitarizam, prosvjetiteljstvo. Ovdje nastaju nazivi za sve te fenomene, a stari dobivaju nova značenja. Zapad je u poziciji da može definirati svijet, a zapravo projicirati njegove obrise. Staro je loše, novo je dobro (marksizam, koji je odvjetak moderniteta, potencirat će tu paradigmu i govoriti o *regresivnom* i *progresivnom*). I tako do danas. Zapadna Europa – pojačana svojim djetetom, SAD-om – definira standarde, a svi se ostali određuju prema njima. Ne moraju ih nužno prihvatiti, ali moraju se prema njima odrediti. Ovo nije bio više u stanju učiniti umoran Jug.

Nije stoga čudo da se pojam *srednja* u nazivu Srednja Europa ne odnosi na paradigmu Jug – Sjever, nego Zapad – Istok. Jer je i Srednja Europa pojam moderniteta, doduše zakasnjelog, ali ipak moderniteta. Srednju Europu doživljava se kao tranzicijsku zonu između Zapada i Istoka, kao prostor koji spaja i razdjeljuje Zapad i Istok, kao prostor gdje se susreću Zapad i Istok. Witold Gombrowicz u knjizi *Testament* o Poljskoj kaže: „Zemlja između Istoka i Zapada, u kojoj Europa već počinje završavati, tranzicijska zemlja u kojoj se Istok i Zapad međusobno oslabljuju. Zemlja, dakle, oslabljenog oblika... Nijedan od velikih procesa europske kulture nije doista preorao Poljsku, ni renesansa, ni vjerske borbe, ni Francuska revo-

Daria Lisenko

Nacionalni muzej umjetnosti Ukrajine, Kijev

Hrvatski i ukrajinski književni huligani

Međusobne poveznice i utjecaji hrvatske i ukrajinske alternativne književnosti

Književne poveznice dvaju različitih naroda same su po sebi kompleksna i zanimljiva tema, ali interes je utoliko veći ukoliko su te poveznice nastale u alternativnoj književnosti. U pravilu veze između alternativnih književnosti bitno zaostaju za suradnjom književnih *mainstreamova* ili su uopće odsutne. Razlog je u tome što se, za razliku od 19. stoljeća, kada su se međunarodne književne veze ostvarivale zahvaljujući prijateljskim kontaktima između pojedinih pisaca, u naše doba takve veze odvijaju pretežno preko zvaničnih struktura – ministarstava kulture ili književnih udruga. Takve strukture ignoriraju alternativu, a i alternativa se obično kloni zvaničnih struktura. Međutim, u suvremenim odnosima između ukrajinske i hrvatske književnosti, ako ne dominira, alternativa svakako ne zaostaje iza *mainstreamskih* veza. Tu pojavu možemo smatrati upravo ukrajinsko-hrvatskom posebnosću.

U ovome članku prvo ću se posvetiti tome kako je nastala ta veza, tko su bili pisci koji su pokrenuli suradnju, koje su se zajedničke akcije održale i koje su publikacije nastale kao rezultat te veze.

Pitanje definicije alternativne književnosti

Točno odrediti naziv književnosti koja se ne uklapa u uobičajene okvire prilično je teško. Za označavanje nestandardne književnosti ili njezinih posebnih žanrova koriste se također termini avangarda, *underground*, protestna, nekonformistička, kontrakturna književnost, osim toga književna se alternativa obično svrstava i u postmodernizam, iako taj pojam obuhvaća znatno više pojava suvremene književnosti. U ovome tekstu opredijelit ću se upravo za termin „alternativa“, koji je prilično širok i posve dovoljan za primjereno opisivanje stvaralaštva kako hrvatskih tako i ukrajinskih autora, o

kojima će biti riječi (razumije se, u njihovu stvaralaštvu ima pomalo od svih navedenih pojmova).¹ Alternativnom književnost u pravilu čine kršenje estetskih i formalnih tabua tradicionalne književnosti, uporaba suvremenog urbanog jezika, eksperimentiranje, ali u slučaju ukrajinske alternative, to su prije svega ironija i autoironija. Ta ironija, u uvjetima sovjetske i od Rusije porobljene Ukrajine, bila je neka vrsta distanciranja od sovjetske realnosti, dakle i forma protesta, koja je određivala uvelike i ostale karakteristike ukrajinske alternativne književnosti. „Ironičan pogled na život valjda je odredio i krug tema koje privlače autore: seks i ljubav, pijančevanje, asocijalnost, ‘odjebizam’, usamljenost, psihološke kontroverze, lažljivost politike, licemjerni moral i slično. Pri tome autori ne žigošu i ne proklinju, ne izgaraju gnjevom pravednika – oni se s neprikrivenim zadovoljstvom igraju paradoksa i ismijavaju proturječnosti, nedosljednosti i apsurdnosti ljudske prirode“, piše u Predgovoru knjige *Hrvatski pjesnički huligani*, dvojezične (hrvatsko-ukrajinske) antologije suvremene hrvatske ironične poezije. Isto zapažanje vrijedi kako za suvremene hrvatske autore tako i za ukrajinske alternativne autore.

Uvjeti nastanka alternativne književnosti u Ukrajini i Hrvatskoj

Bez obzira na spomenute sličnosti, povijest alternative u objema zemljama prilično je različita. U Ukrajini alternativa je imala posebnu ulogu u književnosti, kulturi i povijesti nacije općenito. Prvi alternativni tekstovi u Ukrajini velikim su dijelom nastali nedugo prije početka društvenih transformacija, u vrijeme koje danas zovemo „razdobljem stagnacije“, jednog od posljednjih razdoblja postojanja Sovjetskog Saveza, za vladavine Leonida Brežnjeva (vođa SSSR-a od 1964. do 1982. godine). Tih godina prisjeća se ukrajinski pjesnik, pisac i novinar Mykola Rjabčuk: „Nismo svjesno stvarali nikakav *underground* 70-ih. Bili smo samo mladi ljudi koji su živjeli svoje živote i nismo voljeli sustav oko sebe, pokušavajući ga ignorirati. Nismo se njemu namjerno suprotstavljali, shvaćajući da je to u tim uvjetima nerealan. Možda nam je nedostajalo hrabrosti i junaštva. Bilo je disidenata koji su svjesno izazivali sustav. Ali naša studentska mladost spala je na 70-e, kada

1 *Hrvatski pjesnički huligani. Antologija suvremene hrvatske ironične poezije*. Izdavačka kuća „Ljuta sprava“, Kijiv, 2018./ Хорватські поетичні хулігани. Антологія сучасної хорватської іронічної поезії. Видавництво „Люта справа“, Київ, 2018.

Andy Jelčić

Zagreb

Jurko Prochasko

Prvi put nije bilo čudno. Očigledno mlađi muškarac, vrlo uredno odjeven, već tada u svojoj omiljenoj i nikada napuštenoj kombinaciji svijetloplave košulje i hlača boje bijele kave, pozdravio me uljudno s vrha stuba Musilova instituta u Klagenfurtu. Ni mene ni svojega mentora nije ispravio dok smo mu pogrešno naglašavali ime, tek smo nekoliko godina poslije doznali da valja naglasiti zadnji slog, *Jur-ko*.

Čudno je bilo drugi put. Ponovno smo se susreli u Klagenfurtu. Jurko je doveo sedmogodišnjega sina, prilično umornog i zbunjenog, jer njih su dvojica iz Ukrajine došli vlakom. Iako bi organizatori ne trepnuvši kupili dvije avionske karte, Jurko je smatrao da mu je dijete taman doraslo da počne razumijevati proporcije Europe i stvarati u glavi sliku na koju će poslije smjestiti Austro-Ugarsku, Poljsku, Njemačku i Rusiju koje se kroz povijest naizmjenice šire i skupljaju, tjerajući žilama od cesta i pruga krv stotina tisuća i milijuna mladića koje su savjesni državni službenici skupljali i po najzabitijim selima svojih golemih država. Naime, Jurko je dobio austrijsku državnu nagradu za prevođenje, što nije bilo nimalo neobično, jer njegov je njemački sjajan, poznavanje austrijske književnosti blistavo, filozofije i povijesti duboko i široko, što je sve potaknulo klagenfurtske predlagачe bečkome povjerenstvu da odaberu upravo njega. Pritom se pojavio jedan neočekivani problem: nagrađenoga prijevoda zapravo nije bilo.

Izvorna idealistička nakana bila je naprotiv da ga itekako bude. U malenoj nastavničkoj sobi na sveučilištu u Lavovu (za koji Jurko uvijek dometne: Lemberg) krajem devedesetih godina skupina mladih idealista odlučila se suprotstaviti zadržtom i reakcionarnom protivniku, čak neprijatelju, koji se za njih tada nije nalazio u Moskvi, nego u Kijevu. Ondje su sjedili protivnici Europe, zamrzivači i okamenjivači *statusa quo* na svim razinama, oni koji i dalje vjeruju Rusima i dragovoljno im predaju cijele konvoje i kompozicije nuklearnoga naoružanja. Skupina mladih idealista odlučila im je iskazati protivljenje i neposluh tako što će velika djela austrijske književnosti pre-

vesti na ukrajinski, iako ih je praktično svaki Ukrajinac i Ukrajinica koje bi takva književnost mogla zanimati mogao čitati u postojećemu ruskom prijevodu. Jurku je u toj podjeli dopao Musilov *Čovjek bez osobina*, golemi roman od najmanje tisuću i petsto stranica, najmanje zato što ga se poglavljima iz ostavštine može širiti i prema dvije, pa i dvije i pol tisuće prilično gusto otisnutih stranica. Taj ga je pothvat doveo u Klagenfurt prvi put, onda kad sam na vrhu stubišta vidio mladog mislioca i umjetnika, lijepih i pravilnih crta lica, malo dulje svijetle kose, plemenitaške fizionomije kao posuđene iz druge polovice devetnaestoga stoljeća.

S obzirom na to da je u trenutku dok je Jurko oduševljavao klagenfurtske kolege uvidima u Kafku, Schnitzlera, Josepha Rotha, Doderera, Nestroya, Zweiga i još mnogo manje poznata imena i opuse, 2000. godina već bila preskočena, bilo je za očekivati da će se kruti Kijev samo nasmejati i pustiti lavovsku skupinu da se jednostavno utopi u svojem lavovskom poslu. No Kijev je bačenu rukavicu ne prihvatio, nego zgrabio, cijeli istraživačko-prevoditeljski tim bacio se na Musila i dok je Jurko još plovio bezbrojnim digresijama i kulturno-povijesnim zanimljivostima, kijevski je Musil već bio u tisku. Na to se izdavač lavovske skupine obeshrabrio, ne samo u pogledu Musila nego i ostalih velikih Austrijanaca, i cijeli je projekt stao. No austrijski predlagatelji novoga laureata to još nisu baš tako točno znali, bilo im je poznato samo da se Kijev protivi, a kako je Zapad potporom disidentima kao što su Solženjicin i Kundera u pravilu uvijek napravio dobar posao, ta je informacija njihovu nakanu samo ojačala.

Ono s čim nisu nikako računali bilo je da će se nakon objave imena laureata, a prije dodjele nagrade (tu u pravilu prođe nekoliko mjeseci) u Beču iznenada pojaviti tročlana delegacija iz Kijeva, prevoditelj čije je ime otisnuto na kijevskome izdanju Musila i još dvojica s očito političkom pozadinom, iako ne posve jasnom funkcijom. Na tadašnjem Petom odjelu Ureda saveznoga kancelara, današnjem dijelu austrijskoga Ministarstva kulture, a poslije u Društvu književnih prevoditelja, digli su istodobnu trojezičnu galamu, prevoditelj na njemačkome, jedan od političkih pratitelja na ukrajinskome, drugi na ruskom. Uz svu kakofoniju, sadržaj je u osnovnim crtama ipak bio jasan: nagradu se ne smije uručiti Jurku Prochasku, nego je treba dobiti prevoditelj kijevskoga Musila. Ako Austrijanci i ne bi prihvatili takvo nametanje kandidata, bilo bi prihvatljivo i da nagradu ne dobije nitko, važno je samo da to ne bude Jurko.

SUVREMENA HRVATSKA KNJIŽEVNOST

Alojz Majetić
Kvantna noga

Don Quijote iz Tomioke

Hidalgo Haruhito Enokido trudio se da mi otvori putove kroz strmine financijskih Himalaja, ali ja, čovjek s jednom nogom, teško sam se pentrao iznad svih tih provalija i planinskih bujica koje su bez po muke kotrljale niz svoja korita kamene gromade od nekoliko tisuća tona. Priznao sam hidalgu da ga ne mogu pratiti.

– Reci ti meni gdje je ta nova tehnologija. Ako nije preskupa, uskoro bismo je mogli imati ovdje kod nas – govorio sam umirujućim očinskim glasom.

– Istražujem. Još ne znam – bio je decidan haruhito.

– Tata, ne radi se samo o kupnji nekakvog ludog stroja, nego o ljudima koji bi trebali istražiti mogućnosti ostvarenja naše ideje – tepala mi je princeza Ivona.

Jako sam dobro znao većinu toga što treba znati o cijenama robe i usluga, pa čak nešto i o cijenama ljudi. Neki su imali cijenu nula eura, a neki su bili pravo bogatstvo.

– Djeco – izbijalo je iz mene očinstvo – trenutno ne stojimo baš kao pijani ili trijezni milijarder, ali slavine samo što se nisu otvorile. O tome bi više mogao reći Jakša. Njegovi printeri ispisuju, kad baš moraju, žive novčanice.

– Ne želimo se bogatiti varanjem i otimanjem, tata, upravo suprotno: želimo najbogatijim ljudima svijeta uništiti sve što imaju i sve što su namjevali imati.

– Vaša je igrice bolja od bilo koje bajke. Ne znam, međutim, ni jednu igricu koja se igra sa živim ljudima.

– Pogledaj malo povijesne knjige. Pune su igrice u kojima glave lete kao da su za tijela pričvršćene selotejpom – instruiraj me moja Japankica rođena od oštrozube Veronike Osterman.

Hidalgo se vrati na temu:

– Nije rečeno da igra sigurno prelazi u sam život, ali onaj igrač koji pobijedi na najvišoj razini igrice kao nagradu dobit će i opciju blokiranja svjetskog bankarstva. I to je ono što još nismo riješili.

– Jednostavno odustanite od te nagrade. Što ste zapeli kao sivonje za tu prilično opasnu inačicu – pokušao sam unijeti u raspravi zrno razuma.

– Bez opasnosti, igra bi bila kamilica – osmijehom Ivona prisnaži svog hidalga.

– Ako ste tako odlučili, što ne bi Jakša napravio takav, blago rečeno, hakerski program? – ulijećem glavom u Pandorinu posudu.

– Jakša nam je i rekao da se bez nove tehnologije naša ideja ne može provesti – po običaju sažeto objasni Enokido.

– Jakša štiti svoj status supersposobnog programera – ubacim zericu *podijeli pa vladaj* tehnologije.

– Naprotiv! Jakša nam je objasnio da bankari imaju, a ako bi trebalo imat će još više, najbolje stručnjake u paraliziranju hakerskih programa. Hakeri se dovijaju, ponekad nadiđu, u pravilu provale u sve šifre i lozinke, a anti-virusni programi su za njih dječja igra skrivača. Moramo imati nešto što je izvan njihovih sfera – opširno i temeljito ovaj put će mi hidalgo Haruhito.

– Ako bih smio savjetovati, ne bi li mutacija neke igre obavila taj posao u cijelosti – hrabro istrčim u hakersku džunglu.

– Ne bi! Ekipe kojima raspolažu bankari od svega što postoji na ovome svijetu u pola minute izradile bi sve moguće mutacije – istrese moja Ivona Orleanska.

– Uzmimo da je tako. Što onda uopće možete? Odustati od neostvarivog – krenuo sam u obranu svog zdravog razuma.

– Joj, Hefi! – javlja se Ivona bez navođenja naše rodbinske veze. – Nećemo samo tako mijenjati svoje odluke. Ići ćemo do kraja!

– Kamo ćete ići? Morate prvo znati točno što hoćete i je li ostvarivo. I morate znati postoje li uopće tehnologije koje vam se sada priviđaju – ne da se moje tisućgodišnje (?) iskustvo.

– Jakša će nam za dan-dva reći imena ljudi koji su vodeći u tim istraživanjima – opet postaje sažet Enokido.

– Ha! Ne misliš valjda da će Jakša prodrijeti u Pentagon i vidjeti kamo idu sve te puste milijarde dolara koje USA daje za vojsku?

– Nama bi za sada bilo dovoljno da vidimo dokle se stiglo s kvantnim računalima – gotovo stidljivo će hidalgo.

Bio sam pogođen u još jednu tajnu koju nikako nisam mogao odgonetnuti. Kvantna fizika vjerojatno je bila još tajanstvenija od svih ženskih tajni zajedno. Nešto jesam načuo o pokusima s kvantnim računalima. Svako malo javio bi se glas da je to nešto proradilo, a onda tišina. Pa nakon nekog vremena novi glasić s druge točke na planetu Zemlji, i opet tajac. Ne, nije moguće da će moja Ivona ući u povijest kao prva koja je primijenila kvantno računalno u realnom životu. I realnom i krvavom.

Orosile su mi se oči. Ivona mi čita misli.

Kvantna noga

Ne znam baš u dlaku koliko mi je godina. Hrabro ću reći da sam davno shvatio kolika je važnost iskustva. Treba ga samo znati ugraditi u procese koji munjevito jure s jedne na drugu stranu mozga. U kaotičnom stanju iskustvo nas može spasiti.

Iskustvo me u susretu s kćeri i Haruhitom podsjetilo da je bilo mnogo prilika u kojima nisam odmah sve razumio. Nisam smio udarati od prve. Podaci su se slijegali, u miru sam mogao prepoznavati njihova značenja. Dovodio sam ih u red, kaos nije bio duga vijeka. Za kvantnu fiziku trebat će mi dosta napora dok sredim nestašne kvante i njihove, usudio bih se reći, neprirodne zahtjeve. Htjeli ili ne, i oni su sastavni dio prirode i ne bi se trebali ponašati pretjerano samouvjereno. Kad njihovo kaotično preskakanje svjetova dovedem u svojoj glavi u red bit ću jedan od malobrojnih ljudi koji je s kvantima prešao na „ti“.

Ima, međutim, jedan kvant s kojim nikad neću biti načistu. Od ljepote do algoritama, sve je u njemu savršeno, štoviše suprotnog je spola i mnogi bi dali život za taj kvant ženskog roda i spola. Neću sada inzistirati da je zovem kvantica – na čemu bi svaka jača feministica čvrsto stajala – nego ću je zvati njenim osobnim imenom. Moj kvant zove se Jasminka.

Vjeko je tamo negdje u neobičnom dijelu globusa. Dolazi li mi Jasminka zbog toga gotovo svaki dan? Dolazi li vidjeti je li se Vjeko vratio? Ni jednom me ništa nije pitala o njemu. Nije pokazivala zabrinutost da mu se možda

Božica Jelušić

Povlačim crte

Povlačim crte

Starosti svjesna, ko pritka se ukočim,
I vidim okolo stvari posivjele i strte.
Ne pomičem se s mjesta: samo svjedočim,
Ko da ne umijem drugo, povlačim crte.

A dođu ljudi i svoje terete nam naprte:
Skližu se dani, tuđim škarama skrojeni.
Samo povlačim duge, potpuno ravne crte:
Ali pod jednom od njih i mi smo zbrojeni.

2022.

Kad pustim stvari

Kad pustim stvari iz ruku, ja odahnem.
Odmorim se na klupi, jabuku grizem.
Nekoj rodi na stupu prstima mahnem:
„Odlazi, velika ptico, neće biti reprize!“

Kad mi svejedno bude kakvo je vrijeme,
Jer mi u srcu vlada samo mir i bonaca,
Ne razdiru me više kajanja i dileme,
Čekam da jesen lišćem staze mi potaraca.

Ne čitam tuđe pjesme, ne kidam pogače tuđe.
Ne zapitkujem više gdje sam pogriješila kobno.
Puštam da zmija od svjetla u tunel uma uđe,
I da me otrovom zbilje osvijesti pravodobno.

Kada mi huka svijeta uopće više ne smeta,
 I bljedilom od tuge kad mi se lice ospe;
 Tad sama mogu biti idućih tristo ljeta,
 Kad pustim stvari iz ruku, to je konačno, posve.

2022.

Kuća

Ljubavi, stvarno, gdje je tvoja kuća?
 Gdje trnje, šiblje i gdje šipak zreo?
 Tamo gdje te vjetar na doksatu* sreo,
 I gdje sloga nije bila sretan slučaj?

Gdje su tvoje teke, pernice i pero,
 One prve pjesme, od tinte što blijedi?
 Gdje je jastuk pernat, koji zlata vrijedi,
 I pod njim još skrito, tvoje *cuore vero**?

Krnjav lavor gdje je, za pješačke noge,
 Polica po kojoj miš pretrči žurno?
 Mjesec koji kida sumračje opskurno,
 I od čiste svile plete carske toge?

Bršljanov bih pokrov toj kući da skrojim,
 Čuvala je brižno, da od zla ne strada.
 Onaj tavan škripav, po kome prah pada,
 Da prekrije mene, što u kutu stojim.

2022.

* *doksat* – balkon, trijem, izbočen dio kuće; *cuore vero* – istinito srce

Goran Rem

O najtužnijoj radostsreći, umjesto zapisnika i priče

- I. Goran Rem: I nije mi jasno, i nije mi jasno... pjevaju Punčke u zavoj-skoj kojom se približavam Gradu, sav prazan rakije za koju sam znam da je Očo onako prozirnu i preciznu donosi i postavlja u naš excentar družbe... Prvi se susret događa, ... se događa ponovno, na samom tom velim excentru, u niskoj plohi krčme zvane Gimba, na čijim vanjskim rubovima, onima koji su već prema samom korzovnom toku, naliježe niz okupljanja svih naših bližnjih Drugih, koji se onda zrcalimo i među-zagledamo tko smo i *kosmos*...
- II. Goran Rem: I nije mi jasno, i nije mi jasno... čisto ječi noise Punčki samo u mojoj tikvi... grlimo se pozdravno, Ljilju i Bubu, a tren poslije odjednom dolazeću Višnjicu, dok srdačni stisci ruku nižu prema Perku, Oči, Culetu, Musi, Borisu i Srećku kojeg doduše još nema te Nini koji zapravo stiže tri minute kasnije. Prema njemu izlazim vojnim pozdravnim korakom: salutiram: Predsjedniče!... on odsalutirava i daje dissmis-sed... Pijem kratkukratku, naručujemo za Višnjicu i Ninu još ponešto i dok odrazgovaravamo neke riječi u rasutom tempu smijeha - netko je i platio taj malo donarudžbeni moj gest (hm, Nino, Boris ili Rac)... Uglavnom, velim Borisu, još dok kružimo oko tog niskog skupnog sje-denja: zvrnuo sam ti Dragu i pitao što to izvodi, ali kad je rekla ... Ma pa da, z... Ma pa da, zamisli, ona je htjela doći pa se naći s Vama-nama na nekoj eksternoj kavi... no realno nije realno...
- III. Goran Rem: Loše smo se šalili, ali osvijesno, da pa tko su svi ti stari ljudi koji šeću gradom u skupinama pomalo šarene i nekako svečunjave odje-će... a dosjetka propada jer doista lagano smijehom hodaju njih dese-tak, a desetak godina ozbiljnije i šarenije medicinke... same i ženstveno stare... Zatim ulazim u haustor, u Haustor, te žute zgrade, i na stubama prema ulazu za Gore gledamo mladu direktoricu koja se poziva na 6

tisuća godina i na svoju prvu žensku ulogu ... Netko me pozva imenom, Višnja je do mene, ali još nekima sam se nasmijao na prhknoj šaumkori, vaniliji i svim tim višnjama... Matasici, ziher...

IV. A ti još plačeš: ... brine me to veliko odsuće, nadam se da nećemo tan-drkati o jukrejnj, a najviše me brinu tamburaši, najme mi smo ipak bili diparplovci, bedkompaniji, pinkići, ledzeplini, bitlsi, endijevci, kredenceri, prokolharumovci, sparksovc, santananci, ... pa čak i roximjuzikovci i više do svega, tvdi Maraksova novogodišnja Sova iz 1987. – the ramonsovc, to smo bili!, slušam tu njegovu cromdioxidnu kazetu... i meni je tamo smješten dubok trag na Nas sve, a poštovani tamburaši su meni, a i nama, bili samo oni najzadrtiji bogihrvati s Jeseni... odgovarali bi čak i boni em, grupa tajm bez vau... no tamburaši koji izvode sevku su smeće koje povraćam već natašte, sve to više u mojim vlastitim ustima neko grlo očaja, vene venu... a ne samo da ne podnosim, najme to to to, to povraćam jer to sigurno nismo Mi, to nije Grad, to je jad nepismenosti, a mi smo – djetinjasta gimnulja forever...

V. Jasna Degoricija: Vrlo tužno si to sve skupa ispričao.
Goran Rem: Rakija, ona bijela i vitka, koja sja još na niskom stolu ispred svega i prije svega, zapravo je Borisova, a Očo ju je donio kao svijetleći eksponat Izvora, no ona još nije Bljesnula, u svojem drugom i istovjetnom izvodu našim sjenovitim družbenim navraćajem... naime, tek smo pohrlili gore u razrede, nekako točno kao nikad. Ušli smo u jedan od od ona dva dva koji gledaju ravno na prolaz prema dvorištu i s kojeg se prije više pari desetljeća radujemo Radinu radovanju... Unutra nismo i dalje, bili, ali zatim smo odavna upravo tu, s Ljiljinom prozivkom i „hajde Paaap“ veli zanesena Tvrтка, a mi smo odmah već velim ostali baš tu i izgovaramo sva naša imena redom te skupno opravdavamo i neopravdavamo ali svakome – opravdano! Razgovaramo u dvojkama-trojkama, Paaap krhko nastoj... (otpije)

VI. Paaap krhko nastoji imenovati nekako mimo naše opće male zdjele ili vike i totalnih presmijeha. Odoh po Kobilu u susjedni razred, tamo je Dubravka Kemešić s uzbuđenom rođendanskom čestitkom iz mojeg lipovačkog prvog trorazreda, gdje su ostali neponovljivo ponavljani

bosutski orašci i Čičaana s tim metarskim somom, a Limun nevoljko i vedro gleda Kobilin snimak odlaska, ali kupim Kobilu i dovlačim da nas fotka. Zatim smo odmah mutni i razredni, postajemo rezolutno niskorezolucijska fotka koja se smije i ne smije drukčije doći biti totalno radosnom. Tuta trči ulicom, nenadigrivo i nedostižno, u punom totalu izgubljenog guranja s krem bojama tih prezgužvanih ulica. Lončarević, s osmijehom na sve to, s lakoćom zaboravlja biti prvak Jugoslavije, s neprimjetnim disanjem tisuću kilometara. Pri tome, nigdje nijednog Željka.

- VII. Goran Rem: Tko je, a to se rakija još uvijek ne pita, tko je Raca zatvorio u prozor i zar su nekdašnji, a ti isti, prozori bili toliko komotniji od sadašnjih, ili što je ono Rac rekao Kurucki, osim notorne istine, ma nek ide sve to u topli sjuriš do dvorišta u kojem se Srećko toliko razsmijava da se ne čujemo, pa zagledamo u bunker na koji smo se toliko puta sjirivali ili točnije – sjurivali... ili samo igrali petminutne baskete u trajkanju svakog malog odmora, ali kako smo mirisali nakon tih nizova shortcutnih basketa... nemiris koji se ne sjeća...
- VIII. Goran Rem: Sad ti opet kažeš: toliko si to sve tužno napisao. Jasna Degoricija: Sada si malo „bacio“ na slikovite činjenice iz onih dana, a zapravo mislim da su tvoja očekivanja novovjekih družbovanja uvijek prevelika.
- IX. Goran Rem: Na dvorištu smo odjednom zagrljeni, mirišimo Višnjom, čipkom, sličnošću koja se međusobno i dalje gleda i prepoznaje iako su Očine naočale toliko izgrebane, da su – kaže – štetne za oči, a bez njih, on Očo, ne može iako prema načinu kretanja ljude još uvijek pojedinačno prepoznati... sjene se dobro kreću... toliko toga je burno i ne moramo se ničega sjećati jer je sva ljepota i glavna uloga pripadna baš i Zlati i Verici i Sučiću i Cobuu. Čekamo sveopće memoriranje onoga što se na fotografiji neće vidjeti, a ono već traje preciznije nego ikad ili nekad jer je sad već sve prije svega i prije sjećanja i jer smo već samo vlastita prekrasna i prekrasna fotka koje nema.
- X. Goran Rem: Čekamo kameru. Goran Rem: A ti kažeš?...

Zorica Radaković

Svjedok samoubojstva?

Jesam li trebala ući u Savu za njom? Ne, slaba sam plivačica, ne znam kako se spašava utopljenik, u filmovima spasioци izvlače onesviještena tijela koja ne pružaju otpor, utopljenica (ne znam više je li ona utopljenica ili...), ona je bila pri svijesti, krupnija i jača od mene, tko zna bih li je uspjela povući na obalu. Morala sam vikati!

Vikati! Uzbuniti ljude koji su mi bili u blizini, skupinu tinejdžera koja se dodavala loptom meni iza leđa, prolaznike nekoliko metara dalje.

Vikati, vrištati! Riskirati da se moja reakcija pokaže pretjeranom, pa ispadnem luđakinja koja vršiti jer je netko u odjeći i obući ušao u plićak rijeke i brčka se, pluta bezbrižno na vodi, ta za paklenih vrućina ljudi ulaze u gradske fontane i ludiraju se! Mlađi ljudi. Ova je žena imala oko četrdeset pet godina, bila je ozbiljna.

Bila je vrlo, vrlo ozbiljna. Dok je sjedila uz rijeku. Ozbiljna. Zamišljena. Gledala sam je kako se nakanjuje.

Otkud sam mogla znati što smjera?

Gledala sam je, ali ne pozorno, uostalom, to bi bilo i nepristojno. Bila mi je u vidnom polju. Ne u ravnini pogleda, ne ravno ispred mene, nego dijagonalno, desno od mene (ako je sad uopće bitno je li bilo lijevo ili desno), desetak metara ispred mene i otprilike deset metara desno od mene. Nisam, dakle, zurila u nju, nego kako bih pomaknula pogled... nisam mogla da je ne uočim.

Da se nije dogodilo što se dogodilo, uopće je ne bih zapamtila, ona je bila slučajni subjekt u prostoru, netko i nešto što ostaje u kratkotrajnom ili produženom kratkotrajnom pamćenju, nešto što se automatski reciklira s dolaskom novih sadržaja i dojmova. Pogotovo što ta žena nije bila posebna. Bila je obična.

Djelovala je kao šalterska službenica koja je tu došla nakon odrađene smjene na predah.

Bila je visoka oko 160 cm, čvrste mišićne građe, uhranjena, ne debela. Imala je kratku (do pola vrata), svježe ošišanu kosu, svježe obojenu u svjetloplavo, činilo se kao da je dan prije bila kod frizera na šišanju, farbanju

i feniranju. Na sebi je imala snježnobijele trofrtaljne hlače, besprijeckorno čistu i izglačanu bijelu majicu kratkih rukava. Na nogama je imala bijele, nove, kao tek kupljene natikače s visokim punim potplatima. Noge su joj bile glatke, svježe depilirane.

Sjedila je na omanjem glatkom kamenu nekoliko centimetara od vode. Do tog kamena bio je drugi, viši, udaljen dvadesetak centimetara, a u tom razmaku, u utoru između dva kamena imala je odloženu prilično veliku ručnu smeđu kožnatu torbu.

Sjedila je i gledala u rijeku kroz ogromne smeđe sunčane naočale koje su joj pokrivale velik dio lica. Sjedila je i gledala, mirno.

U jednom trenutku skinula je naočale i odložila ih na torbu, tijelo joj se napregnulo kao da će ustati, a onda se opustilo. I nastavila je sjediti i promatrati rijeku bez zaštitnih naočala. Imala je uredno očupane tanke obrve. Lice joj je bilo glatko, ulašteno, poput porculana, kao da je dan prije bila na kozmetičkom tretmanu.

Odvratila sam pogled od nje. Nije bilo razloga da promatram ženu.

Kako je uopće počeo taj teški dan koji mi je donio moru?

Probudivši se, dohvatila sam mobitel s namjerom da u nj s bona upišem kod za nadoplatu računa prije nego što mi istekne mjesečna tarifa. Sanjivoj, pred očima mi je treperilo četrnaest vrlo blijedo otisnutih znamenki na bijelom papiru bona, trudila sam se potisnuti vrtoglavicu koja mi se javlja zbog napora prije ispijanja kave, dok mi tlak ne dođe u normalu. I, netom prije negoli ću usredotočiti pogled, smiriti brojke koje mi plešu pred očima – stiže poruka od mobilnog operatora! Moja mjesečna tarifa upravo je istekla! Ako je želim obnoviti, morat ću se nanovo registrirati, a što stoji (dodatnih) dvadeset kuna!

Jučer navečer kupim bon, rekoš: unijet ću ga odmah, da imam dosta na računu, da mi se ne dogodi što mi se upravo dogodilo! I – zaboravim. U noći se probudim: nadoplata! Ali nije mi se dalo ustajati, rekoš si: ujutro ću upisati bon! Kako sam glupa! Nemarna! Neoprostivo!

Odlučim se kazniti za nemar, dodatno se disciplinirati, srezati neke druge troškove da nadomjestim štetu. Ali, što da srežem?

Što da srežem kad nemam što osim... cigareta?

Ne, radije i gladna nego bez cigareta! Bez hrane se može dugo, tijelo uvijek ima u sebi skrivenih zaliha energije. Ali s nikotinom je drugačije.

Probat ću smanjiti pušenje. Ali ne drastično. Jer, jednom sam izdržala čak cijeli dan bez ijedne cigarete; izdržala – uh, to je proizvelo takvo stanje napetosti, takvu neutješnost jer ta želja (tko nije imao želju za cigaretom, taj ne zna što je želja) ... ta želja pred kojim su sve druge želje – ništa... I ta lišenost, neispunjena želja, to izaziva takvu tjeskobu, tjeskobu iz koje izranjaju tako strašne misli koje, vodeći jednu drugu, završavaju u misli šefice koja glasi: počini samoubojstvo.

I onda, brže na kiosk. I cigareta za cigaretom, cigareta za cigaretom... I vraća se nada. Vraća se mir... Nakon žurne doze koja pokriva nikotinski manjak prethodnog dana, mogu pušiti mirnije, opuštenije, jer – napokon sam svoja.

Sine mi: znam što ću srezati! Račun za internet!

Operatoru za internet plaćam za tzv. srednju tarifu, sedamdeset kuna mjesečno, a nisam sigurna da baš toliko trošim, naime – ne skidam filmove, muziku, ne kopiram materijale, nego samo otvaram stranice i pratim sadržaje. Uzet ću jeftiniju tarifu!

Dobro da sam se sjetila! Moram otići – danas.

Danas, jer je petak, i preposljednji dan u mjesecu. Ako bih otišla u ponedjeljak, zahtjev bi mi se mogao realizirati tek idućeg mjeseca, a ovako – uspijem li to obaviti već danas, od ponedjeljka ide ušteda!

Ne smije me ništa spriječiti – pa ni toplotni udar na koji upravo upozoravaju na TV-u i na portalima.

Iz klimatizirane sobe povirujem na balkon. Kakva žega! Ako bude i još gore kako najavljuju, pa ljudi odustanu od obavljanja ne prijeko potrebnih stvari, barem u poslovnici operatora neće biti gužve! Obavit ću što sam naumila za čas i vratiti se na ugodnu temperaturu i rastezati gumenu traku za fitnes!

Ta traka je najbolje uloženi sto kuna: ne treba odlaziti u teretanu, gnjaviti se sa strojevima, izbjegavati znatiželjne poglede, pitanja i komplimente, uz traku nije potreban ni instruktor, vježbe su pokazane na YouTubeu, pratiš upute i samo natežeš i rastežeš, i uz malo svakodnevnog upornog truda – nema patničkog intelektualnog izgleda; izgledaš dobro i osjećaš se dobro. A kako i ne bi, kad radiš na mišićima, u mozgu se aktiviraju neka druga središta, mijenja se misao i, malo-pomalo, postaješ hrabrija, bolja, jača, prirodnija osoba.

Ako me vrućina izmori, odustat ću od trake i gledati filmove.

Edi Grubor

Pjesme

Dobri, obični ljudi

Svakim danom, oni umiru.
Svakim danom, oni blijede.
Svakim danom, oni utihnu.
Svakim danom, njih je manje.

Mislimo li o njima kao o prolaznim pojavama, dobit ćemo takav dojam.

Ali nije u tome čar tih dobrih, običnih ljudi.

Ne. Tu se krije nešto bolje.

Tu se kriju vijesti.

Jer dobri, obični ljudi to jesu. Vijest.

Dobri, obični ljudi ubijaju.

Žena je izbola muža nožem u noći.

Muž je upucao ženu tijekom popodnevnog odmora.

Majka je kćeri ušutkala suzama i stiskom oko vrata.

Otac je sinove očvrstnuo odmjerenim udarcima. Očvrstnuo u mrtvilu vječnosti.

Ali... Sve su to dobri, obični ljudi.

Uvijek tihi. Uvijek pristojni.

Uvijek negdje u žurbi, za svojim poslom i prema boljem sutra kroz rad.

Vječno pokorni. Vječno mirni. Pobožni, nadodaju neki.

Ali u sukobu sa stvarnošću, nešto je puklo.

Iskrivila se slika, istopio se film, puklo je ogledalo.

Strašnog li prizora, nikako zamislivog.
Nitko nije vjerovao, svima je bilo čudno.
Nekima je bilo smiješno, a nekima samo dan u tjednu.

Prostor je zatrovan, vrijeme je oduzeto.
Površina miruje, tlo se bogati.
Netko zadovoljno trlja ruke, nekretnine su povoljne. Rodbina se dogovorila, povorka se okupila.
Sve je to neopisiv slučaj i jednostavno neopisiv prizor.

Možda odvojeno, možda jedno te isto.
Možda povezano, a možda zasebno.
Konačnost čina, hladnoća prostorije.
Konačnost mira, jecaj i krik kao uspomena.

Svakim danom, oni umiru.
Svakim danom, oni blijede.
Svakim danom, oni utihnu.
Svakim danom, njih je manje.

Ono o čemu sam ti pričao

Pričao sam ti o svemu jer je to jedino što znam.
Pričam i mogu stvoriti slike i prikaze poklonjene samo tebi.
Pričao sam ti o svemu jer je to jedino u što sam siguran.
Ali sa sigurnošću ti ne mogu reći što osjećam.

Neću ti pričati laži i neću ti reći kako je nešto od slika i prikaza stvarnost.
To ti ostavljam kako bi u samoći uma moglo biti otkriveno i shvaćeno.
Isto tako neću ti govoriti laži i neću ti stvarati opsjenu.
Nemam zato potrebe i neću tome podilaziti. Nitko to ne zaslužuje.

Pričao sam ti o svemu jer je to jedino što znam.
Ali nisam htio ostati samo na priči, već ti dočarati što mogu.
Pričao sam ti o svemu jer je to jedino u što sam siguran.
Ali nisam bio tu kako bih bio prolazan...

Ali mojim riječima dolazi kraj, jer Svijet se okomio na tebe.
A svijetu pognuta leđa služe kao otirač i ništa više.
No prihvatila se uloga, a to poštivati moraš.
Jer što može biti bolje od poštovanja neznane ti osobe.
Pričao sam ti o svemu jer je to jedino što znam.
Pokazao sam ti pogled i dao ti načine s kojima možeš zakoračiti u nepoznato.
Pričao sam ti o svemu jer je to jedino u što sam siguran.
Ali odabrali sigurnost laži već je druga stvar.

Pred kraj dana, šteta je prava što propusti se prilika.
U tmini noći, tužno je slušati jecaj blag.

U svitanje je teško gledati postojanje bez smisla.
Kroz život ostaješ sam sebi na teret i dar.

Pričao sam ti o svemu jer je to jedino što znam.
Pričao sam ti o svemu jer je to jedino u što sam siguran.

Pomisao u jutarnji sat

Užarenost asfalta i betona nadopunjuju glasanje i psovke na gradilištu ispod prozora. Ovakvi maniri samo opravdavaju stereotip. Ali kritika društva treba pričekati malo.

Pomislim na tebe, shvatim kako nisi tu i ustajem iz hladnoće samotne postelje.

Tumaram stanom i tražim si smisao kroz prazne prostorije. Prazno je i...

„Ugodno je ovdje“, govorim si i lažem sam sebe dok voda vrije.

Čaj će biti spreman kroz nekoliko minuta. Početak dana.

Glazba bi mogla pomoći. Glazbi to i je svrha.

Sjedim u tišini. Odmaram. Jutro je i dalje.

Pokušavam proći kroz snove i misli.

Ti nisi tu i malo je teško.

Teško, da. Ali...

Treba

li

biti?

Ona i on. Mi.

Ipak imamo razlog.

Gledamo li kroz obaveze, dobro je.

Netko radi, netko sanjari. Oboje razmišljamo.

Nekako sam miran, ali i sam. Opravdam to osmijehom.

Glazba miješa svoju ugodu s toplinom čaja. Uljuljkam se u maštu.

Jutro donosi ljudsku pakost i postojanje bez pokrića i opravdanja. Bez veze.

Dopustim si trenutak slabosti i nečujni vrisak dok koračam prema ogledalu. Rutina.

Rutina koju volim i koja me održava. Poradi na sebi, uredi se i nemoj si dopustiti manjkavosti.

Još jedno jutro u nizu. Povratnog odraza nemam, umivam lice i isplazim jezik nepoznatom biću.

Odabirem današnji izgled i osjećaje. Izlazim iz utočišta. Uredno je. Nisam ni postojao, izgleda.

Mario Kolar

Hrvatska književna 2022. u nagradama, mali pregled

Završetak kalendarske godine prilika je za njezino sagledavanje. Kada govorimo o književnosti, proteklu godinu moglo bi se analizirati s obzirom na različite aspekte. Jedan od njih su i književne nagrade. Jedni će reći da su one važne, drugi da nisu. No, što god mislili o njima, ne može im se odreći barem elementarni utjecaj na književni život – oko njih se pisci, kritičari, čitatelji i mediji okupljaju, o njima se piše, ponekad utječu na recepciju nagrađenog djela itd. Razgovarajući jednom prilikom sa Zlatkom Krilićem, predsjednikom Društva hrvatskih književnika, o nagradama koje dodjeljuje Društvo, a čija obrazloženja objavljujemo u *Republici*, spomenuo je da bi bilo zanimljivo okupiti na jednom mjestu sve domaće književne nagrade dodijeljene u protekloj godini. Složio sam se s njim i, evo, pokušao to napraviti. No, koliko god ideja zvučala jednostavno, toliko se njezina realizacija pokazala vrlo složenom. Naime, osim ponekog pokušaja, poput onog na portalu *Hrvatski na mreži*, cjelovit popis hrvatskih književnih nagrada ne postoji, pa ga je prvo trebalo uspostaviti. Kad sam popis kako-tako uspostavio, pokazalo se da postoji mnoštvo nagrada i da ih nema smisla sve nabrajati, zato što nisu sve jednako važne. Pojavilo se, dakle, pitanje koje nagrade uvrstiti u pregled, a koje ne. Kad sam i tu kakav-takav sustav uspostavio, pojavilo se i pitanje koje podatke o nagradama navoditi. Naime, nije mi se činilo adekvatnim navoditi samo naziv nagrade i dobitnika/dobitnike jer se time neće dati nikakva slika o profilu i važnosti pojedine nagrade, odnosno o razlozima zašto sam neke nagrade uvrstio, a druge nisam. Stoga sam se odlučio za manji broj nagrada, ali s više podataka o svakoj od njih.

Evo sada konkretno kojih sam se kriterija držao pri sastavljanju ovog malog pregleda hrvatskih književnih nagrada u 2022.

Kao prvo, uzeo sam u obzir samo one nagrade koje se dodjeljuju za knjige (objavljene i neobjavljene). Nagrade koje se dodjeljuju za pojedinačne tekstove nisam uzimao u obzir zato što se ipak radi o nagrađivanju drugačije vrste rada, a usto je takvih nagrada i vrlo velik broj pa bi ovaj popis bio preopsežan. Iznimke su Nagrada „Ranko Marinković“, Nagrada *Festivala europske kratke priče* i Nagrada „Lapis Histriae“ za kratke priče, koje sam uvrstio zbog njihove tradicije i ugleda.

Kao drugo, u obzir nisam uzimao nagrade koje imaju isključivo lokalni karakter. Takve nagrade, dakako, imaju svoju važnost, no u ovom sam pregledu želio registrirati prvenstveno one nagrade koje imaju odjek na nacionalnoj razini i koliko-toliko utječu na formiranje hrvatskog književnog života. Što se tiče prostornog obuhvata nagrada, u popis sam ipak uvrstio nekoliko istaknutih regionalnih nagrada, dakle onih koje obuhvaćaju samo pisce pojedinih hrvatskih regija. S druge strane, uvrstio sam i nagrade koje obuhvaćaju širi prostor od Hrvatske, s tim da se jedino Nagrada „Meša Selimović“ od uvrštenih ne dodjeljuje u Hrvatskoj. Što se pak tiče dobno obuhvata nagrada, uvrstio sam nekoliko istaknutijih nagrada koje obuhvaćaju samo mlade pisce kako bih njihovim laureatima – kao hrvatskoj književnoj budućnosti – dao dodatnu vidljivost.

U vezi s podacima koje navodim o svakoj nagradi, uspostavio sam poseban sustav. U želji da se uz naziv i dobitnika vidi i profil pojedine nagrade, o svakoj navodim one podatke koje smatram relevantnima za prosudbu njezine važnosti. A to su: kriteriji prema kojima se dodjeljuje, od kada se i gdje dodjeljuje, tko organizira nagradu, tko su članovi prosudbenog povjerenstva i iznos novčane naknade. Mogli bi se, dakako, navoditi još neki podaci o nagradama, npr. neke uz novčanu nagradu ili umjesto nje dodjeljuju nešto drugo, poput umjetničkih djela ili boravka u rezidencijama. No procijenio sam da je novčana naknada ipak najkonkretniji i najvažniji materijalni aspekt, pa samo nju navodim, pri čemu kod nagrada za rukopise ipak navodim podataka je li uključeno i objavljivanje rukopisa zato što to nagrađenom djelu daje na vidljivosti. Iste kriterije primijenio sam i kod odlučivanja o ostalim podacima koje ću navoditi o nagradama – odlučio sam se za skup podataka koji, čini mi se, predstavljaju dovoljan temelj da se stekne dojam o profilu i važnosti nagrade. Do podataka o nagradama došao sam preko njihovih mrežnih stranica ili

stranica njihovih organizatora, odnosno festivala u sklopu kojih se dodjeljuju. Budući da takvih izvora o pojedinim nagradama nema, služio sam se i medijskim objavama o nagradama, a u nekim sam slučajevima i izravno kontaktirao organizatore nagrada, članove povjerenstava, pa i same dobitnike.¹ Pritom neki nisu odgovorili na moje upite pa sam to tako i naveo.

Kad sam uspostavio sve navedene kriterije, nagrade sam morao nekako i poredati. Tu se također nudilo nekoliko mogućih pristupa, no odlučio sam se za kriterij korpusne obuhvatnosti, pa krećem s nagradama za književnost općenito, dakle s onima koje obuhvaćaju sve književne rodove i vrste, potom slijede nagrade za pojedine književne rodove i vrste te završavam nagradama za književnu kritiku, esejistiku i prevođenje. Tim bi se kriterijima, dakako, također moglo prigovoriti. Npr. zašto nagrade za književnost za djecu i mlade navodim kao izdvojenu skupinu. Dakako da je to sastavni dio književnosti, no on ipak ima neke posebnosti i smatram da je preglednije ako ga se onda i izdvoji u posebnu skupinu. Moglo bi se prigovoriti i zašto navodim nagrade za esejistiku, kritiku i prevođenje. Moj odgovor glasio bi – zato što te aspekte držim važnim i sastavnim dijelom hrvatskog književnog života. Moglo bi se prigovoriti i samom redoslijedu navođenja nagrada, npr. zašto nagrade za poeziju navodim prije nagrada za prozu i slično, no odgovor je jednostavan – držao sam se kronološkog kriterija (nagrade za poeziju starije su od onih za prozu), jednako kao što sam ga se držao i prilikom navođenja nagrada unutar svake od navedenih vrstovnih kategorija. Kronološki kriterij također je podložan problematiziranju, ali radije sam se odlučio za njega nego za neki drugi jer kontinuitet dodjeljivanja nagrade ipak nešto znači. S druge strane, mogao sam sve to izbjeći i odlučiti se za najneutralniji abecedni kriterij, no mislim da se grupiranjem nagrada po područjima, a unutar područja po kronologiji, ako ništa drugo dobiva na preglednosti. Kako bi čitatelji ipak dobili uvid u to kako bi izgledao redoslijed nagrada prema drugačijim kriterijima, posije popisa nagrada po područjima donosim i tablični pregled nagrada po kronologiji i po visini novčanog iznosa.

U svakom slučaju, glavni cilj ovog malog pregleda hrvatskih književnih nagrada u 2022. davanje je uvida u taj aspekt minule književne godine, a ne vrednovanje nagrada, iako se, očito, implicitno ni to nije moglo izbjeći.

¹ S obzirom na velik broj podataka koje navodim u ovom malom pregledu, možda mi se negdje potkrala i koja pogreška. Unaprijed se ispričavam zbog toga i molim one koji su ih primijetili da ih dojavu na adresu: republika@dhk.hr.

1. Nagrade za književnost (svi književni rodovi i vrste)

Nagrada „Vladimir Nazor“

Za životno djelo: **Hrvoje Hitrec**

Godišnja nagrada: **Ivica Prtenjača: *Sine, idemo kući*** (V.B.Z., 2021.)

Opis: Nagrada se dodjeljuje za najbolja umjetnička ostvarenja u Republici Hrvatskoj u kategorijama godišnje nagrade i nagrade za životno djelo u području književnosti, glazbe, arhitekture i urbanizma, filmske i kazališne umjetnosti te likovnih i primijenjenih umjetnosti. Dodjeljuje se **od 1959.** u Zagrebu. **Organizator:** Republika Hrvatska (Ministarstvo kulture i medija). **Odbor** Nagrade „Vladimir Nazor“: Zvonko Kusić, Branka Cvitković, Helena Sablić Tomić, Frano Parać, Branko Schmidt, Tomislav Buntak, Ivana Bakal, Leonard Jakovina i Maja Furlan Zimmermann. **Komisija** nagrade za književnost: Helena Sablić Tomić (predsjednica), Dubravka Brezjak Stamać, Cvijeta Pavlović, Zlatko Krilić, Ratko Cvetnić, Katica Matković Mikulčić i Zoran Ferić. **Novčani iznos** nagrade: organizator nije dostavio podatak.

Nagrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Za književnost: **Ivan Lovrenović: *Putovi su, snovi li su*** (Fraktura, 2019.)

Opis: Nagrada se dodjeljuje domaćim i inozemnim autorima za najviša znanstvena i umjetnička dostignuća u Republici Hrvatskoj u području književnosti, likovnih umjetnosti, glazbene umjetnosti i muzikologije te filoloških, društvenih, matematičkih, fizičkih, kemijskih, prirodnih, medicinskih i tehničkih znanosti. Nagrade se dodjeljuju za djelo nastalo u razdoblju od pet godina prije raspisivanja natječaja. Dodjeljuju se **od 1993.** u Zagrebu. **Organizator:** Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb. **Odbor** nagrade: Josip Madić, Dragutin Feletar, Marko Tadić, Stjepan Gamulin, Anica Nazor, Zvonimir Mrkonjić, Igor Fisković i Koraljka Kos. Laureate za književnost predlaže Razred za književnost HAZU-a. **Novčani iznos** nagrade: nema.

Nagrada „Fran Galović“

Miroslav Kirin: *Babanija* (Naklada Ljevak, 2021.)

Opis: Nagrada se godišnje dodjeljuje za najbolje objavljeno književno djelo hrvatskih autora na temu zavičaja i/ili identiteta. Dodjeljuje se u sklopu književnog festivala *Galovićeve jesen od 1997.* u Koprivnici. **Organizatori:** Podravsko-prigorski ogranak Društva hrvatskih književnika i Grad Koprivnica. **Žiri:** Mario Kolar (predsjednik), Julijana Matanović i Zlatko Krilić. **Novčani iznos** nagrade: 15.000,00 kn.

Nagrada „Janko Polić Kamov“

Tomislav Ribić: *Dve rali zmerženoga jognja* (Tonimir, 2022.)

Opis: Nagrada se godišnje dodjeljuje za najbolje književno djelo napisano na hrvatskom jeziku, pri čemu prednost imaju ona djela koja promiču inovativnost u stilsko-jezičnom ili tematskom smislu. Dodjeljuje se **od 2014.** u Rijeci ili Zagrebu. **Organizator:** Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb. **Žiri:** Nikola Petković (predsjednik), Andrea Zlatar Violić i Velid Đekić. **Novčani iznos** nagrade: 10.000,00 kn.

Nagrada „Fra Lucijan Kordić“

Josip Novaković: *Truplo puno meda* (Matica hrvatska, 2021.)

Opis: Nagrada se dodjeljuje svake četiri godine za najbolje objavljeno književno djelo koje tematski obrađuje život Hrvata izvan domovine. Dodjeljuje se **od 1996.** u Zagrebu. **Organizator:** Društvo hrvatskih književnika, Zagreb. **Žiri:** Zlatko Krilić, Đuro Vidmarović, Željka Lovrenčić. **Novčani iznos** nagrade: 10.000,00 kn.

Nagrada „Josip i Ivan Kozarac“

Za životno djelo: **Julijana Matanović**

Za knjigu godine: **Tomislav Šovagović:** *Rudnik čvaraka 2* (Mozaik knjiga, 2022.)

Opis: Nagrada se godišnje dodjeljuje piscima iz Slavonije u trima kategorijama: za životno djelo, za najbolju knjigu iz područja književnosti te

za najbolju knjigu iz područja književne znanosti. Dodjeljuje se u sklopu književnog festivala *Dani Josipa i Ivana Kozarca* **od 1995.** u Vinkovcima. **Organizator:** Privlačica, Vinkovci; suorganizator: Društvo hrvatskih književnika, Zagreb. **Žiri:** Zlatko Krilić, Dubravka Brezak Stamać i Ružica Pšihistal. **Novčani iznos** nagrade za životno djelo iznosi 5.000,00 kn, a za knjigu godine 3.000,00 kn.

Nagrada Stipana Bilića-Prcića

Zoran Ferić: *Putujuće kazalište* (V.B.Z., 2020.)

Opis: Nagrada se dodjeljuje za književnost **od 2016.** u Zagrebu. **Organizator:** Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb. **Žiri:** Razred za književnost HAZU-a. **Novčani iznos** nagrade: 50.000,00 kn.

2. Nagrade za poeziju

Nagrade Goranova proljeća

Nagrada „Goranov vijenac“: **Vesna Biga**

Nagrada „Goran za mlade pjesnike“: **Patrik Gregurec: Špaga**

Opis: Nagrada „Goranov vijenac“ dodjeljuje se za cjelokupan pjesnički opus i izniman doprinos hrvatskom pjesništvu. Od utemeljenja **1971.** do 2019. dodjeljivala se svake godine, dok se od 2019. dodjeljuje bijenalno, naizmjenično s Nagradom „Ivan Goran Kovačić“ za najbolju pjesničku knjigu. Nagrada „Goran za mlade pjesnike“ dodjeljuje se za najbolji rukopis autora do 30. godine života, koji prethodno nije objavio pjesničku knjigu. Utemeljena je **1977.**, otkada se dodjeljuje jednom godišnje na temelju anonimnog natječaja. Nagrade se dodjeljuje u sklopu književnog festivala *Goranovo proljeće* u Lukovdolu (pojedinih godina i u Zagrebu ili Rijeci). **Organizator:** Studentsko kulturno-umjetničko društvo „Ivan Goran Kovačić“ iz Zagreba. **Žiri** za Nagradu „Goranov vijenac“: Tomislav Brlek, Ana Brnardić, Nataša Govedić, Ivica Prtenjača i Olja Savičević Ivančević. **Žiri** za Nagradu „Goran za mlade pjesnike“: Mateja Jurčević, Davor Ivankovac i Damir Radić. **Novčani iznos** Nagrade „Goranov vijenac“: 10.000,00 kn. Laureatima Nagrade „Goran za mlade pjesnike“ objavljuje se nagrađeni rukopis.

Saša Stanić

Pasolini: život i djelo u sjeni smrti

„... nekolicinu onih koji su stvarali historiju čine oni koji su rekli ‘ne’, a ne dvorjani i kardinalske slugе.“

Pier Paolo Pasolini, *Svi smo u opasnosti*

„Kakva god bila vatra od koje je izgarao, P. P. P. je plamtio bez prestanka.“

Emanuele Trevi, *Nešto napisano*

Obljetnice nečijega rođenja ili pak smrti uvijek su valjan povod za prisjećanje onoga što je ta osoba iza sebe ostavila. Ove se, 2022., godine obilježava stogodišnjica rođenja velika talijanskog pisca, filmskog redatelja i intelektualca, koji je tijekom cijele svoje karijere istodobno intrigirao i sablažnjivao javnost, istodobno dobivao najviša priznanja i bio predmetom oštrih kritika. Tipično je za obljetničarske tekstove da oni dohvaćaju tek opća mjesta nečije karijere, pa se tako u tekstovima o Pasoliniju rijetko kad ne spomene da je riječ o „kontroverznu“ autoru, koji je skončao stravičnom te do danas nerazjašnjenom nasilnom smrću. Njegovo beživotno i gotovo do neprepoznatljivosti unakaženo tijelo pronađeno je 2. studenoga 1975. u blizini Rima, na plaži u Ostiji. I najčešće se na tome stane. Govoriti i pisati o Pasoliniju, pa makar i u protokolarno-poslovičnu tonu, često posluži kao zgodna prilika za aktualizaciju činjenice da je on bio hodajuća kontradikcija i provokacija, dok se pak mogućnost da se o tome nešto više kaže redovito izbjegne skokom na morbidni kraj njegova života, koji kao da sve ono što mu je prethodilo čini tek svojom fusnotom.

Pier Paolo Pasolini rođen je 5. ožujka 1922. u Bologni. Njegova je majka Susanna (rođena Colussi) radila kao osnovnoškolska učiteljica, a otac Carlo

Alberto Pasolini bio je poručnik talijanske vojske. Otac je imao sklonost kocki i alkoholu te je bio podržavatelj fašizma i Benita Mussolinija, kojemu je, kako Pasolinijevi biografi navode, vjerojatno spasio život 1926. godine spriječivši planirani atentat (iako neki autori sumnjaju u to da je do atentata uopće trebalo doći). Nije teško zaključiti da Pier Paolo, koji je samoga sebe smatrao *katoličkim marksistom*, sa svojim ocem nije bio u dobrim odnosima. Pasolinijev pak mlađi brat, Guidalberto, rođen 1925. godine, ne napunivši dvadeset godina pogiba 1945. od ruku garibaldinskih partizana. Posrijedi je bio okršaj dojučerašnjih suboraca, u kojem je Guidalberto zajedno sa svojim drugovima iz komande partizanske divizije *Osoppo* pao kao žrtva zasjede druge partizanske skupine. Ipak, to Pasolinija nije pokolebalo u vjeri u lijeve ideje, koje je smatrao pitanjem samoodržanja.

Tijekom rane mladosti Pasolinijeva se obitelj zbog očeve vojne službe često selila i živjela u više gradova sjeverne Italije, pa tako Pier Paolo gimnaziju pohađa u Coneglianu, potom u Cremoni te Reggio Emiliji, a studij talijanske književnosti i romanske filologije završava u Bologni 1945. s temom o pjesniku Giovanniju Pascoliju, jednom od ključnih figura talijanskog pjesništva s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće. Poezijom se Pasolini počinje rano baviti, već sa sedam godina piše prve pjesme, a od ranih 1940-ih objavljuje prve zbirke. Tijekom cijelog života bit će posvećen poeziji, i to ne samo kao autor već i kao antologičar talijanske dijalektalne i pučke lirike. Svoju prvu zbirku pjesama (*Poesie a Casarsa*, 1942.) objavljuje na furlanskom, jeziku svoje majke, koja potječe iz Furlanije, regije čiji se jezik razlikuje od ostatka Italije, a koji je Pasolini naučio naknadno, nakon što se u njega zaljubio. Odabir furlanskog dijalekta nije bilo samo estetsko, već i političko pitanje jer je u vrijeme Mussolinijeve vladavine postojala tendencija marginalizacije lokalnih idioma, a protežirao se standardni jezik u svrhu osnaživanja nacionalnog jedinstva. Stoga je za istaknuti da je Pasolini 1945. bio utemeljitelj „Male akademije furlanskog jezika“, s ciljem očuvanja kulture i jezika poslijeratne Furlanije. Tijekom tog razdoblja za njegovo je formiranje kao umjetnika i javne osobe uz književni rad podjednako važan njegov angažman u talijanskoj komunističkoj partiji. U nju se učlanjuje 1947. godine, a već 1949. biva iz nje izbačen zbog optužbi za zavođenje maloljetnika. Njegova otvorena homoseksualnost bila je okidač za gubitak posla nastavnika u gradu Valvasoneu te se nakon optužbi za moralnu i političku nepodobnost zajedno s majkom seli u Rim.

U Rimu počinje njegova nova životna i umjetnička faza kao i začetak novih interesa, pa tako inspiraciju umjesto u furlanskom ruralnom ugođaju sada pronalazi u rimskim predgrađima i siromašnom stanovništvu, koje naziva „potproletarijatom“. Tim je pojmom Pasolini imenovao one čije je porijeklo agrarno i predindustrijsko te ih je razlikovao od radnika u industrijskom sektoru. Prema tim ljudima, za koje je smatrao da ne posjeduju klasnu osviještenost, Pasolini je cijeloga života pokazivao neskrivenu naklonost i razumijevanje. Fascinacija jezikom, običajima i ponašanjima „potproletarijata“ nikad ga neće napustiti, bit će im posvećen antropološkim žarom, a danas njegovo cjelokupno djelo svjedoči o dubini tih interesa. Istom linijom prepoznavanja nevinosti i neiskvarenosti svoju je znatiželju s vremenom sve više usmjeravao i prema siromašnim stanovnicima zemalja Trećega svijeta, što zorno potvrđuju njegovi kasniji dokumentarni filmovi. U prvi mah po dolasku u Rim zarađuje dajući privatne satove, korigirajući tuđe tekstove te pišući za različite novine i časopise. Također se i njegova majka Susanna zapošljava. Iako je tad već u zrelim godinama, radi kao dvorkinja kako bi pridonijela zajedničkom kućnom budžetu. Financijska im se situacija popravlja kad se Pier Paolo zapošljava u filmskom studiju *Cinecittà* kao suradnik na scenarijima. Tom zaposlenju zasigurno je pridonijelo njegovo filološko obrazovanje i kontinuirano bavljenje jezikom u praktičnom smislu, osobito dijalektima, a nije bilo naodmet ni njegovo iskustvo s ulice i druženje s onima koji se nalaze na samim rubovima društva i grada, doslovno i metaforički. Tako ga rad na scenarijima čini suradnikom više filmskih redatelja (Mario Soldati, Ermanno Olmi, Mauro Bolognini, Cecilia Mangini, Franco Rossi, Florestano Vancini), od kojih je svakako najpoznatiji Federico Fellini. S Fellinijem Pasolini surađuje dva puta, prvi put na *Cabirijinim noćima* (*Le Notti di Cabiria*, 1957.), što se često ističe, a potom na *Slatkom životu* (*La dolce vita*, 1960.), što se često previđa.

U književnom smislu pedesete su ključno desetljeće Pasolinijeva stvaralaštva. Tada objavljuje svoja prva dva romana: *Uličari* (*Ragazzi di vita*, 1955.) i *Žestok život* (*Una vita violenta*, 1959.) te u svojem pjesničkom opusu najcjedeniju zbirku *Gramscijev pepeo* (*Le ceneri di Gramsci*, 1957.). Od 1955. do 1959. uređuje časopis *Officina*, a 1960. izlazi mu zbirka eseja *Strast i ideologija* (*Passione e ideologia*). U tom desetljeću sklapa prijateljstvo s Elsom Morante i Albertom Moravijom, a upravo će Moravia kasnije Pasolinija isticati kao najvećeg talijanskog pjesnika druge polovice 20. stoljeća.

NAGRADE DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Nagradu „Ksaver Šandor Gjalski“
za najbolje objavljeno prozno
književno djelo autora iz Republike Hrvatske
za 2022. godinu dobio je

Ludwig Bauer
za knjigu
Dvostruki život Eve Braun
(Fraktura, Zaprešić, 2022.)

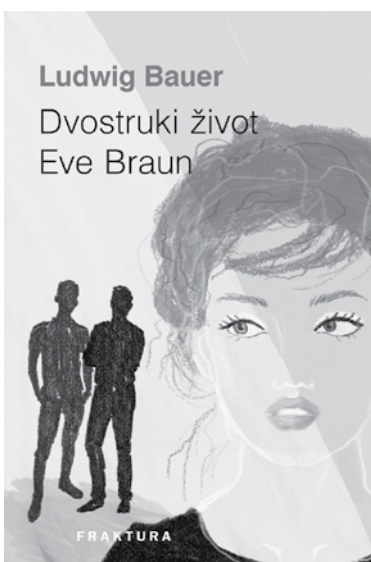
Prosudbeno povjerenstvo u sastavu Julijana Matanović (predsjednica), Sofija Keča, Ingrid Lončar, Ivica Matičević i Zoran Ferić, na sjednici održanoj 4. listopada 2022. većinom je glasova odlučilo da se Nagrada „Ksaver Šandor Gjalski“ za 2022. dodijeli **Ludwigu Baueru** za roman *Dvostruki život Eve Braun* (Fraktura, Zaprešić, 2022.). Za Nagradu je bilo prijavljeno 58 knjiga, a u najuži su izbor, osim dobitnika, ušli i Robert Međurečan s romanom *Domovina to go*, Ivica Prtenjača s romanom *Sine, idemo kući*, Olja Savičević Ivančević s romanom *Ljeta s Marijom* i Franjo Janeš s romanom *Strano tijelo*.

Obrazloženje

Tko prati književni rad Ludwiga Bauera, morao je zapaziti jednu osobinu po kojoj se njegov opus izdvaja i ocrtava u kontekstu suvremene hrvatske književnosti. Ta bi se osobina mogla opisati kao nastojanje da svaka nova knjiga bude – i za pisca i za čitatelja – novi, a u isto vrijeme i prepoznatljiv doživljaj. Bauerov *poetički vrt* kojim dominiraju teme jakih sudbina urođenih u povijesne ponovljivosti nametnuo se kao jedan od najsnažnijih na našoj literarnoj sceni.

U nagrađenom romanu *Dvostruki život Eve Braun* pripovijeda se o sudbini nekolicine osoba povezanih obiteljskim i ljubavnim sponama, osoba

koje posve različito reagiraju na burne političke i društvene promjene u drugoj polovici XX. stoljeća, i to ovdje, u našim krajevima. Radnja, naime, traje od vremena kad su junaci bili još djeca – šezdesetih godina – pa sve do rata i još dalje, kad se njihove sudbine na razne načine zaokružuju. U dobrom dijelu razvijanja priče ne znamo tko je u njoj glavni, pa se naslovna junakinja – a njezino ime namjerno je izazovno – ispočetka pojavljuje samo u epizodama. Isto se tako nekim naoko nevažnim zbivanjima iz života junaka posvećuje velika pažnja, dok se o tzv. sudbinskim prekretnicama govori ukratko i uzgred. Ali, naravno, sve s vremenom *dolazi na svoje mjesto*.

A o čemu se pripovijeda? Najkraće rečeno: o tome kakvu ulogu igraju velike ideje u životu maloga čovjeka i što se događa onda kad on te ideje prigrlji i počne ih shvaćati kao vlastitu sudbinu.

To se dobro vidi upravo po Evi Braun. Pravo njezino ime nije Eva, nego Marija, a Evom je postala gotovo u šali, ime joj je dao zaljubljenik, ujedno i kazivač priče – iz nekih svojih razloga. A onda se ona uda za čovjeka kojemu je prezime Braun te tako postaje imenjakinja Hitlerove ljubavnice, a poslije i supruge. I, sve to ne bi bio nikakav *problem*, da junakinja nije svoje ime shvatila kao sudbinski znak i umislila da ima poslanje. U skladu s tim umišljajem stala je tumačiti cijelu svjetsku povijest propovijedajući njezinu revidiranu verziju drugim ljudima. A sve to u devedesetim godinama proš-

loga stoljeća, kad je društvo u previranju i kad i osoba poput Eve dobiva priliku javno djelovati.

Već i kad se ovako ukratko sažme, priča djeluje uzbudljivo i potiče želju da upoznamo i njezine pojedinosti. Ali, možda je još važniji način na koji je cijela stvar ispričana, jer Bauer ima oštro oko za detalj, za tipičnu crtu jednoga vremena i jednoga društvenog ambijenta, te on svome čitatelju nudi slike koje će ovaj lako prepoznati kao dio vlastitoga iskustva. Osobito to vrijedi onda kad te sličice imaju naglašenu jezičnu dimenziju: nitko do sada nije tako sjajno reproducirao prazoslovlje socijalističkih političkih govora niti je itko tako plastično dočarao mistiku samoupravnih mehanizama odlučivanja, kao što je to učinio ovaj pisac, osobito u vezi sa svojim likom po imenu Bojan Braun.

Naravno, time nisu ni izbliza iscrpljeni svi značenjski slojevi što ih priča nudi, jer ti se slojevi dodatno razgranavaju u svakoj od zanimljivo dočaranih epizoda. Poneki će si čitatelj možda postaviti pitanje je li u nas devedesetih godina doista bilo onakvih ljudi kakvi su protagonisti ove Bauerove priče, pa će jedni odgovoriti na jedan, a drugi na drugi način. Ali, pravo pitanje nije, naravno, je li takvih ljudi bilo, nego jesu li postojali društveni – psihološki, ideološki – preduvjeti da se oni pojave. A tu će odgovor nesumnjivo biti pozitivan. Ludwig Bauer čini ono što književnost i inače treba činiti: ne daje odgovore, nego postavlja pitanja, ne nudi rješenja, nego pokazuje koje su nedoumice.

Uime povjerenstva
Julijana Matanović

Nagradu „Fran Galović“
za najbolje književno djelo
na temu zavičaja i/ili identiteta
za 2022. godinu dobio je

Miroslav Kirin
za knjigu
Babanija
(Naklada Ljevak, Zagreb, 2021.)

Prosudbeno povjerenstvo za Nagradu „Fran Galović“, koje su činili Mario Kolar (predsjednik), Julijana Matanović i Zlatko Krilić, jednoglasno je odlučilo da se ovogodišnja nagrada za najbolje objavljeno književno djelo hrvatskih pisaca na temu zavičaja i/ili identiteta dodjeli Miroslavu Kirinu za knjigu *Babanija* (Naklada Ljevak, Zagreb, 2021., urednica Ana Brnardić). Kirinova knjiga odabrana je među 64 pristigle na natječaj, od kojih su u najuži izbor ušle *Zemlja bez sutona* Marije Andrijašević, *Svojevrsna* Sandre Antolić, *U kasno ljeto* Magdalene Blažević, *Zbogom, pustinja* Dražena Katunarića, *Okupacija u 26 slika (metodički obrađena lektira)* Franje Nagulova, *Dve rali zmeržnjenoga jognja* Tomislava Ribića, *Spremište Trešnjevka* Tomislava Šovagovića, *Novi dio grada* Andrije Škare i *Majka* Nade Topić.

Obrazloženje

Nitko ne zna gdje je Babanija, pa ni što je to uopće. Ne zna to vjerojatno ni Miroslav Kirin koji je o njoj napisao knjigu. No, lako Kirinu, jer knjige se mogu pisati i o onome čega nema, a Babanije možda nema. A možda je i ima. Možda je Babanija zapravo Banija ili Banovina, no možda je Istra, a možda New York, da spomenemo samo neke opcije koje autor nudi u svojoj knjizi, koja je pisana u jednako neodređenoj formi poetskih i proznih, a zapravo dominantno miješanih poetsko-proznih zapisa, svojevrsnih pjesmopriča ili pričopjesama (koje ponekad podsjećaju i na esej, leksikografsku natuknicu, dijalog, pismo, dnevnički zapis...). Da bi to mogla biti Banija/Banovina, neki bi pomislili oslanjajući se na autorovu biografiju, u kojoj je zabilježeno da je rođen u Sisku i da je osnovnu i srednju školu završio u Petrinji. Oni za koje je tekst neovisan o zbilji oslonili bi se pak na činjenicu

da se u samoj knjizi više puta spominju Petrinja, Glina, Gornji Viduševac, Cepeliš, rijeka Kupa i druge banijsko/banovinske geografske realije. U pojedinim zapisima spominju se i rat, potres, depopulacija i ostale nepogode koje su zahvatile taj kraj. No, s druge strane, na zaključak da Babanija nije (ili barem nije samo) autorov zavičaj, čitatelja će navesti ne samo činjenica da u Babaniji obilno rastu baobabi i banane nego i to da u njoj žive ili su živjeli Pier Paolo Pasolini, Debbie Harry, Stefan Zweig ili Hanna Schygulla.

Ovih nekoliko primjera bjelodano potvrđuje da se ne može odgovoriti ne samo na pitanje gdje je nego ni što je uopće Babanija. Budući da Babanija nesumnjivo postoji, evo je tu u knjizi koja je dobila nagradu, možda bi pravo, pa i jedino pitanje glasilo: zašto postoji Babanija? Zašto autor nije napisao ili knjigu o (posve) stvarnom zavičaju ili pak knjigu o (posve) izmišljenom prostoru, nego se odlučio za *nešto između*? Jedan od odgovora na to pitanje mogao bi glasiti zato što on svoj zavičaj tako vidi, ili barem samo tako može o njemu pisati. Zavičajna književnost – kojem korpusu nagrađena knjiga barem dijelom pripada – obično govori o stvarnom zavičaju, o njegovim ljepšim ili manje lijepim stranama. Tako i najpoznatiju zbirku pjesama autora čiju nagradu danas dodjeljujemo, Galovićeve *Z mojih bregov*, tzv. obični čitatelji doživljavaju kao slikovnicu podravsko-bilogorskih

vinograda, prepoznajući u njoj stvarne pejzaže, klijeti, osobe itd. I u tome ne griješe. No, ima tu još nečega – počevši od krvavog Mjeseca, preko sjenovite šume do mističnog neznanca kojeg se lirski subjekt strašno boji. Koliko god da je sličan onome stvarnome, zavičaj tematiziran u Galovićevoj zbirci ujedno je, dakle, i fikcionalan.

Na takvom je tragu i knjiga današnjeg laureata, koja je po pitanju ontološkog statusa zavičaja otišla nekoliko koraka dalje od slavnog prethodnika, ali i cjelokupne tradicije hrvatske zavičajne književnosti. Kirinova *Babanija* ponudila je moderan, po mnogočemu originalan način tematiziranja zavičaja, svrstavši se među najbolja ostvarenja tog korpusa. Kirin o zavičaju piše onako kako je možda jedino i moguće – kao o činjenici koja je istovremeno i stvarna i nestvarna, koje i ima i nema, kao o nečemu što je slično onome što postoji u zbilji, ali ako želimo možemo u njemu vidjeti i više od toga. Kada tome pribrojimo izrazito metatekstualno i intertekstualno orijentiranog iskaznog subjekta, čiji hibridni poetsko-prozni zapisi plešu po rubu ludizma, dobivamo po mnogočemu jedinstvenu knjigu, čiji se temeljni motiv – *Babanija* – uzdiže na razinu univerzalne metafore stvarno-nestvarnog zavičaja, kakav možda jedino i postoji. Poručuje nam to i sam iskazni subjekt u jednoj pjesmopriči: „Kao i sve drugo što izgleda kao izmišljena priča, i ova je priča stvarna, samo što ste vi nestvarni, i vama nema pomoći“.

U ime povjerenstva

doc. dr. sc. Mario Kolar

Nagradu „Zvane Črnja“

za najbolju knjigu eseja
za 2022. godinu dobio je

Božidar Petrač

za knjigu

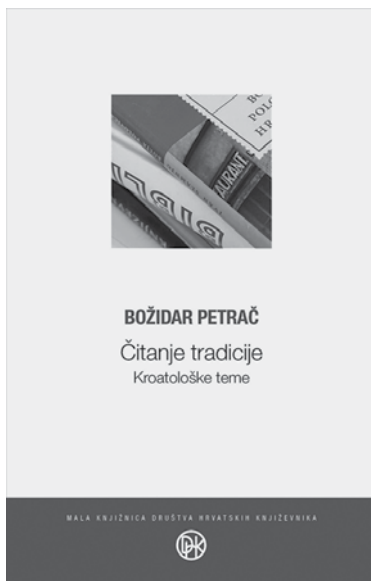
Čitanje tradicije: kroatološke teme

(DHK, Zagreb, 2022.)

Knjiga Božidara Petrača *Čitanje tradicije*, u podnaslovu *kroatološke teme*, strasno je zaokupljena sadržajima nacionalne književnosti i kulture. Iako naizgled pretendira na znanstvene uvide, a s obzirom na mjestimični popratni znanstveni instrumentarij, mogli bismo je svrstati i u kategoriju znanstvenih i teorijskih diskurzivnih promišljanja, više je čimbenika svrstava u oblast esejistike. Prije svega, ako je ogled slobodno supostavljanje osobne duhovne vizure s predmetom kojim je spisateljski subjekt zaokupljen, tada u Petračevu pisanju nalazimo niz elemenata, ne treba reći subjektivnog, jer je ta riječ, ma koliko legitimna, ipak makar i dijelom opravdano proskribirana, ali možemo mirne duše kazati, osobnog promišljanja djelâ, stvaralaca, pojedinaca i razdoblja značajnih za hrvatsku književnost i kulturu. U ovome segmentu, u vizuri auktora koji se ne krije iza metajezične i metadiskurzivne fokalizacije svoga teksta, kojima se, doduše, može stvoriti privid onoga tipa jezičnosti koji je još Bahtin osporavao tvrdeći da je i nepostojeća i nemoguća, a značila bi da legitimno postoji nulta stilistička razina teksta, dakle teksta obilježena apsolutnom objektivnošću, pa bismo ga morali bogohulno definirati uzvišenim govorenjem Apsoluta, Boga, neosporiva savršenstva i neupitne danosti, Petrač vrlo učinkovito uspijeva kreativno sinkronizirati prepoznatljivo osobni glas i mjeru osobne neutralnosti nužne da bismo povjerovali njegovu sudu.

Njegova je knjiga podijeljena u četiri dijela. Ta podjela, promotrimo li raznorodnost njezinih segmenata, proizišla je iz njegova uvjerenja o dijalektičnom odnosu tradicije i suvremenosti. Kada pročitamo njegovu tvrdnju da se te dvije komponente kulturnog i književnog života međusobno isprepliću, opiru, niječu i poništavaju, mogli bismo pristati na prvi tip suodnosa, preplitanje dakle. Zaista, mi današnji ne postojimo u zrakoprazju apsolutne sadašnjosti, mi smo ishod svega što je u nas utkala genealoška, kolektivna i

globalna prošlost, do te mjere da je od njih nemoguće pobjeći. Odnosno, kako bi ljudi i kongenijalni (nije li i taj odnos dijalektički nužan) Andrićev junak iz *Proklete avlije* fatalistički ustvrdio: Od sebe se ne može pobjeći. Da, sebe se može i mrziti, može se samome sebi ne vjerovati, može se naknadno kajati i sporiti s vlastitim izborima, ali se ne može reći kako je moguće damoklovski presjeći svaki čvor u kojem se sabire naše prošlo i naše sadašnje.

U prvome dijelu knjige Petrač se bavi zriinsko-frankopanskim temama, drugi započinje dvama tekstovima o Ivanu Mažuraniću, promišlja Nikolu Andrića kao književnoga povjesničara, razmatra književno djelovanje Antuna Radića, Jovana Hranilovića i Mihovila Nikolića te propituje Nehajevljevu Rakovicu. U trećemu se okreće modernima – Tijanu i Brajnoviću. Četvrti, posvećen suvremenima, prikazuje opus Slamniga, na inovativan način važe Šoljana, Kaštelana i zagrebačku *Bibliju*, bavi se Horvatićem, Čuićem i Mirom Gavranom.

Naravno, svaki je od ovih tekstova i sadržajem, donekle i stilom, različit, nastao raznim povodima, pisan u razne svrhe. Ono što ih, kao uostalom i sve studije u ovoj knjizi, krase jest auktorova sposobnost prepoznati specifičnost svakog idiolekta, ali, ponad svega, uvjeriti čitatelja da je duhovno isplativo upustiti se u avanturu zaranjanja u svakog od njih. Petrač uspijeva

superiornim, nadasve lijepim stilom, ući pod kožu svakome od auktoru o kojima piše, afirmirati djelo afirmirajući čovjeka, potvrditi opus propitujući pretpostavke na kojima je nastao. Tu rijetku sposobnost superiorne aksiološke prosudbe i toplog psihološkog ocrta, spojenih profinjenim stilom znalca i estete, treba nagraditi i zato da bismo ovim priznanjem skrenuli pozornost širega čitateljskog općinstva.

U ime povjerenstva
dr. sc. Antun Pavešković

Nagradu „Visoka žuta žita“
za sveukupni književni opus i
trajan doprinos hrvatskoj književnosti dobila je

Ljerka Car Matutinović

Kada je riječ o tako svestranoj književnici kao što je Ljerka Car Matutinović, čiji literarni opus obuhvaća poeziju, prozu, književnost za djecu, esejistiku, književnu kritiku i prevoditeljstvo, pisati obrazloženje nagrade za životno djelo na svega nekoliko kartica, a da ono ne zvuči kao puki inventar, ili tek biografsko-bibliografska zabilježka u kakvu sveznadaru, nije jednostavno. Zahtjevnost i složenost takva zadatka proizlazi i iz činjenice da nije lako reći nešto novo o književnom opusu slavodobitnice, a što književna kritika već nije rekla.

Rođena u Crikvenici, Ljerka Car Matutinović diplomirala je hrvatski i talijanski jezik s pripadnim književnostima na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Zarana, ili preciznije rečeno od 1961. godine, počinje objavljivati književne kritike, prikaze i ogledе. Prve pjesničke uratke objavljuje tek

četiri godine poslije, a pripovijetke od 1975. u brojnim časopisima i novinama. Do danas, književni opus te suvremene hrvatske spisateljice narastao je na više od 50 naslova. Od dvadesetak zbirki poezije, nekolicina je pisana njezinom rodnom čakavštinom (*Kanat slaji od meda*, *Čakavske versade* ili *Mestrija*).

Govoreći o pjesništvu Ljerke Car Matutinović, moglo bi se reći kako je, unutar retoričke matrice, njezina lirika neodvojivo vezana za evokativnu stranu vremena. Poneki kritičar naglasit će, dapače, ako ne melankoličan, onda barem sjetan aspekt toga diskursa. Ljerka Car Matutinović pjeva ponajprije o mjestima i ljudima, o djetinjstvu i zavičaju. Pjesnikinja je, slobodno se može reći, opčinjena životom, a koja se opčinjenost u svakom njezinom stihu pretače u radost postojanja i pisanja. Osim toga, brojni kritičari, uključujući, kako navodi Saša Vereš, i samoga Krležu, izričući svoj sud o pjesništvu Ljerke Car Matutinović, isticali su spoj tradicionalnog i modernog, pri čemu ono „tradicionalno“, to valja naglasiti, nema pejorativno značenje. No, moglo bi se prije svega reći kako u lirici Ljerke Car Matutinović, ako i ima elemenata modernizma, sasvim sigurno nema modernističke ambivalentnosti. Poezija pjesnikinje bez stilskih je suvišnosti, u njoj nema otrcane trivijalnosti, besmislene hermetičnosti, izvještačene transcendentnosti, sve obilježja tako prisutna u većem dijelu suvremenog pjesničkog izričaja. Kako je kritika primijetila već i prije, ta tradicionalnost pjesnikinjina govorenja istinska je i duboko proživljena. Njezinoj lirici nije potreban nikakav ključ, nikakvo izvanjsko tumačenje, dostupna je i razumljiva i manje zahtjevnom čitatelju, a okosnica njezina lirskoga glasa u nekoliko zbirki baš je njezina zavičajna čakavština. Ako bismo, pak, sukladno simbolističkom poimanju boje u pjesništvu, Ljerkinjoj lirici željeli prisposodobiti svojevrsnu kromatiku, onda bi joj nedvojbeno najkarakterističnija paleta bila ona sačinjena od jesenjeg okera, boje meda ili sepije starih svjetloписа, gdje gdje s primjesom mediteranskog akvamarina. Iz uvjetno rečeno „zavičajnog pjesništva“, iz svakog stiha Ljerke Car Matutinović progovara ponajprije, kako zapisuje kritičar, „sugestivna neponovljivost autoričinog zavičajnog govora, njezina plemenitost, humanost, vraćanje jezičnim i obiteljskim korijenima, i ne samo to, oni su literarni spomenik toplini i ljepoti obiteljskog života, našim majkama, precima“.

Taj dijalektalni raster autoričine zavičajne crikveničke čakavštine istaknut će i Saša Vereš koji će ga nazvati „dijalektalnom feštom“. Nadalje, i

tvrdnja da su njezini stihovi osebujna ritma i simbolike, nije nepoznata hrvatskoj kritici. Nećemo biti prvi koji su ustvrdili kako je poezija za Ljerku Car Matutinović svojevrsan *modus vivendi*.

U zaključku ovih refleksija o pjesništvu Ljerke Car Matutinović ne možemo ne složiti se s Miroslavom Šicelom koji će, u vjerojatno ponajboljem osvrtu na lirski govor slavodobitnice, zapisati kako slijedi: „Uopće, riječ je o poeziji koja se ne može svrstati pod određene recepte poetike poezije: avangardnosti ili tradicionalnosti, svedjedno. Ona je prepoznatljiva poezija jednostavno po pjesnikinji samoj, Ljerki Car Matutinović, ispisana jednostavnošću riječi u njezinu osnovnu značenju: nema u njoj ni metaforičnosti preglasne, ni simbolike nametnute. Postoji doista samo riječ, teška u svom korijenskom značenju, neposredna do boli.“

No, književna osobnost Ljerke Car Matutinović sve je samo ne jednoznačna. Premda je u suvremenoj hrvatskoj književnosti s pravom prepoznata ponajprije i ponajčešće kao vrsna pjesnikinja, Ljerka je i prozaist, novelist, i to, kako je svojedobno zapisao Saša Vereš, „temperamentan pripovjedač, inteligentni opservator, probirljiv selektor i disciplinirani stilist“.

Autoričin pripovjedni diskurs pravocrtan je. Nema tu neočekivanih rezova, dijakronije. Temeljna obilježja njezina novelističkog prosedea su, kako je već i prije istaknula kritika, ironijski odmak, slojevitost konotacija riječi i znakova kako ih rabi autorica, prisutnost erotske energije pisanja, a ima tu i ponešto od modela usmenog pripovijedanja, toga prapočela svake priče *per se*. Ljerkina rečenica je jednostavna, a profinjena, bez natruha ikakve artificijelnosti, rečenica koja je sposobna, bez nekog vidljivog napora, vrlo uvjerljivo dozvati pred čitatelja svijet o kojemu pripovijeda suvereno i dojmljivo.

Ljerka Car Matutinović radnju najvećeg djela svojih pripovijesti, ili točnije, onih ponajboljih, smješta u, kako će sama zapisati, „nesigurno i prevrtljivo“ srednjovjekovlje. No, ne treba biti posebice ni maštovit, ni dovitljiv kako bi se dokućilo da autorica svakom svojom pričom, ma koliko ona nalikovala srednjovjekovnim hagiografijama, aludira na sadašnjost koja je počesto, sa svim svojim apsurdima, idiosinkrazijama i paradoksima, mirakuloznija i od srednjovjekovnih prikazanja i legendi. Tako se dade iščitati i sam naslov Ljerkinih izabраниh pripovijesti, objavljenih prije nekoliko godina i kojima sam imao čast biti urednikom, a koji glasi *Život bezbrižan i lepršav*. Nakon pročitanih pripovijesti ukoričenih u taj zbirki, ironija naslo-

va posve je razvidna. Štoviše, u jednoj pripovijetki iz toga niza, kao da se želi podsmjehnuti na vlastiti račun, autorica će zapisati: „Eto, osjećaj zahvalnosti zakazao je i u nesigurnom i prevrtljivom srednjem vijeku, uostalom, kao i danas. Nепrestano daješ, daješ i daješ, a od uzvratka ni korova. No, kad je riječ o ljubavi, to tako i mora biti, kažu svekoliki mudraci. Jer, kad očekuješ uzdarje i uzvratanje, znači da si sve radio iz koristoljublja. A ljubav je neprestano davanje i najbolje da ništa ne očekuješ, jer dođe li do tebe koja mrvica zahvalnosti, bit će ti veća radost koju nisi očekivao.“ Naime, premda višestruko nagrađivana autorica, Ljerka Car Matutinović je, čini se, cjenjenija u inozemstvu nego u domovini, gdje su je one najznačajnije književne nagrade uporno zaobilazile. Nadamo se da smo dodjelom Nagrade „Visoka žuta žita“ za sveukupan prinos hrvatskoj književnosti baš Ljerki Car Matutinović tu nepravdu djelomice ispravili.

Na kraju, nije nevažan ni podatak da je Ljerka Car Matutinović u posljednja dva desetljeća, nakon 2002. godine kada je Nagradu „Visoka žuta žita“ dobila Vesna Parun, tek peta spisateljica kojoj je dodijeljeno ovo visoko priznanje. Nadamo se da smo ovogodišnjom odlukom barem djelomice i u tome smislu načinili pomak u pravome smjeru.

U ime povjerenstva
Nikola Đuretić

**Nagradu „Josip i Ivan Kozarac“
za životno djelo dobila je**

Julijana Matanović

Traženje vlastitog identiteta ukorijenjenog u sjećanjima, običnoj i skromnoj svakodnevici života Slavonije, s reminiscencijama na rodnu Bosnu, koju Julijana Matanović u svojim pričama i romanima uvijek iznova proživljava, tajni su recept njezinih brojnih i uspješnih književnih tekstova. „Ne dopuštam slikama i zaslužnim i proživljenim emocijama da me napuste.“ Njezini junaci su baka Kata i teta, nositeljice životne mudrosti koje će čitatelji susretati. Kao bivšoj profesorici na Katedri za noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dobro joj je teorijski poznata poetika romana omiljenih pisaca Andrića, Fabrija i Krležje, koju komponira u svoje romane. Andrićevska je to pripovjedna struktura priče koja fluently struji, krležijanski nijansirani detalji djetinjstva koji su motiv i povod novoj priči sjećanja s glavnom junakinjom spisateljicom. „Kada sam počela čitati Andrića, počela sam doživljavati Bosnu, onakvu o kakvoj je pričao

moj otac. I osjetila sam pripadnost.“ Osebnost ove književnice svakako su njezini svakodnevni susreti s brojnim pratiteljima na njezinu blogu, brojni čitatelji njezinih objava i priča na Facebooku s kojima ostvaruje toliko željenu komunikaciju.

Nagrada za životno djelo „Josip i Ivan Kozarac“ odlazi ove godine književnici, znanstvenici, urednici i umirovljenoj sveučilišnoj profesorici. Julijana Matanović rođena je 6. travnja 1959. u Gradačcu, osnovnu školu završila je u Đurđenovcu, gimnaziju u Našicama, studirala je u Osijeku, sa stalnom adresom u Zagrebu. Autorica je devet stručnih knjiga i 16 beletrističkih naslova, od prve knjige, pravoga hita, *Zašto sam vam lagala* (1997.), koja je doživjela 19 izdanja, dosada prodana u 66 000 primjeraka, do posljednje *Djeca na daljinu*, hita iz 2020. kada je, među ostalim, u Vinkovcima nagrađena Nagradom „Josip i Ivan Kozarac“ za knjigu godine. Bila je urednica književnih časopisa *Quorum* i *Književna revija*, danas aktualna urednica časopisa *Republika* DHK-a i osnivačica umjetničke organizacije *Lada od vode*, zajedno s piscem i suprugom Pavlom Pavličićem.

Zavičajnu Nagradu „Josip i Ivan Kozarac“ za knjigu godine primila je dosada tri puta: prvi put za knjigu godine *Zašto sam vam lagala* (1997.). Važno bi bilo istaknuti uspješnicu *I na početku i na kraju bijaše kava* (2014.) koja je dosada doživjela 7 izdanja, a te je godine pobrala sve velike nagrade za pripovjedni žanr (Nagrada Grada Zagreba, Nagrada „K. Š. Gjalski“, među kojima i Nagradu „Josip i Ivan Kozarac“ za knjigu godine).

Nagrade u svoje ruke primaju pisci, ali to su prvenstveno nagrade njihovim zaslužnim knjigama. Julijanin književni i urednički rad drži nas u ugodnu mišljenju da je pisac vidljiv poziv, da su knjige osobna iskaznica umjetnika pisca, a čitatelji najiskreniji kritičari. Profesorica Matanović učinila je spisateljsku formaciju vidljivom slobodnom umjetničkom profesijom i danas u umjetničkim i čitateljskim krugovima nosi status zvijezde, bez obzira na tvrdnju da se u našem društvu malo čita i knjiga je u javnosti rijetko viđena u rukama.

Uime povjerenstva

dr. sc. Dubravka Brezjak Stamać

Nagradu „Josip i Ivan Kozarac“
za knjigu godine iz područja književnosti dobio je

Tomislav Šovagović
za knjigu
Rudnik čvaraka 2
(Mozaik knjiga, Zagreb, 2022.)

Kada se, kao u vještini proizvodnje čvaraka, masnoća uspomena iz djetinjstva dobro prepeče i pri tome dugo miješa u sjećanjima, pa u pravom trenutnu doda eliksir života – mlijeko i posipa solju iskustva, a onda, što je najvažnije, kroz prešu talenta istisne višak masti, ali tako da ostane dovoljno sočno – tada se dobije niz kratkih proza koje su, iako rezane na manje-više iste kvadratiće, svaka jedinstvena i svoja.

Takve svoje čvarke pred nas stavlja Tomislav Šovagović na raskošnom pladnju knjige *Rudnik čvaraka 2*.

Taj njegov iznimno duhovit i privlačan naslov može stvoriti i zabunu. Može navesti na pomisao kako se radi o ponovljenom izdanju knjige od prije desetak godina za koju također dobio nagradu „Josip i Ivan Kozarac“, eventualno prošireno drugo izdanje, ali ne radi se o tome. Ovo su posve nove priče, ali taj divni naslov, osim što je privlačio čitalačku publiku, očito je neodoljiv i za autora (možda za koju godinu objavi *Povratak rudnika čvaraka*, pa onda *Rudnik čvaraka uzvraća udarac*, potom *Rudnik čvaraka – nova svinja se budi*).

U nagrađenoj zbirci kratkih proznih zapisa Šovagović se vraća na poznati teren – i biografski i književni. Novi je to autorov/pripovjedačev povratak u slavonski dio djetinjstva, što znači da u prvom *Rudniku* očito nije iscrpio sve što su mu pružili taj kraj i to vrijeme. Ali, novi je to povratak i u očito omiljeni mu žanr kratke proze, ali i u omiljeni autobiografski ili autofikijski diskurs, koji djeluje kao da je sve bilo upravo onako kako je opisano u knjizi. Možda je i bilo tako, ali čim postoji to *možda*, isključivo dokumentarno čitanje nije najbolji izbor. U svakom slučaju, novim slavonskim zgodama Šovagović se potvrdio kao jedan od najdosljednijih hrvatskih autobiografskih pripovjedača, čija mitologija djetinjstva i zavičaja djeluju neiscrpivo.

Tomislav Šovagović komunikativnim, pročišćenim stilom gradi svoje kratke priče koja svaka čini krhotinu slavonskog života. Brojne su te krhotine, u knjizi ih je gotovo 90 i svaka je zaokružena i potpuna, ali pružaju mogućnost da ih se doživljava i kao stakalca različitih boja pomoću kojih autor stvara vitraj bez olovnih okvira. Ta stakalca lebde pred očima čitatelja tvoreći divnu sliku i pružaju snažan doživljaj Slavonije.

U ime povjerenstva
Zlatko Krilić

KRONIKA DHK-a

Listopad – studeni 2022.

Tribina DHK-a

12. listopada – Gost tribine bio je Alojz Jembrih, razgovaralo se o pretisku knjige Pavla Štoosa *O poboljšanju ćudorednosti svećenstva* (Pučko otvoreno učilište Velika Gorica, 2021.).

19. listopada – Gost tribine bio je Stjepo Mijović Kočan, razgovaralo se o knjizi pjesama *Pjesnici pljeva* (Naklada Kvarner, 2022.). Pjesme je interpretirala Mirjana Mijović Kočan.

26. listopada – Održan je *hommage* dragom kolegi i predstavljena knjiga izabranih pjesama Josipa Palade *Čuj, Ana, ponekad zapjevamo* (Poezija subotom, Zagreb 2022.). Sudjelovali su Kemal Mujčić Artnam, Mirko Ćurić i Antun Tudić, dramski umjetnik.

9. studenoga – Stanka Gjurić predstavila je svoju knjigu *Nepovredivi dio* (Izvori, 2021.), objavljenu u povodu 40. godišnjice njezina umjetničkog djelovanja, a Đuro Vidmarović dvotomno izdanje *Preživjeti pandemiju i potres, a ostati ubrojiv* (vlastita naklada, 2022.).

Voditeljica tribine je Lada Žigo Španić. Sve tribine održane su u prostorijama DHK-a.

Tribina Bez cenzure

10. listopada – Održana je polemička tribina *Hrvatski jezik u javnom prostoru ili invazija „engleštine“*. Sudjelovali su Nives Opačić, Bernardina Petrović i Đuro Vidmarović.

21. listopada – Održana je polemička tribina *Zašto više nemamo jakih književnih generacija kao nekada*. Sudjelovali su Darija Žilić, Dubravko Jelačić Bužimski i Alojz Majetić.

8. studenoga – Održana je polemička tribina *Koliko mediji danas brinu o književnosti?* Sudjelovali su Nives Tomašević, Davor Šalat, Stjepo Martinović i Tomica Bajsić.

17. studenoga – Održana je polemička tribina *Gdje su nestali kavanski književni boemi?* Sudjelovali su Sibila Petlevski, Tomislav Domović i Kemal Mujčić Artnam.

Voditeljica tribine je Lada Žigo Španić. Sve tribine održane su u prostorijama DHK-a.

Mala tribina DHK-a

17. listopada – Sanje Pilić održala je književni susret s učenicima Osnovne škole Vladimira Bosnara iz Stubičkih Toplica.

19. listopada – Nikolina Manojlović Vračar održala je književni susret s učenicima Osnovne škole Dobriše Cesarića iz Požege.

24. listopada – Nada Mihaljević održala je književni susret s učenicima Osnovne škole Matije Gupca iz Gornje Stubice.

27. listopada – Zlatko Krilić održao je književni susret uživo u prostorijama DHK-a s učenicima Osnovne škole Izidora Kršnjavoga iz Zagreba.

28. listopada – Melita Rundek održala je književni susret uživo u prostorijama DHK-a s učenicima petih i šestih razreda Osnovne škole Odra.

4. studenoga – Sanja Pilić održala je književni susret u prostorijama DHK-a s učenicima šestih i sedmih razreda Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskoga iz Zagreba.

7. studenoga – Sanja Pilić održala je književni susret s učenicima Osnovne škole Centar iz Pule.

7. studenoga – Snježana Babić Višnjić održala je književni susret s učenicima Osnovne škole Svetvinčenat.

9. studenoga – Željka Horvat Vukelja održala je književni susret s učenicima Osnovne škole Fažana.

14. studenoga – Mladen Kopjar održao je književni susret s učenicima Osnovne škole Dubovac iz Karlovca.

14. studenoga – Vladimir Bakarić održao je književni susret s učenicima II. gimnazije iz Splita.

Tribine je uredio i vodio Hrvoje Kovačević. Većina tribina održana je virtualno putem videoveze.

Tribina u gostima

6. listopada – Sanja Pilić održala je književni susret s mladim pacijentima Škole u bolnici OŠ Jordanovac u prostorijama KBC-a Zagreb.

7. listopada – Nikolina Manojlović Vračar održala je književni susret s učenicima Centra za odgoj i obrazovanje Goljak.

20. listopada – Lana Bitenc održala je književni susret s malim pacijentima Klinike za tumore Klaićeve bolnice u Zagrebu.

20. listopada – Jadranko Bitenc održao je književni susret s mladim pacijentima Škole u bolnici OŠ Jordanovac u prostorijama KBC-a Zagreb.

26. listopada – Nikolina Manojlović Vračar održala je književni susret s učenicima posebnih razreda Osnovne škole Centar u Puli.

28. listopada – Rosie Kugli održala je književni susret s mladim pacijentima Škole u bolnici Osnovne škole Jordanovac KBC-a Zagreb.

2. studenoga – Silvija Šesto održala je književni susret s učenicima posebnih razreda Osnovne škole Centar u Puli.

4. studenoga – Nada Mihaljević održala je književni susret uživo s učenicima Odgojnog doma Bedekovčina.

8. studenoga – Željka Horvat Vukelja održala je književni susret uživo s učenicima Osnovne škole „Nad lipom“ iz Zagreba.

9. studenoga – Željka Horvat Vukelja održala je književni susret s mladim pacijentima Klinike za tumore i Klinike za dječje bolesti Klaićeva Zagreb.

10. studenoga – Nikolina Manojlović Vračar održala je književni susret uživo s učenicima Osnovne škole „Nad lipom“ iz Zagreba.

10. studenoga – Maja Brajko Livaković održala je književni susret uživo s mladim pacijentima Klinike za pedijatriju KBC-a Zagreb.

17. studenoga – Silvija Šesto održala je književni susret uživo s mladim pacijentima Klinike za pedijatriju KBC-a Zagreb.

Tribinu je uredio i vodio Hrvoje Kovačević. Održane su putem videoveze i uživo.

Upravni odbor DHK-a

8. studenoga – Održana je 22. sjednica Upravnog odbora DHK-a. Davor

Šalat imenovan je za urednika časopisa *Most/The Bridge* u iduće četiri godine.

28. studenoga – Održana je 23. sjednica Upravnog odbora DHK-a. U članstvo DHK-a primljen je Ludwig Bauer.

Djelovanje ogranaka DHK-a

2. listopada – U Centru za kulturu Đakovo održano je predstavljanje dokumentarnog filma i knjige Antuna Gustava Matoša *Josipu Jurju I., kralju naših svih ideala: Matošev Strossmayer: izabrani tekstovi Antuna Gustava Matoša o Josipu Jurju Strossmayeru*, koju je priredio Mirko Ćurić. Organizatori predstavljanja bili su Ogranak DHK-a slavonsko-baranjsko-srijemski i Centar za kulturu Đakovo. Programu su nazočili pomoćni biskup đakovačko-osječki mons. Ivan Ćurić i ravnatelj Zavoda HAZU-a u Đakovu dr. sc. Pero Aračić. Knjigu je predstavio priređivač Mirko Ćurić, dok su dokumentarni film predstavili Mihael Kelbas i Zlatko Filaković.

2. listopada – Južnohrvatski ogranak DHK-a u suorganizaciji s ograncima Matice hrvatske u Metkoviću i Čitluku te općinom Orebić organizirali su 18. Neretvanski književni, znanstveni i kulturni susret posvećen

književniku Petru Šegedinu. Književno-znanstveni skup održan je prvog dana listopada u Gradskom kulturnom središtu Metković, a sudjelovali su istaknuti članovi DHK-a: prof. emeritus Šimun Musa, Mile Pešorda, prof. dr. sc. Antun Lučić, prof. dr. sc. Marina Kljajo Radić, Pero Pavlović, Ružica Martinović Vlahović, Hrvoje Barbir Barba, Andrija Stojić, Zorana Vekić i Anita Martinac.

6. listopada – U svečanoj dvorani Gimnazije Pula u organizaciji Istarskog ogranka DHK-a održan je 11. književni susret „Kod Marula“ za pulske srednjoškolce (gimnazijalce). Gostovali su Branko Čegec i Milorad Stojević.

10. listopada – U Knjižnici i čitaonici u Kutini u organizaciji Ogranka DHK-a Sisačko-moslavačke županije održana je tribina *Književni kompasi Sisačko-moslavačke županije*. Sudjelovali su Ljubica Stublija, Željka Uhitil, Ratko Bjelčić, Denis Vidović, Siniša Matasović i Danko Tomanić (kanta-utor).

12. listopada – U Knjižnici i čitaonici Popovača u organizaciji Ogranka DHK-a Sisačko-moslavačke županije održana je tribina *Književni kompasi Sisačko-moslavačke županije*. Sudjelovali su Sanja Feltrin, Branko Tompić, Marin Kos, Sanja Domenuš, Denis Vidović, Željko Maljevac, Siniša

Matasović i Danko Tomanić (kanta-utor).

21. – 22. listopada – U organizaciji Istarskog ogranka DHK-a održani su 20. *Pulski dani eseja s temom Rat u hrvatskoj i stranim književnostima*. Nagradu „Zvane Črnja“ za najbolju hrvatsku knjigu eseja objavljenu 2022. godine dobio je Božidar Petrač za knjigu *Čitanje tradicije: kroatološke teme* (DHK, Zagreb, 2021.). Na PDE-u sudjelovali su Antun Pavešković, Dolores Butić, Cvijeta Pavlović, Sibila Petlevski, Dragutin Lučić Luce, Igor Mikecin, Ivica Matičević, Boris Domagoj Biletić i Jelena Lužina.

22. listopada – U Sisku u organizaciji Ogranka DHK-a Sisačko-moslavačke županije održan je *Književni kompasi Sisačko-moslavačke županije*. Sudjelovali su Sanja Bužimkić, Sanja Domenuš, Marijana Petrović Mikulić, Željko Maljevac, Marin Kos, Dubravka Mandić, Salih Kulović, Denis Vidović, Siniša Vidović, Ivan Bezuh i Siniša Matasović. Nastupila su i trojica glazbenika-kantautora: Vedran Ivorek, Danko Tomanić i Željko Đeverlija.

23. listopada – U povodu Dana Općine Orašje u Hotelu Navis u Orašju u organizaciji Matice hrvatske Orašje i Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne te u suradnji sa Slavonsko-baranjsko-srijemskim ogrankom

DHK-a održan je 4. *Susret pjesnika u Orašju*. Susrete prati i zbornik u koji su uvršteni odabrani radovi pjesnikinja i pjesnika koji su nastupili u programu: Krešimir Bagić, Ivan Baković, Brankica Bošnjak, Mirko Ćurić, Jasna Horvat, Zoran Jurišić, Miroslav Mićanović, Ljerka Mikić, Mato Nedić, Miroslav Pilj, Ivan Sivrić, Ivo Raguž, Joso Živković Soja i Tomislav Žigmanov.

27. *listopada* – U Gradskoj knjižnici u Labinu u organizaciji Istarskog ogranka DHK-a predstavljen je roman Robija Selana *Kokosovi orasi* (IO DHK, Pula, 2021.). Uz autora, sudjelovali su urednik Boris Domagoj Biletić i kritičarka Vanesa Begić.

28. *listopada* – U caffe baru *Peppermint* u Osijeku održana je još jedna književna tribina *kOSt*, na temu *Književna kritika danas*. Sudjelovali su Tin Lemac, Vlasta Markasović i Livija Reškovic, organizatorica i moderatorica.

28. *listopada* – 5. *studenoga* – U organizaciji Podravsko-prigorskog Ogranka DHK-a 28. *listopada* u Peterancu je otvorena 28. „Galovićeve jesen“. Festival je nastavljen 2. *studenoga* u Koprivnici, gdje je Goran Tribuson, dobitnik Galovićeve nagrade 2019., uz urednika Zorana Maljkovića predstavio svoju novu knjigu *Obiteljske slike* (Petrine knjige, 2022.). Dan poslije novu zbirku priča *Muškarci*

imaju p. (Naklada Vošicki, 2022.) predstavio je Darko Pernjak, uz urednika Andriju Škarea i Maju Krulić Gačan. U petak 4. *studenog* u koprivničkoj gimnaziji gostovao je Krešimir Bagić, dok je srednju obrtničku školu posjetio Tomislav Šovagović. U križevačkoj gradskoj knjižnici sa srednjoškolicima družio se Tomislav Zagoda, a koprivničke osnovnoškolce posjetio je Zlatko Krilić. Branimir Farkaš istoga je dana održao predavanje na Sveučilištu Sjever u Koprivnici, a poslije i koncert sa svojim sastavom *Nasljednici*. U sklopu festivala održane su i pričaonice za djecu predškolske dobi, čiji su gosti bili Jelena Pervan, Maja Šimleša i Marko Gregur, a održano je i učeničko natjecanje u recitiranju Galovićevih pjesama *Prizivamo Frana* u Peterancu i Đurđevcu. U Galeriji „Mijo Kovačić“ u Koprivnici 5. *studenoga* dodijeljena je Nagrada „Fran Galović“ za najbolje objavljeno književno djelo na temu zavičaja i/ili identiteta za 2022. Miroslavu Kirinu za knjigu *Babanija* (Naklada Ljevak, Zagreb, 2021.). Nagradu „Mali Galović“ za učeničke književne radove dobili su Tea Habazin iz Zlatara, Karlo Kršak iz Zagreba i Martin Barberić iz Virja. U sklopu festivala Leonard Lesić je u Koprivnici izradio dva murala Frana Galovića, a izvedena je i umjetnička agitacija *Čitajte pjesme Galovića* Vlade Marteka.

4. *studenoga* – Održana je Izborna skupština Ogranka DHK-a Sisačko-moslavačke županije. Za predsjednika ogranka ponovno je izabran Siniša Matasović iz Budaševa. Uz njega su u Upravni odbor ogranka izabrane kolegice Višnja Lovrić-Mencej iz Novske i Tihana Petrac Matijević iz Siska.

4. *studenoga* – U Gradskoj knjižnici i čitaonici „Ante Jagar“ u Novskoj u organizaciji Ogranka DHK-a Sisačko-moslavačke županije održana je Tribina *Književni kompas Sisačko-moslavačke županije*. Sudjelovali su Jasna Popović-Poje, Kristina Semeljuk i Miroslav Lovčanin, Željka Uhitil, Pavlo Holovčuk, Tihana Petrac Matijević, Ratko Bjelčić i Siniša Matasović.

15. *studenoga* – Prigodom obilježavanja 41. obljetnice osnutka Slavonско-baranjsko-srijemskoga ogranka DHK-a u Gradskoj knjižnici u Vinokvcima održan je tradicionalni program *Književna riječ slavonsko-baranjsko-srijemska*. Uvodni dio programa bio je posvećen Stjepanu Tomašu, u prigodi 75. obljetnice života i 50. obljetnice otkako je u nakladi *Razloga* objavio svoju prvu knjigu *Sveti Bunar*, nedavno reizdanu u Bizovcu. Održana su književna čitanja hrvatskih književnika i književnica, članova DHK-a i gostiju iz Hrvatske, Bosanske Posavine i Vojvodine.

Sudjelovali su Dražen Brandić (Vinokovci), Josip Cvenić (Osijek), Mirko Ćurić (Đakovo), Tomislav Mišir (Vukovar), Vlasta Markasović (Vinokovci), Zvonimir Stjepanović i Joso Živković (Orašje). Kao posebni gosti nastupili su mladi pjesnici iz Vojvodine Darko Baštovanović i Nevenka Mlinko. Predstavili su se svojim recentnim pjesničkim radovima i još jednom dokazali svoju nadarenost, ali i živost hrvatske književne scene u Vojvodini. Završni dio programa bio je posvećen Josipu Kozarcu i Nikoli Tordincu, vinkovačkim gimnazijalcima i hrvatskim književnicima kao (ne)poznatim pjesnicima.

19. *studenoga* – U Osijeku u caffe baru „Grejp“ održana je još jedna osječka književna tribina „kOSt“ o *Slavonskim temama*. Sudjelovali su Tomislav Šovagović i Livija Reškovac, organizatorica i moderatorica.

21. *studenoga* – U okviru 18. Slavonско-baranjsko-srijemskih hrvatskih književnih dana u prostorijama DHK-a održano je predstavljanje nove knjige Nevenke Nekić *Radnóti Miklós i dvije posljednje večere* (Đakovački kulturni krug, Nonprofit KFT, Budimpešta, 2022.). Uz autoricu, sudjelovali su Mirko Ćurić, Đuro Vidmarović, Javor Novak i Lada Žigo Španić. Dramski umjetnik Joško Ševo interpretirao je ulomke iz knjige.

24. i 25. studenoga – Ogranak DHK-a slavonsko-baranjsko-srijemski iz Osijek, Croatica nonproft kft. iz Budimpešte, u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice, Znanstvenim zavodom Hrvata u Mađarskoj iz Pečuha, HOŠIG-om (Hrvatskim vrtićem, osnovnom školom i đačkim domom) iz Budimpešte, Panonskim institutom iz Pinkovca i Srednjom strukovnom školom Antuna Horvata iz Đakova priredili su program *Hrvatska književna Panonija V.* Održana je izložba ilustracija za slikovnice Đure Frankovića i Mirka Ćurića. Autori ilustracija su Ivan Antolčić, Andrea Bassi, Katarina Kuric, Gualtiero Mocenni, Simone Mocenni Beck, Patricija Drenjančević, Veronika Sinkó. Prvog dana održan je i okrugli stol na temu *Hrvatska „panonska“ književnost u Hrvatskoj, Mađarskoj, Austriji, Srbiji i Bosni i Hercegovini – autori, časopisi, knjige i perspektive.* Sudjelovali su Timea Šakan Škrilin (Budimpešta), Katarina Čeliković (Subotica), Siniša Matasović (DHK), Stjepan Blažetin (Pečuh), Krešimir Tabak (Mostar) i Robert Hajszan (Pinkovac). Održana je i *Književna riječ hrvatsko-panonska*, odnosno književna čitanja hrvatskih književnika i književnica iz Hrvatske, Mađarske, Austrije, Srbije te Bosne i Hercegovine. Sudjelovali su Darko Baštovanović (Subotica), Josipa Dević (Subotica), Božica Brkan (Zagreb), Brankica Bošnjak (Bizovac),

Paula Ćaćić (Županja), Ivana Ćurić (Tomislavgrad), Robert Hajszan (Pinkovac), Marija Huljev (Unde), Siniša Matasović (Sisak), Joso Živković (Orašje), Marko Matolić (Orašje) i Mirko Ćurić (Đakovo). Istoga dana održano je i predstavljanje kratkog dokumentarnog filma *Antun Gustav Matoš: Josipu Jurju I. kralju naših svih ideala* (DHK, ZKVH, 2022.) u kojem su sudjelovali Mirko Ćurić i Mihael Kelbas. Posljednjeg dana održano je predstavljanje monografije o hrvatskom pjesniku iz Mađarske Josipu Gujašu Đuretinu *Mene su ljepote ostavile* (Acumen, 2019.), u kojem su sudjelovali Đuro Vidmarović, Božica Brkan i Stjepan Blažetin.

Ostale aktivnosti DHK-a

5. – 8. listopada – U prostorijama DHK-a održani su 43. *Zagrebački književni razgovori* sa središnjom temom *Srednja Europa: kulturološki ili geografski pojam. Izlaganja su održali* Maciej Czerwiński (Poljska), Fulvio Senardi (Italija), Florian Neuner (Austrija), Sašo Ognenovski (Sjeverna Makedonija), Andrea Grill (Italija), Jiří Hrabal (Češka), Daria Lisenko (Ukrajina), Helena Sablić Tomić, Matija Štahan, Zrinka Stričević Kovačević, Damir Agičić, Dubravka Brezak Stamać i Andy Jelčić. Sve sjednice moderirao je Marko Gregur.

7. listopada – U prostorijama DHK-a germanist i prevoditelj Boris Perić iz Zagreba i slavist i prevoditelj Maciej Czerwinski iz Krakova potpisali su ugovore o stipendiji koje im se dodjeljuju iz Fonda „Miroslav Krleža“ za njihov predloženi program filološke obrade i prevođenja Krležinih tekstova.

7. listopada – U Državnom arhivu Sisak održano je predstavljanje dviju antologija suvremene hrvatske i crnogorske poezije *Razlog za pjesmu: panorama 40 suvremenih hrvatskih pjesnika* i *Odlazak u stihove: panorama 20 suvremenih crnogorskih pjesnika*. Antologije su predstavili Željka Lovrenčić, Božidar Proročić i Veljko Đukanović, a moderator je bio Siniša Matasović.

26. – 28. listopada – U Vinkovcima su održani 28. *Dani Josipa i Ivana Kozarca*. Dobitnica nagrade za životno djelo je Julijana Matanović, a Tomislav Šovagović dobitnik je nagrade za knjigu godine za *Rudnik čvaraka 2* (Mozaik knjiga, Zagreb, 2022.). Povelja uspješnosti pripala je Adamu Rajzlu za knjigu *Zidni sat i druge priče* (Ogranak MH Bizovac i Đakovački kulturni krug, 2022.).

29. listopada – U Zaboku je dodijeljena Nagrada „Ksaver Šandor Gjalski“ **Ludwigu Baueru** za roman *Dvostruki život Eve Braun* (Fraktura, Zaprešić, 2022.).

11. studenoga – U prostorijama DHK-a održana je književna večer uoči obljetnice smrti Tina Ujevića *Stih za Tina*. U umjetničkom programu sudjelovali su Zrinka Posavec, Mario Igrec, Robert Kurbaša i Maja Beus koji su glazbenim, glumačkim i likovnim izričajem oživili Ujevićevo djelo.

16. studenoga – U okviru *Svjetskog festivala hrvatske književnosti* u prostorijama DHK-a dodijeljena je Nagrada „Fra Lucijan Kordić“ Josipu Novakoviću za knjigu *Truplo puno meda* (Matica hrvatska, 2021.).

17. studenoga – U Vukovaru je održan 18. *Novinarsko-književnički susret „Grad to ste vi“* u spomen na književnika, novinara i urednika Hrvatskog radija Sinišu Glavaševića. U razmatranju središnje teme programa *Pogled izvana – glas hrvatskog iseljenništva za Vukovar* i pratećoj izložbi *Foreign Press Bureau* Hrvatske matice iseljenika sudjelovali su Ivan Tepeš, Silvio Jergović, Mirko Volarević i Mirko Ćurić.

Preminuli članovi DHK-a

Fra Ivan Kramar preminuo je 7. listopada 2022. u 56. godini života.

Stjepan Vukušić preminuo je 31. listopada 2022. u 92. godini života.

Maja Kolman Maksimiljanović

IZDAVAŠTVO I FESTIVALI DHK-a U 2022.

Objavljene knjige

- Božidar Petrač, *Čitanje tradicije: kroatološke teme*, Zagreb, DHK, 2022.
- Ivan Slišurić, *Vugino zrcalo*, Zagreb, DHK, 2022.
- Dragica Vranjić Golub, *Jezik jezika*, Zagreb, DHK, 2022.
- Jurica Iskra, *Globalni diktator*, Zagreb, DHK, 2022.
- Jozo Vrkić, *Ljetni snijeg*, Zagreb, DHK, 2022.
- Vlatko Perković, *Statični i dinamični kazališni čin: kazalište kao poseban umjetnički entitet*, Zagreb, DHK, 2022.
- Ivica Glogoški, *Franci i popevke: izbor iz francuske poezije 19. i 20. stoljeća u kajkavskome prijevodu*, Zagreb, DHK, 2022.
- Milivoj Slaviček, *Pjesme s rečenicama: 1950 – 1989.*, Zagreb, DHK, 2022.
- Sanjin Sorel, *Kalafat teksta: sitne bilješke o poeziji Milorada Stojevića*, Zagreb, DHK, 2022.
- Robi Selan, *Kokosovi orasi*, Pula, Istarski ogranak DHK, 2022.
- Davor Mandić, *Fojbe: mit i stvarnost: dvadeset i pet dana ustaničke vlasti u Istri (rujan – listopad 1943.)*, Pula, Istarski ogranak DHK, 2022.
- Ante Cukrov, *U duhovnome logoru: hrvatsko osnovno školstvo u Istri od 1918. do 1945. godine*, Pula, Istarski ogranak DHK, 2022.
- Nada Grubišić, *Erosova košuljica*, Pula, Istarski ogranak DHK, 2022.
- Irvin Lukežić, *Kvarnersko-istarski ogledi i studije*, Pula, Istarski ogranak DHK, 2022.
- Nevenka Nekić, *Radnóti Miklós i dvije posljednje večere*, Osijek, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK; Budimpešta, Croatica kft., 2022.
- Brankica Bošnjak, *Uškerobljeni ovratnici*, Osijek, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK, 2022.
- Antun Gustav Matoš, *Josipu Jurju I., kralju naših svih ideala: Matošev Strossmayer: izabrani tekstovi Antuna Gustava Matoša o Josipu Jurju Strossmayeru*, Osijek, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK, 2022.
- Zvonimir Stjepanović, *Stišavanje*, Osijek, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK; Županja, Gradska knjižnica Županja, 2022.

Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara: zbornik XXV., Osijek, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK; Đakovo, Ogranak Matice hrvatske u Đakovu, 2022.

Sanja Domenuš, **Čistačica lignji**, Sisak, Sisačko-moslavački ogranak DHK, 2022.

Milan Frčko, **Haljina od tišine**, Koprivnica, Podravsko-prigorski ogranak DHK, 2022.

Luka Katančić, **Kad šutnja progovara**, Koprivnica, Podravsko-prigorski ogranak DHK, 2022.

Objavljeni časopisi

Republika: časopis za književnost, umjetnost i društvo, urednici Julijana Matanović i Mario Kolar, Zagreb, DHK, 2022., br. 1-12.

Most / The Bridge: časopis za međunarodne književne veze / *Croatian Journal of International Literary Relations*, urednik Davor Šalat, Zagreb, DHK, 2022., br. 1-4.

Nova Istra: časopis za književnost, umjetnost, kulturu, urednik Boris Domagoj Biletić, Pula, Istarski ogranak DHK, br. 1-4.

Književna riječ: časopis za književnost, urednici Franjo Nagulov i Vlasta Markasović, Osijek, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK, 2022., br. 1-2.

Književna Rijeka: časopis za književnost i književne prosudbe, urednik Davor Grgurić, Rijeka, Riječki ogranak DHK, 2022., br. 1-4.

Stav: časopis za kritiku, urednik Boris Domagoj Biletić, Pula, Istarski ogranak DHK, 2022. URL: <https://www.stav.com.hr>

Održani festivali

Dan hrvatske knjige, Zagreb, 22. travnja 2022.

Noć knjige: Ure bez cenzure, Zagreb, 22. – 23. travnja 2022.

12. **Dani Ivana Trnskog**, Koprivnica / Novigrad Podravski, 5. – 25. svibnja 2022.

27. Književni susret **Badavca 2022.**, Rapavela, 29. svibnja 2022.

25. **Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara**, Đakovo, 23. – 24. lipnja 2022.

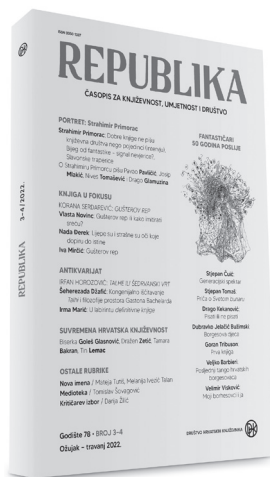
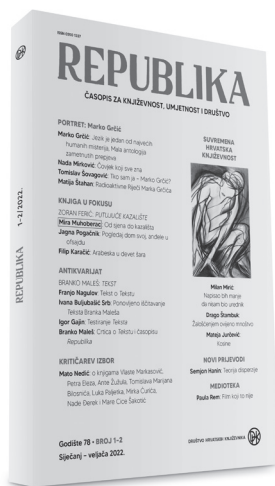
- IV. *Međunarodni susret hrvatske književnosti*, Pridvorje / Dubrovnik, 24. – 25. lipnja 2022.
4. Festival *Krleža i Duga Rijeka*, Koprivnica / Duga Rijeka, 9. srpnja 2022.
18. *Neretvanski književni, znanstveni i kulturni susret*, Metković / Orebić, 1. – 2. listopada 2022.
43. *Zagrebački književni razgovori*, Zagreb, 5. – 8. listopada 2022.
20. *Pulski dani eseja*, Pula, 21. – 22. listopada 2022.
29. *Galovičeva jesen*, Koprivnica / Peteranec / Križevci / Đurđevac, 28. listopada – 5. studenog 2022.
11. Književni susreti *Od mora do gora*, Rijeka / Gorski kotar / Delnice, 8. – 10. studenog 2022.
- Književna riječ slavonsko-baranjsko-srijemska 2022.*, Vinkovci, 15. studenog 2022.

Suorganizacija festivala

26. *Dani Antuna Šoljana*, Rovinj, 8. – 9. travnja 2022.
- S Tinom u Vrgorcu 2022.*, Vrgorac, 30. lipnja – 5. srpnja 2022.
6. *Dani Antuna Gustava Matoša*, Tovarnik / Plavna / Beograd / Zagreb, 8. – 13. lipnja 2022.
26. *Dobro jutro more*, Podstrana, 3 – 4. kolovoza 2022.
32. *Croatia rediviva ča-kaj-što*, Selca na Braču, 5. kolovoza 2022.
- Pjesnički susreti *Drenovci 2022.*, Drenovci, 24. rujna 2022.
28. *Dani Josipa i Ivana Kozarca*, Vinkovci, 26. – 28. listopada 2022.
- Dani Ksavera Šandora Gjalskog 2022.*, Zabok, 24. – 29. listopada 2022.
18. novinarsko – književnički susret *Grad – to ste vi!*, Vukovar, 17. studenog 2022.
- Hrvatska književna Panonija V.*, Budimpešta, 24. – 25. studenog 2022.

Vladimira Poljanec

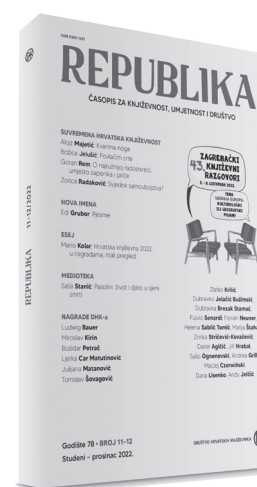
Pretplatite se na **Republiku** u 2023. godini!

Pretplata uključuje **6 svezaka**. U 2023. očekuju vas **suвременa** hrvatska i prijevodna **književnost**, intervjui s istaknutim piscima u rubrici **Portret**, analize aktualnih djela u rubrici **Knjiga u fokusu**, podsjećanje na starije važne knjige u rubrici **Antikvarijat**, osvrtni na recentnu književnost u rubrici **Kritičarev izbor** te na filmove, glazbu i ostalo u rubrici **Medioteka**, eseji o aktualnim književnim i kulturnim fenomenima i još mnogo toga.

Godišnja pretplata je 50 €, za članove DHK-a 30 €.

Godišnja pretplata izvan Hrvatske: u zemljama EU-a 100 €, izvan EU-a 120 €. Godišnja pretplata za članove DHK-a izvan Hrvatske: u zemljama EU-a 50 €, izvan EU-a 70 €. U sve cijene uključena je poštarina.

●

– Smeta me ova tvoja noga – tepala mi je Jasminka ležeći kraj mene golog kao od majke rođenog.

– Žao mi je – promrmljao sam.

– Skinut ću je – službenim glasom će Jasminka.

– Bolje da ja to napravim – rekao sam i počeo se dizati u sjedeći položaj.

– Ne inati se – rekla je Jasminka i gurnula me natrag u ležeći položaj.

Nogu je skinula bez greške. Sve je izvela do zadnje pojedinosti. Oslobođen tog umjetnog nadomjestka pitao sam se kako izgledam u očima Jasminke. Odgovor je izrekla Jasminka neverbalnim govorom. Sagnula se i poljubila je moj batrljak.

– Alojz Majetić: *Kvantna noga*

●

I nije mi jasno, i nije mi jasno... pjevaju Punčke u zavojskoj kojoj se približavam Gradu, sav prazan rakije za koju sam znam da je Očo onako prozirn i preciznu donosi i postavlja u naš excentar družbe... Prvi se susret događa, ... se događa ponovno, na samom tom velim excentru, u niskoj plohi krčme zvane Gimba, na čijim vanjskim rubovima, onima koji su već prema samom korzovnom toku, naliježe niz okupljanja svih naših bližnjih Drugih, koji se onda zrcalimo i međuzagledamo tko smo i kosmos...

– Goran Rem: *O najtužnijoj radosti, umjesto zapisnika i priče*

●

Završetak kalendarske godine prilika je za njezino sagledavanje. Kada govorimo o književnosti, proteklu godinu moglo bi se analizirati s obzirom na različite aspekte. Jedan od njih su i književne nagrade. Razgovarajući jednom prilikom sa Zlatkom Krilićem, predsjednikom Društva hrvatskih književnika, o nagradama koje dodjeljuje Društvo, a čija obrazloženja objavljujemo u *Republici*, spomenuo je da bi bilo zanimljivo okupiti na jednom mjestu sve domaće književne nagrade dodijeljene u protekloj godini. Složio sam se s njim i, evo, pokušao to napraviti.

– Mario Kolar: *Hrvatska književna 2022. u nagradama, mali pregled*

